

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Bc. Patricie Sokolová

**Problematika demografických změn v Litvě – analýza společenských,
politických a ekonomických faktorů emigrace**

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce

Mgr. et Mgr. Jakub Lysek, Ph.D.

Olomouc 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci na téma „Problematika demografických změn v Litvě – analýza společenských, politických a ekonomických faktorů emigrace“ vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 25. 11. 2020

.....

Podpis

Ráda bych poděkovala vedoucímu magisterské diplomové práce Mgr. et Mgr. Jakubu Lyskovi Ph.D. za odborné rady a poskytnutou pomoc s regresní analýzou. Velké poděkování patří rovněž Mgr. Lence Thérové za její cenné a odborné připomínky a komentáře. Děkuji také mému manželovi za jeho podporu po celou dobu mého studia.

Obsah

Úvod.....	6
1. Konceptualizace teorie migrace a její vývoj.....	11
1.1. Současné trendy a předpoklady	13
1.2. Ekonomické teorie migrace a jejich proměnné	14
1.2.1. Hospodářský a společenský vývoj	14
1.3. Teorie „Brain drain“ – emigrace mladých a kvalifikovaných občanů	19
1.4. Teorie sociálních sítí.....	24
1.5. Politické faktory a migrační politika	27
2. Historický vývoj migrace z perspektivy států jihovýchodní Evropy a Pobaltí.....	29
2.1. Vývojové fáze emigrace z Litvy.....	30
3. Metodologie a výzkumný design	33
3.1. Cíle výzkumu.....	33
3.2. Použitá data, proměnné a jejich operacionalizace	34
3.3. Metody výzkumu.....	38
4. Analytická část – analýza ekonomických, sociálních a politických aspektů migrace	39
5. Základní demografické ukazatele	40
5.1. Predikce budoucího demografického vývoje	46
6. Sociodemografické charakteristiky emigrujících obyvatel.....	51
6.1. „Brain drain“ v kontextu migračních vzorců Litvy	55
7. Analýza důvodů emigrace na základě dat ze sčítání lidu 2011 a dotazníkových šetření z roku 2018.....	58
8. Regresní analýza socioekonomických determinantů na úrovni států	61
8.1. Potenciálně pozitivní dopady emigrace – zpětná migrace a remitence	63
9. Politické faktory ovlivňující migraci	68
9.1. Migrační politika – vývoj, cíle a legislativní rámec	69
9.2. Problematické oblasti systému, hlavní výzvy a priority	74
9.3. Zavedené reformy a iniciativy	78
9.3.1. Iniciativy na úrovni Evropské unie	83
9.4. Hodnocení dosavadního vývoje a doporučení do budoucnosti	85
Závěr.....	88
Seznam tabulek a obrázků.....	92
Literatura a prameny	94

Internetové zdroje.....	115
Abstrakt	125

Úvod

Litva představuje jeden ze vzácných případů, kdy stát s relativně vysokými standardy pro udržování statistik o populaci, zažívá masovou emigraci. Litva se tím stává vhodným kandidátem, který umožňuje analyzovat problematiku zvýšeného úbytku populace a její mobilitu. Emigrace může představovat jak hrozbu, tak i příležitost pro následný socioekonomický vývoj země (Adam 2003; Mountford 1995). Nicméně pokud země zaznamenává velkou ztrátu kvalifikovaných lidí v produktivním věku, může dojít následně k tzv. brain draining, tedy odlivu mozků a poklesu populace (Kelo, Wächter. 2004; Salt 2003; Logan 1999), který může nepříznivě ovlivnit budoucí vývoj státu a podnítit impulz pro další emigraci. Na druhé straně, emigrace a poté zejména zpětná migrace může příznivě působit na vývoj ekonomiky prostřednictvím kumulace lidského, sociálního a finančního kapitálu ze zahraničí (Stark et al. 1997; Massey 1990). Negativní účinky mají tendenci převládat a stát potýkající se s vysokou mírou emigrace může čelit vážné výzvě pro budoucí vývoj země. V případě Litvy je vysoká míra emigrace mimo jiné úzce spjata se vstupem do Evropské unie (EU) v roce 2004, což poskytlo občanům Litvy dostupnější právo migrovat a pracovat v kterémkoli členském státě EU. Mezi lety 2000 a 2010 Litva zaznamenala pokles obyvatel o 10,4 %. Vláda na vznikající problematiku a trendy v migraci zareagovala řadou nových politik, aby zamezila prohlubování problémů. Jedna z otázek výzkumu zní: *„Jak se politická elita s problematikou emigrace snaží vypořádat a jak je reflektována na poli politické agendy v období po vstupu do EU?“* Vládní iniciativy a inovace v migrační politice budou v práci rovněž diskutovány. Odborníci se shodují, že pokles populace závisí na politických, ekonomických a sociálních podmínkách a jedná se tedy o mnohostranný, komplexní a složitý jev. Do analýzy budou zahrnuty všechny tři oblasti a podmínky, které by mohly vyvíjet demografické změny v Litvě.

Autoři zabývající se emigrací z Litvy analyzují problematiku zvýšeného odlivu obyvatel z různých perspektiv. Audra Sipavičienė společně s Vladou Stankūnienė patří mezi přední autory, kteří se migrací v Litvě zabývají. A. Sipavičienė je odbornicí na migrační a azylovou politiku v Litvě a dlouhodobě působí v čele Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) ve Vilniusu. Sama publikovala několik analýz a společně s profesorkou V. Stankūnienė působící v Centru pro výzkum společnosti Litvy v publikaci *„The social and economic impact of emigration on Lithuania“* analyzují historický vývoj migračních vzorců v Litvě a emigraci zkoumají v období od znovuzískání nezávislosti až po rok 2011. Autorky neopomíjejí zmínit na závěr článku rovněž politické reakce vládních představitelů Litvy v souvislosti s vývojem

emigrace. A. Sipavičienė v roce 2018 publikovala „*Report for Lithuania*“ shrnující migrační situaci v Litvě a migraci charakterizuje na základě několika faktorů s ohledem na společenské, ekonomické i politické vlivy a vzhledem k době vydání analýzy zachycuje aktuální vývoj v Litvě. Výzkumné články A. Sipavičienė napomohly diplomové práci stanovit hlavní záchytné body, které jsou považovány za nejdůležitější v případě emigrace z Litvy.

Ke snadnějšímu pochopení teorie migrace a aplikovatelnosti na případ Litvy byl nápomocný článek „*New concepts and approaches of migration*“ od autorek Migle Sarvutyte a Dalia Streimikiene (2010). Autorky dále definují hlavní důvody, které mohou posilňovat tendence k emigraci z Litvy. Zde se autorky nijak nezabývají politickými faktory, které považují za stejně důležité jako ekonomické nebo sociální.

Většina literatury zabývající se emigrací z Litvy nezahrnovala do analýz politické faktory, zejména nastavení a pravidla migrační politiky, které mají nepochybně na vývoj migrace zásadní vliv. Z tohoto důvodu jsem se mimo socioekonomické faktory zaměřila na legislativní ukotvení migrace a na vládní iniciativy a spolupráci s EU. Na základě analýzy legislativy a dalších vládních dokumentů se podařilo determinovat, jaké faktory a politiky spoluvytváří migrační trendy. Analýza politických faktorů doplňuje ekonomické a společenské aspekty ovlivňující emigraci z Litvy¹. Je důležité poznamenat, že diplomová práce neměla za cíl zkoumat postoj k migraci jednotlivých politických stran Litvy. Diplomová práce rovněž neobsahuje prostorové analýzy mobilizace obyvatel v rámci vnitřních hranic Litvy, ale naopak zkoumá pouze mezinárodní migraci.

Mobilita lidí není jen trvalou součástí minulého a současného světa, ale jak poznamenal ekonom Paul Collier (2013): „*je také jednou z hlavních sil, které mění náš svět*“.

V současné době stále neexistuje koherentní a jednotná teorie zabývající se mezinárodní migrací, pouze roztržštěná sada různých teorií, které se do značné míry vyvíjely izolovaně podle disciplinární oblasti, z které vycházely. Je to spíše soubor nepropojených modelů a separovaných rámců (Joaquín 2000: 283). Problematika migrace je komplexní, a proto jsem se rozhodla ve své diplomové práci zapojit hned několik teorií, které mají původ v ekonomii (Lewis 1954; Stark 1991; Stark a Taylor 1989; Piore 1979) i sociologii (Massey 1998, 1987; Faist 1997). Model neoklasické ekonomické migrace zdůrazňuje, že hlavním důvodem k migraci jsou změny na pracovním trhu, mzdové rozdíly nebo sociální nerovnost. Ekonomové

---

¹ Politické faktory migrace pokládám za stejně důležité jako ekonomické motivátory a společenské prostředí daného státu. Nicméně dosavadní literatura se jim věnuje spíše jen okrajově.

předpokládají, že k migraci nedojde, pokud nejsou životní podmínky jedince neúnosné. Pokud se k problematice migrace přistupuje z perspektivy určitého státu (Litvy), otázkou zůstává, proč lidé migrují z konkrétního státu tak signifikantně i přesto, že daný stát nelze označit za chudý a obyvatelé nečelí velmi špatným životním podmínkám. Světová teorie vidí migraci jako přirozený důsledek nestejných a nevyrovnaných kapitálových toků po celém světě. Zaměřuje se zejména na nerovnosti mezi západními prosperujícími státy a chudými rozvíjejícími zeměmi. Tuto teorii nepovažují za vhodnou aplikovat na případ Litvy, jelikož Litvu nelze na základě výkonu ekonomiky zařadit do chudých států třetího světa. Další teorií spadající do ekonomické oblasti je teorie racionální volby. Ta je založená na pozorování behaviorálních vzorců jak jednotlivců, tak i na úrovni celé domácnosti s ohledem na tendence migrovat nebo nikoli. Tendence emigrovat jsou dle teorie podněcovány kalkulací ekonomických ztrát a zisků s účelem maximalizovat užitky a minimalizovat ztráty (Borjas 1989; Siroj 2009).

Již zmíněná teorie „brain drain“ je další teorií, která dává do souvislosti socioekonomické a demografické faktory (zejména stupeň vzdělání, věk, profesi a kvalifikaci) potenciálních migrujících a předpoklad, že migrace v budoucnu nastane či již nastala (Kelo, Wachter 2004). V návaznosti na teorii „brain drain“ jsem si položila druhou výzkumnou otázku: *„Jaké sociodemografické, popř. socioekonomické charakteristiky lze pozorovat u populace, která se rozhodla emigrovat v posledních 20 letech?“*

Ačkoli nelze popřít ekonomické hnací síly, které jsou významné, nemohou zřejmě představovat jediné vysvětlující proměnné, které by dokázaly objasnit proces migrace (emigrace). Další možné vysvětlení může poskytnout teorie sociálních sítí², která interpretuje proces migrace a motivy migrovat jako ne čistě individuální rozhodnutí, ale které je ovlivňováno sítěmi ve společnosti, např. rodinou, známými, přáteli nebo kolegy (Stark, Bloom 1985). Teorie byla navržena Douglasem Massey (1988), který se pokusil propojit migraci s teorií sociálního kapitálu Jamese Colemana (1988) a Pierra Bourdieu (1989) a sítěmi ve společnosti. Hlavní myšlenkou konceptu je tvrzení, že příbuzenské a sociální sítě propojují sociální strukturu s individuálním „decision-makerem“. Na základě teorie sociálních sítí se pokusím ověřit hypotézu, která byla navržena P. Nealem Ritcheyem (1976: 389). Verifikace hypotézy sociálních sítí se může potýkat s několika problémy, mezi něž patří hlavně nutnost dat na individuální úrovni respondentů³.

---

² Teorie je nejčastěji zmiňována v souvislosti s emigrací z Mexika, Filipín nebo Indie.

³ Výzkumy zkoumající vliv sociálních sítí v zemích potýkajících se s vyšší mírou emigrace nicméně existují – komparativní studie Bulharska od autorky Sonja Haug (2008).

Diplomová práce se zabývá výhradně demografickými trendy v Litvě a zvláštní pozornost je kladena na vývoj a charakteristiku emigrace a její následky. Analýza demografických ukazatelů a predikce vývoje populace do budoucnosti jsou částečně komparovány s jinými evropskými státy. Výzkum je časově vymezen od tzv. druhé emigrační vlny z Litvy po vstupu do Evropské unie v roce 2004 do současnosti (2019–2020). Demografický vývoj předešlých let v 90. letech je součástí kapitoly pojednávající o historickém kontextu emigrace z Litvy.

Práce je metodologicky pojata jako případová studie problematiky demografických změn a emigrace z Litvy a používá jak kvantitativní statistické metody, tak kvalitativní analýzu textů a vládních dokumentů. Na základě rešerše literatury a empirických výzkumů, které se tématem zabývaly, jsem se rozhodla použít kombinaci obou metod. Podrobnějšímu popisu metodologie a operacionalizaci proměnných v diplomové práci se věnuje samostatná kapitola.

Výzkum migrace se obecně potýká s několika limitujícími faktory. Již zmíněné teorie migrace nenabízí jednotný a konzistentní předpoklad vysvětlující migrační vzorce a existence více druhů tezí komplikuje uchopitelnost dané problematiky. Také je nutné si před výzkumem uvědomit, že teorie migrace nejsou úplně univerzální. To znamená, že migrační trendy se mohou velmi lišit vzhledem k časovému období, které je pozorováno. To samé platí v případě proměnlivosti migračních trendů napříč různými zeměmi, ve kterých migrace probíhá. Co se týká metodologie výzkumů migrace, ani zde nepanuje jednoznačný soulad názorů, jak správně měřit migraci. V tomto případě je pozorována závislá proměnná míra emigrace, která vzhledem k využití metodice nemusí být vždy přesným popisem skutečnosti. Výzkumy se často potýkají s problematikou aktuálnosti a přesnosti dat, jelikož ne všichni emigranti deklarují oficiálně mobilizaci ze země. Data ze sčítání lidu mohou být zastaralá a je nutné je doplnit daty aktuálnějšími.

Práce je strukturalizována do tří hlavních částí. První z nich je teoretické ukotvení výzkumu, které je následně rozděleno do několika podkapitol na základě toho, o jaký druh teorie se jedná. Tato část definuje hlavní koncepty a proměnné, které jsou následně součástí analytického pozorování. Na závěr teoretického rámce je rovněž uveden stručný historický kontext Litvy v souvislosti s demografickým vývojem. Po teorii následuje metodologická kapitola vysvětlující jednotlivé metody, výběr proměnných a jejich operacionalizace a detailní popis použitých data setů z několika zdrojů.

Po metodologické části následuje samostatná analytická část práce, která je rozdělena do několika dalších kapitol a podkapitol a skládá se ze tří pilířů. Nejdříve se analýza zabývá obecnými demografickými znaky Litvy v kontextu s dalšími státy Evropy a také nabízí

predikce budoucího vývoje dle dat Eurostatu. V této části je analyzováno a vizualizováno několik ukazatelů demografie jako jsou míra úmrtnosti, migrace a tak dále. V další části se analýza již zaměřuje spíše na problematiku emigrace, zpětné migrace a imigrace v Litvě. Součástí analýzy emigrace je interpretace výsledků analýzy dat ze sčítání lidu, které posloužily zejména k určení hlavních důvodů k emigraci. Další data dostupná z databází Statistického úřadu Litvy přispěla k determinaci sociodemografických charakteristik emigrujících obyvatel, díky kterým bylo možné mimo jiné určit, zda lze Litvu označit za „brain drain“ zemi. Následně jsou analyzovány socioekonomické faktory na úrovni států prostřednictvím statistických metod.

Poslední kapitola analytické části výzkumu již neanalyzuje statistické údaje a data, nýbrž je složena z kvalitativní analýzy textů a dokumentů, které jsou převážně legislativního charakteru a pochází z oficiálních vládních zdrojů. Taktéž byly do analýzy politických faktorů zahrnuty reporty a hodnocení mezinárodních organizací, jako například EU a OECD. Na závěr jsou shrnuta doporučení k opatřením či reformám, které by mohly mít pozitivní dopad na budoucí vývoj emigrace z Litvy, a zmíněny oblasti, kterým by Litva měla věnovat nadále pozornost za účelem posílení sociální politiky, pracovního trhu a nabídek příležitostí pro občany, kteří představují nejrizikovější skupinu obyvatel s potenciálem k emigraci.

1. Konceptualizace teorie migrace a její vývoj

Teoretický rámec této práce je postaven na několika migračních teoriích, které vycházejí z ekonomických, sociologických a politických dimenzí. Mnoho autorů zabývajících se migrací se shoduje na skutečnosti, že obecná teorie migrace zatím neexistuje. Teorie zaměřené na migraci, její účinky a faktory, jsou spíše souborem často nepropojených teorií, modelů nebo separovaných rámců (Arango 2000; Van Dalen 2008: 3). Podoba interpretace migrace je závislá na oboru, ze kterého vychází. Dle J. Aranga je migrace až příliš různorodá a mnohotvárná na to, aby byla vysvětlena pouze jednou teorií (Arango 2000).

“Současné vzorce a trendy v mezinárodní migraci naznačují, že k úplnému porozumění současných migračních procesů nebude dosaženo spoléháním se pouze na jednu z disciplín, ani soustředěním se na jednu úroveň analýzy nebo na jeden koncepční model.” (Massey et al. 1998: 17).

Ekonomové nejčastěji interpretují migraci jako přesuny obyvatel, které jsou výsledkem reflexe preferencí a kalkulace ztrát a zisků (Williamson 1998; Williamson 2006; Borjas 1996). Ekonomové navíc varují před prohlubováním ekonomických mezer mezi bohatými a chudými státy, které dle jejich prognóz způsobují setrvání migračních vln i nadále (Siroj 2009: 704). Sociologové se spíše, než na výsledek migrace zaměřují na individuální záměry jednotlivců, které analyzují pomocí dat získaných z dotazníkových šetření (Van Dalen, Groenewold a Schoorl 2005; Schmitter-Heisler in Brettell, Hollifield et al. 2000). Tento koncept nemusí přesně determinovat, zda k migraci nakonec skutečně dojde a často byl kritizován „*jako nespolehlivý způsob, jak měřit konečné chování jednotlivců*“ (Constant a Massey 2002: 23). Problematickou část představuje i výběr faktorů, které mají měřit vliv na proces rozhodování migrovat. Neexistuje obecný konsensus o seznamu nezbytných a adekvátních „push“ a „pull“ faktorů (Haug 2008: 599). De Haas (2010: 4) ve své analýze zmiňuje několik nevýhod této metody. Metoda dle něj často vysvětluje migraci na základě různých determinantů libovolně bez zvážení či specifikace jejich relativní váhy a může docházet k tzv. ekologické chybě⁴.

---

⁴ Ekologická chyba nastane v případě záměny determinantů na makroúrovni (např. růst populace) s individuálními motivy migrace.

Tabulka 1 - Příklad push a pull faktorů z hlediska ekonomické teorie migrace, zdroj: autor

„PUSH“ FAKTORY	„PULL“ FAKTORY
Vysoká míra nezaměstnanosti	Větší šance uplatnění na zahraničním pracovním trhu
Málo příležitostí na pracovním trhu	Vyšší platové ohodnocení
Nízké příjmy	Snadný přístup na trh práce v cílové zemi, mírná opatření nebo omezení imigrace (př. visa-free destinace)
Nízká nebo žádná podpora v nezaměstnanosti	

Pravděpodobně největší potíž ve studiu migrace spočívá v její extrémní diverzitě. Existuje nespočet forem, typů procesů, aktérů, a motivací migrace. Základní typologie dělí migraci na dobrovolnou či nedobrovolnou, migraci pracovní síly, jejímž účelem je mobilita za zaměstnáním, migraci dočasnou a trvalou a z pohledu legálnosti na legální a nelegální (Salt 2003). Ačkoliv si jednotlivé teorie v mnoha aspektech odporují a konkurují navzájem, mnoho autorů se shoduje, že historicky je migrace proces reagující převážně na změny ve společnosti, geopolitickou situaci, přírodní katastrofy nebo jiné krize⁵ (Kelo, Wachter 2004). První globální migrační toky nastaly začátkem 19. století s rozmachem kolonialismu. Z širšího historického hlediska Williamson (2006) rozlišuje dvě vlny globální migrace. První etapou je objevení Ameriky a s ním spojená dobrovolná i nedobrovolná migrace z Evropy. Druhá fáze nastala po druhé světové válce převážně z post-koloniálních zemí do vyspělejších průmyslových států (západní Evropy a USA). Isaac (1998) spojuje počátky migrace také s rozvojem ideologií, a to zejména kapitalismu, který dle něj měl signifikantně vliv na přesun lidí do různých částí Evropy⁶. Kapitalismus vytvářel pobídky k větší propojenosti trhů a regiony tzv. jádra⁷ intervenovaly do periferních oblastí s cílem zisku levnější pracovní síly (Massey et al. 1998). Migrace je v tomto případě vnímána jako další z faktorů, který přispěl k prohloubení

⁵ Faktory přetrvávající do současnosti, které produkují z většiny nedobrovolnou migraci obyvatel (migrationdataportal.org).

⁶ Autor ve své knize detailně popisuje vztah mezi ideologiemi (liberalismem, kapitalismem...) a vývojem migračních toků. Uvádí, že liberální ideologie hrály zásadní roli v rozvoji migrace, jelikož kladly důraz na svobody jedince. Dle autora by bez masivní migrace v 19. a 20. století nebylo možné dosáhnout takového hospodářského (průmyslového) rozvoje (Isaac 1998: 22).

⁷ Historik Immanuel Wallerstein pojímá migraci jako vedlejší produkt mezinárodní hegemonie. Státy rozdělil na tři sféry: státy jádra, semi-periférie a státy na perifériích (Arango 2000).

ekonomických nerovností na mezinárodní úrovni (De Haas 2010). H. de Haas nicméně uvádí, že je potřeba konceptualizovat migraci jako nedílnou součást širších vývojových procesů, nikoli jako problém, který je nutné vyřešit (Tamtéž: 40). I nadále je migrace neustále rozvíjející se proces, který reaguje na strukturální vývoj regionů v čase.

1.1. Současné trendy a předpoklady

Může být poměrně obtížné určit, která z teorií nejlépe vysvětluje aktuální migrační vlny. Navíc až v posledních letech se výzkumy začaly věnovat nejen ekonomickým úvahám týkajících se imigrace, ale i politickým a ekonomickým důsledkům emigrace (Trebilcock, Sudak 2006: 236). Nicméně většina studií analyzující fenomén migrace si klade obdobnou otázku: „*Jaké příčiny vedou k migraci obyvatel?*“. Jak bylo již zmíněno, existuje mnoho definic migrace a literatura nabízí několik možných vysvětlení a soubor příčin. Na základě empirie se část autorů shoduje na tvrzení, že zvýšená emigrace je způsobená narůstajícími disparitami v ekonomické produktivitě, životní úrovni a míře růstu populace. Snižují se náklady na cestování a výstavbu dopravních komunikací, což nepochybně přispělo k míře mezinárodní migrace a zvýšilo mobilitu obyvatel. Emigrace se stala dostupnější možností pro širší veřejnost (Massey 1988: 390-396). Díky tomuto vývoji se země s pomalým ekonomickým růstem a nižší výkonností, například Mexiko nebo Portoriko, potýkají dlouhodobě s narůstající emigrací (Cardoso 1980; Erikson 1957). Většina migračních teorií uvádí, že rozhodnutí emigrovat je velmi individuální a může být rovněž ovlivněno množstvím faktorů, které je často nelehké identifikovat a měřit. Migraci nelze vysvětlit na základě jedné příčiny, nicméně mnoho teoretiků i empirických důkazů poukazuje na důležitost ekonomických faktorů (Trebilcock, Sudak 2006: 240). Detailnější rozbor příčin bude diskutován později.

Výzkum migrace se po největší část své historie soustředil na podmínky a motivy, díky nimž dochází k mobilitě lidí, objevují se ale i trendy analyzující opačnou stranu této problematiky. Analýza OECD z roku 2004 odhaduje, že jen okolo 0,8 až 1,6 % populace migruje (OECD 2004). Migrace by tím pádem mohla být některými autory označena spíše za vzácný jev. Kelo a Wachter (2004) uvádí, že k migraci nedojde, pokud nejsou životní podmínky jedince vyloženě neúnosné a zisky z emigrace musí být opravdu vysoké. Nicméně pokud se k problematice migrace přistupuje z individuální perspektivy určitého státu, otázkou stále zůstává, proč lidé migrují z konkrétních států tak signifikantně i přesto, že nepatří mezi chudé státy „s neúnosnou životní úrovní“ obyvatel. Pro analýzu migrace je důležité rozlišovat

emigraci jako způsob hledání svobod⁸ nebo jako „poslední naděje na přežití“. Z tohoto pohledu pozorují hlavní rozdíly mezi emigrací z východní Evropy (Pobaltí) a států třetího světa. Většina studií migračních toků se zabývá státy charakteristickými vysokou mírou emigrace z oblastí Jižní Ameriky, Afriky nebo jihovýchodní Asie (Lucas 2006; Zolniski 2006; Munshi 2003; Pries 2004; Cornelius 1975; Katz, Stark 1986), které sdílí podobné vzorce ekonomického a sociálního vývoje. Nicméně státy jako Rumunsko, Moldavsko, Lotyšsko nebo Litva poskytují rovněž vhodné prostředí pro zkoumání emigrace, a to zejména v kontextu států Evropské unie.

1.2. Ekonomické teorie migrace a jejich proměnné

Výzkum migrace jakožto interdisciplinárního subjektu zkoumání vychází z několika oblastí akademických věd – sociologie, politologie, demografie a psychologie. Velká část existujících analýz byla navíc poskytnuta také ekonomy (Constant, Massey 2002; Scott in Browning et al. 2000: kap. 9; Borjas 1989; Todaro 1976). I přes velký rozsah disciplín, kterými byla a stále je migrace zkoumána, se autoři shodují na faktu, že ekonomické důvody hrají centrální roli v procesu rozhodování jednotlivce migrovat, nebo naopak zůstat v zemi původu. V souvislosti s ekonomickou migrací jsou často zkoumány ekonomické výhody migrace (Borjas 1994, 1995) a obecně oblast mezinárodní migrace ve vztahu s ekonomickým vývojem (Lucas 2004; Massey 1998). Ekonomických teorií migrace existuje celá řada, všechny teorie nicméně zkoumají migraci jako následek dlouhotrvajících negativních ekonomických ukazatelů v zemi zdroje (Siroj 2009: 705).

1.2.1. Hospodářský a společenský vývoj

Autor Docquier (2017) na základě zkoumání vztahu emigrace a hospodářského vývoje uvádí, že empirické výsledky prokazují kauzalitu vztahu v obou směrech. Vývoj má vliv na míru emigrace a migrace obecně působí na vývoj. Jeden z prvních modelů vysvětlujících migraci je model Arthura Lewise „Model ekonomického rozvoje a neomezené nabídky práce“, který migraci označuje za stěžejní prvek pro rozvoj ekonomiky jako celku (Lewis 1954). Ekonomický vývoj vytváří kapitál, který zvyšuje lidskou produktivitu, generuje bohatství a zvyšuje národní příjmy (Massey⁹ 1988). Preston (1979) však poukazuje na existenci tautologie

---

⁸ Jak ekonomických, tak i náboženských, sociálních apod.

⁹ Vzhledem k roku, ve kterém je článek Masseyho publikován, se mohou některé části analýzy zdát zastaralé a nevyhovující k aplikaci ve výzkumu migrace 21. století. Nicméně D. Massey je jeden z prvních autorů, který popsal proces mezinárodní migrace a položil základy teoretického rámce. Ve svých publikacích se snaží vysvětlit vztah mezi ekonomickým vývojem a migrací v Evropě, USA nebo Mexiku.

vztahu vývoje a migrace. Žádná země neprošla průmyslovou transformací bez urbanizace a urbanizace nastává téměř výhradně procesem migrace z venkova do měst. Asociace mezi ekonomickým vývojem a mezinárodní migrací byla nicméně několikrát empiricky potvrzena.

Analýza provedená autorkou D. Thomas (1941), která pozorovala mobilitu obyvatelstva ve Švédsku mezi lety 1750–1933, zjistila, že mezinárodní emigrace nepřímo souvisela s výkyvy a poklesy švédského hospodářského cyklu. Jakmile se ekonomický výkon nacházel ve fázi stagnace, mezinárodní emigrace se zvýšila. Zatímco migrace mezi venkovem a městem (urbanizace) byla pozitivně korelována s obdobím průmyslového růstu. Z výzkumu vyplývá, že obyvatelé Švédska nejčastěji emigrovali do USA, pokud se hospodářský cyklus Švédska nacházel v období recese. Pokud ekonomika rostla, příjmy se zvyšovaly a občané Švédska migrovali pouze uvnitř státu. Výsledky analýzy migračních vzorců v Británii v 19. století taktéž potvrzují, že pobídky emigrovat byly spjaty s ekonomickou situací v zemi¹⁰ (Massey 1988: 389).

Vztah mezi ekonomickým vývojem a migrací byl rovněž zkoumán autorem W. Zelinským (1971). Autor vytvořil tzv. Migration Transition Model¹¹, na jehož základě uvádí, že typ a míra migrace jsou závislé na tom, do jaké míry je země hospodářsky rozvinutá a v jaké fázi rozvoje se společnost dané země nachází. De Haas (2007, 2010) navazuje na model a tvrdí, že k emigraci dochází spíše v zemích, které se nachází v raném stádiu ekonomického vývoje. Dle dat Global Bilateral Migration Database (GBMD) z roku 2000 poskytl de Haas (2010) první vyhodnocení vztahů mezi zemí zdroje a cílovou zemí a úrovní emigrace a imigrace. K měření ekonomického vývoje a rozvoje společnosti použil hodnoty HDP na obyvatele a index lidského rozvoje (HDI). Analýza potvrdila hypotézy Migration Transition teorie a v případě vztahu emigrace a vývoje našla mezi proměnnými inverzní asociaci vyjadřující nelineární vztah¹². Následný výzkum dále potvrdil, že narůstající úroveň ekonomického a lidského rozvoje (HDP a HDI) jsou původně spojovány s vyšší mírou emigrace (Clemens 2014; De Haas, Fransen

---

¹⁰ I přes existenci těchto výsledků autor zdůrazňuje, že tato skutečnost nemusí prokazovat na spojení mezi hospodářským růstem a mezinárodní migrací a ani neodhaluje povahu vztahu. Je velmi problematické determinovat, zda existuje přímá asociace mezi mírou emigrace a hospodářským vývojem. Jakožto sociolog připouští, že emigraci nelze vysvětlit pouze na základě ekonomických ukazatelů. Říká, že emigrace byla běžnou demografickou reakcí na ekonomický rozvoj v Evropě (Massey 1988: 390–396).

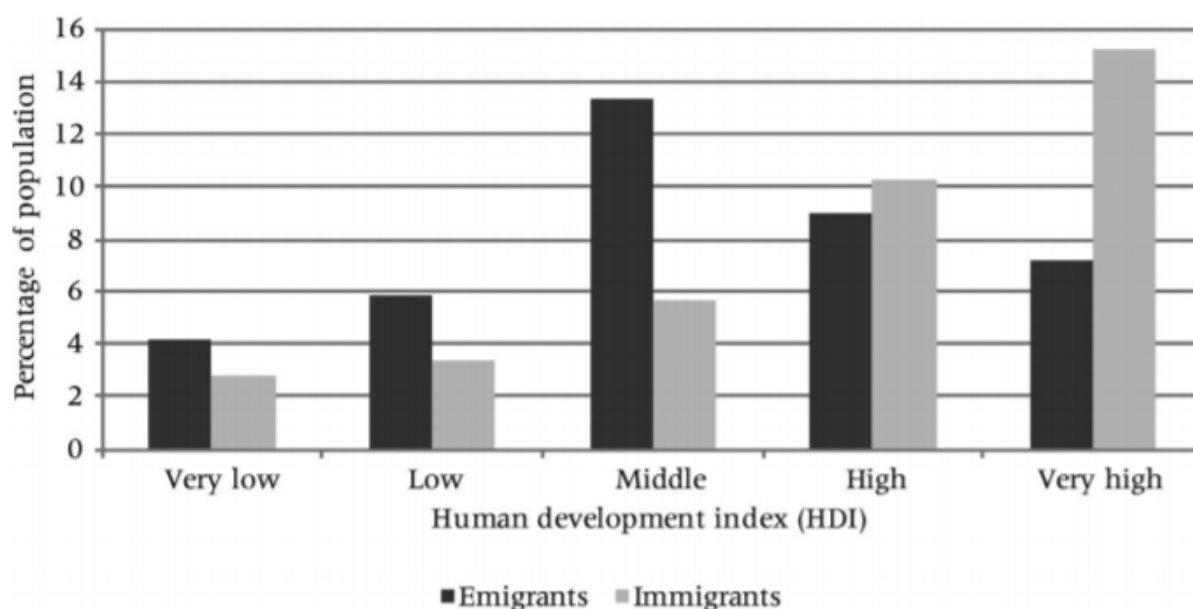
¹¹ Model je tvořen pěti vývojovými stádii: *pre-modern traditional society*; *early transitional society*; *late transitional society*; *advanced society* a *future super advanced society* (Zelinsky 1971).

¹² Tzv. U-shaped, tedy křivka ve tvaru U. Takový vztah je obecně označován za specifický typ nelineárního vztahu mezi závisle a nezávisle proměnnou.

2018). Autor argumentuje tím, že počáteční růst emigrace souvisí s větším přístupem k informacím, ke zdrojům, znalostem nebo širšímu povědomí o ekonomických příležitostech. Modernizace má tendenci měnit preference a mít vliv na percepci materiálních potřeb (De Haas 2003).

V dalším výzkumu De Haas (2019) potvrdil hypotézu vztahu mezi mírou emigrace a fází hospodářského a společenského vývoje. Emigrace se z počátku zvyšuje, jak země přechází z nízké úrovně vývoje do fáze středního vývoje. Emigrace následně klesá, pouze pokud se společnosti stanou bohatšími. Mezi mírou imigrace a úrovní rozvoje existuje pozitivní vztah a do značné míry ho lze označit za lineární. Lze konstatovat, že industrializované společnosti budou pravděpodobně atraktivními cílovými zeměmi migrantů z důvodu zvýšené prosperity a lepším životním podmínkám (Tamtéž 2019: 10, 28).

Obrázek 1 - Asociace mezi úrovní vývoje a migrace; zdroj: De Haas et al. 2019: 10

Neoklasická teorie vysvětluje migraci jako následek ekonomického růstu, dekolonizace a rozšiřující se internacionální ekonomické aktivity a posléze globalizace. Mezi první autory zkoumající migraci na základě ekonomických motivací patří Ernest Ravenstein¹³, který v 19. století vypracoval několik hypotéz a „zákonů“ migrace. Mezi hlavní indikátory podporující

¹³ Na základě dat ze sčítání lidu Velké Británie vytvořil jako mezi prvními soubor „push“ a „pull“ faktorů. Ravensteinovy „zákonů“ uváděly, že primární příčinou migrace byly snahy o dosažení lepších ekonomických příležitostí. K migraci dle něj dochází spíše ve fázích než kontinuálně a proměnné jako věk, pohlaví nebo sociální třída mají vliv na mobilitu občanů (Ravenstein 1885: 167–235).

migraci obyvatel zahrnul špatné životní podmínky, chudobu nebo otroctví (Arango 2000: 284). Hlavní tezí neoklasické teorie je tvrzení, že jednotlivec se migrací snaží maximalizovat své užitky za co nejnižší cenu (Borjas 1989: 461).

Na tuto teorii navazuje teorie racionální volby, která zůstává vlivným teoretickým konceptem i nyní. Teorie racionální volby popisuje chování jednotlivce nebo celé domácnosti, která se rozhodne migrovat na základě racionální úvahy a kalkulace možných ekonomických ztrát a zisků. Konečným cílem je maximalizovat užitek (Borjas 1989, 1995; Scott in Browning et al. 2000). Isaac (1998) označuje emigraci za reflexi teorie „ekonomického člověka“. Jednotlivec se snaží maximalizovat své dobro a ekonomické zájmy. Cílem je zvýšení jeho příjmů a zlepšení životních podmínek. Ovlivňují ho taktéž faktory související s neefektivností domácího pracovního trhu nebo s nízkou úrovní podpory v nezaměstnanosti (Todaro 1976). Nezaměstnanost je navíc často označována za ukazatel nedostatku na pracovním trhu. Migrace je dle těchto předpokladů zejména výsledkem nerovnoměrné geografické distribuce práce a příjmů (Hirshleifer 1970; Lydall 1968; Sjaastad 1962; Berry 1973; Kelly, Williamson 1984). Důsledkem toho mají lidé tendenci odcházet ze zemí či regionů, které jsou typické vyšší nezaměstnaností a nízkými mzdami (Arango 2000).

Například autor Courchene (1970) našel pozitivní asociaci mezi mírou migračních toků v kanadských provinciích a poměry příjmů zaměstnaných osob. K podobným výsledkům došli i Tarver a Gurley (1969). Závěrem jejich analýzy je potvrzení přímého vztahu mezi čistou mírou migrace (*net migration*) a průměrným příjmem domácnosti. Ekonomové nejčastěji používají hodnoty průměrných příjmů a míru nezaměstnanosti k operacionalizaci odchylek a nedostatků na trhu (Fabricant 1970). Teorie předpokládá, že čím vyšší bude míra nezaměstnanosti v regionu, tím větší míru emigrace zaznamená, a tím menší bude míra imigrace (Ritchey 1976: 368–370). Výsledky výzkumů provedených autory Cedula a Vedder (1973) a Sommers a Suits (1973), jež zkoumaly asociaci hodnoty čisté migrace a míry nezaměstnanosti ukázaly, že hodnota čisté migrace negativně souvisí s mírou nezaměstnanosti, tj. její hodnota bude záporná¹⁴.

Empirické výsledky jsou nicméně opět nejednoznačné. Závěry analýzy autora Lowry (1966) naopak uvádí, že nebyl zjištěn žádný vztah mezi emigrací a nezaměstnaností. Jiné analýzy zkoumající vztah mezi emigrací a nezaměstnaností uvádí, že v určitých zemích díky zvýšené emigraci klesá úroveň nezaměstnanosti. Jev je označován také za „export nezaměstnanosti“. To znamená, že nezaměstnaní lidé upřednostní hledání pracovních

---

¹⁴ Negativní hodnota čisté migrace značí převládající míru emigrace ze země nad imigrací do země.

příležitostí jinde než v zemi původu, a tím dochází ke snižování míry nezaměstnanosti. Migrace pracovní síly nicméně nemá jen pozitivní dopad na vývoj ekonomiky státu zdroje. Například v některých průmyslových odvětvích následkem emigrace pracovníků dochází k redukci počtu kvalifikované pracovní síly.¹⁵ Tyto tendence jsou dle autorky Bonev (2018: 324–330) nejvíce pravděpodobné v zemích, které nedávno vstoupily do EU. Na základě předpokladů ekonomických teorií migrace jsem stanovila první hypotézu: „*Nižší ekonomický výkon (nízké mzdy, sociální nerovnost, vysoká nezaměstnanost) země původu pozitivně koreluje s vyšší mírou emigrace.*“

Sociologové chápou z pohledu teorie racionální volby jedince jako racionálního aktéra, který si je vědom strukturálních odlišností a snaží se zlepšit své životní podmínky tím, že emigruje do míst, kde je mzdové ohodnocení vyšší než v zemi původu (Schelling 1978; Coleman 1990; Opp 1999). Oded Stark (1991) a jeho „nová ekonomická teorie“ vychází rovněž z teorie racionální volby. Dle jeho teorie je migrace „*rodinnou strategií, která má za cíl diverzifikovat zdroje příjmů.*“ Předpokladem je, že tam, kde nastane větší nerovnost v distribuci příjmů, dochází k intenzivnější deprivaci, a tím pádem i častěji k rozhodnutím migrovat (Stark, Taylor 1988; Stark, Yitzhaki 1988). Autor argumentuje tím, že pokud mají některé domácnosti v komunitě vyšší příjmy, je domácnost s nízkými příjmy deprivována a motivace emigrovat do zahraničí za lepším platovým ohodnocením se může navýšit. Výzkum prováděný na případu migrace z Mexika potvrdil tuto hypotézu (Stark 1984; Stark, Taylor 1988). Nicméně oproti neoklasické teorii se spíše než na mzdy O. Stark zaměřuje na roli rodiny a komunitních sítí.¹⁶

De Haas (2019: 28–29) uvádí, že mzdové rozdíly nejsou dostatečnou, ani nezbytnou podmínkou pro mezinárodní migraci. Migrace dle něj nelze vysvětlit pouze na základě mzdových disparit mezi regiony. Jeho výzkum ukázal, že k migraci dochází většinou ze společností se středními příjmy do regionů s vysokými příjmy, nebo mezi zeměmi s nízkými a středně vysokými příjmy. V souladu s novou ekonomickou teorií O. Starka konstatuje, že relativní deprivace domácnosti je silnějším determinantem migrace než nerovnosti na národní či mezinárodní úrovni. Migraci lze pozorovat i tam, kde značné mzdové rozdíly neexistují.

Dle autorů je nutné zohlednit i jiné proměnné, např. lidský kapitál a vliv rodiny (Tamtéž 2019; Stark 1991: 2–6; Lauby, Stark 1988). Příjmy a nerovnosti ve společnosti či míra chudoby jsou ve výzkumu migrace stále velmi problematickou oblastí a autoři se neshodují na tom, zda mají, nebo nemají tyto proměnné dopad na emigraci a pokud ano, tak jak silná asociace mezi

---

¹⁵ Tzv. Brain drain fenomén

¹⁶ Neekonomická teorie sociálních sítí bude diskutována později.

nimi ve skutečnosti existuje (Ritchey 1976). Naopak Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) uvádí, že nejviditelnější příčinou migrace jsou disparity mezi příjmy napříč světem nebo regiony (Trebilcock, Sudak 2006; Hatton, Williamson 1998).

V případě problematiky emigrace z Litvy došla IOM k podobným závěrům. Mezi nejhlavnější determinanty vysvětlující emigrační trendy v Litvě jsou dle jejich průzkumů nízké mzdy a vysoká míra nezaměstnanosti. Celkem 85 % respondentů, kteří oficiálně deklarovali emigraci ze země v roce 2010, uvedlo, že jsou rok nebo déle než rok nezaměstnaní.¹⁷ Nicméně, průzkum provedený IOM, Vilnius, rovněž hovoří o potřebě zvážit i další socioekonomické faktory, jako například pocit sociální nejistoty, nespokojenost se způsobem zacházení v zaměstnání nebo lepší pracovní příležitosti v zahraničí (IOM 2011).

1.3. Teorie „Brain drain“ – emigrace mladých a kvalifikovaných občanů

Migrace může být jeden ze způsobů, jak obyvatelé mohou dosáhnout zlepšení své ekonomické situace a životní úrovně. Většina autorů zkoumající migraci se shodne na tom, že globalizace rapidně proměnila mezinárodní prostředí a napomohla k jednodušší výměně služeb, kapitálu, idejí, ale i obyvatel mezi různými regiony a současně přispěla k eliminaci bariéry migrace (Mountford 1995; Kelo, Wachter 2004: 6). Ačkoliv globalizace zvyšuje ekonomický růst, napomáhá k rozvoji společnosti a produkuje technologický pokrok, existuje také několik negativních aspektů, se kterými je globalizace spojována.

Skeptici upozorňují na tendence prohlubování technologických a ekonomických disparit a zvýšenou migraci ze států, které nejsou tolik konkurenceschopné. V méně dynamicky se rozvíjejících státech dochází k odlivu lidského kapitálu, který způsobuje ztrátu a následný nedostatek kvalifikované a kvalitní pracovní síly, k fenoménu označovaný taktéž jako „brain drain“ (Kelo, Wachter 2004; Smith, Favell 2006). Dle Salta (1997) je brain drain jev, který je často používán k definování pohybu lidského kapitálu, který je specifický zvýšenou mobilitou zejména kvalifikovaných obyvatel. Teoretické koncepty nenabízí jednotnou definici „vysoce kvalifikovaných“ obyvatel, nicméně autoři nejčastěji hovoří o lidském kapitálu z odvětví vědy a technologií. Kelo a Wachter zmiňují dvě hlavní podmínky měřící úroveň kvalifikace obyvatel.

---

¹⁷ Nezaměstnanost dle uvedeného průzkumu byla jedním z nejsilnějších „push“ faktorů, který byl navíc posílen „pull“ faktorem – úrovní mezd v hlavních cílových zemích emigrantů (IOM 2011)

Splněna musí být alespoň jedna z podmínek (Kelo, Wachter 2004: 15–16):

1. *Musí splňovat podmínku dosaženého terciárního vzdělání (vysokoškolské)*
2. *Tzv. „profession-based“ podmínka, tedy profese, které za normálních okolností vyžadují vysokoškolské vzdělání.*

Poprvé byl termín použit pro výrazně vyšší emigraci vědců a technologů z Velké Británie do Kanady a USA v 50. a 60. letech. Následující dekády byl fenomén nejčastěji zmiňován v kontextu migrace a odlivu lidského kapitálu z rozvojových zemí (Carrington, Detragiache, Vishwanath 1996: 910; Bushnell, Choy 2001). Existuje několik definicí fenoménu brain drain, nicméně většina z nich se opírá o společenské, etické a politické aspekty (Giannoccolo 2004: 5). Kwok a Leland (1982) definují brain drain jako mobilitu kvalifikovaných pracovníků, kteří emigrují z rodné země za účelem získání lepších příležitostí v jiné zemi. D. Rutherford (1992) popisuje fenomén jako mezinárodní migraci vysoce kvalifikovaných osob, jako například lékařů, vědců nebo inženýrů ze zemí charakteristických nižšími příjmy do zemí s více prosperující ekonomikou, zejména pak do USA. Výsledkem je dle něj akumulace lidského kapitálu ve vyspělých státech a jeho nedostatek v rozvojových zemích.

Odliv kvalifikované pracovní síly má negativní vliv zejména na rozvojové země, kde dle expertů dochází k tzv. „brain waste“, tedy k procesu plýtvání vynaložených finančních investic do lidského kapitálu, které jsou pro méně rozvinuté země velmi finančně náročné (Bonev 2018; Okolski 2006). Trebilcock a Sudak (2006) konstatují, že i přesto, že je fenomén brain drain převážně spojován se zeměmi, které jsou charakteristické velmi nízkým ekonomickým a společenským rozvojem (Etiopie, Nigerie, Keňa), nelze opomíjet státy, které nelze zařadit mezi chudé nebo rozvojové země, a i přesto v nich dochází k výraznému odlivu kvalifikované pracovní síly (Velká Británie, Austrálie, Čína).

Také v Evropě lze nalézt příklady zemí, které se potýkají s vysokým odlivem kvalifikovaných obyvatel. Polsko, Bulharsko, Rumunsko, Maďarsko, Chorvatsko, ale také Litva patří mezi evropské státy, které zaznamenávají úbytek lidského kapitálu (Bobeva 1997; Kelo, Wachter 2004: 36–40). V těchto státech je pro zahraniční investory a obchodní společnosti obecně problém nalézt potřebnou kvalifikovanou pracovní sílu (Bonev 2018). Odliv lidského kapitálu je pro hospodářský vývoj země zásadní. Může představovat negativní faktor pro budoucí rozvoj ekonomiky, investic, ale také společnosti (Kwok, Leland 1982; Romer 1986; 1990; Lucas 1988). Vyšší míra hospodářského vývoje navíc snižuje pravděpodobnost

výskytu „brain drain“ jevu a posiluje tím budoucí stabilitu a prosperitu státu (Docquier 2014: 1; Docquier et al. 2009).

Tabulka 2 - Koncept teorie Brain Drain; zdroj: Giannaccolo 2004: 16

Lidský kapitál a vzdělání	Společenské aspekty vzdělání	Vzdělání je součástí LK LK je specifickým faktorem produktivity	LK je důležitým komponentem pro ekonomický růst	LK a jeho vliv na technologie a pokrok
Brain Drain studie a výzkumy				
Témata a oblasti	Sociální péče a zabezpečení	Mezinárodní obchod, pracovní trh, veřejné služby, daně	LK a růst (rozvojové země, vyspělé země) + makro aspekty	Inovace, technologie a růst + mikro aspekty
Motivace migrovat	Politické a společenské	Nedostatky na trhu, neschopnost zaměstnat kvalifikované pracovníky	Vyšší produktivita a vyšší příjmy ve vyspělých státech	Individuální motivace k migraci (příjmy, společenské, rodinné důvody atd.)
Dopady a následky	Negativní dopady na fungování sociálního zabezpečení, na sociální strukturu a populaci	Negativní vliv na ekonomiku a budoucí vývoj (krátkodobý efekt na míru nezaměstnanosti nebo daně)	Negativní vliv na ekonomiku a růst (dlouhodobý efekt a zvyšující se disparity mezi rozvojovými a vyspělými státy)	Negativní dopady Pozitivní dopady (Brain Gain)
Řešení	Mezinárodní organizace a instituce	Koordinace mezi státy a zavedení „brain drain“ zdanění za účelem kompenzace	Iniciativy a inovace k motivování návratu zpět do rodné země, zvýšení pracovních příležitostí	Implementace a zavedení podmínek k posílení „brain gain“

Míra vzdělání a odborná praxe jsou považovány za klíčové atributy investice do tvorby lidského kapitálu (Kelo, Wachter 2004: 16). Lidský kapitál je dle teorie brain drain determinujícím faktorem v procesu rozhodování migrovat (Chiswick 1999; Haug 2008: 594). Chiswick (1999) ve svém článku uvádí, že úroveň lidského kapitálu zvyšuje pravděpodobnost migrace hlavně díky tomu, že lidé s vyšším vzděláním či lepší kvalifikací mají prostředky na

výdaje spojené s migrací a díky tomu se dokážou rychleji adaptovat v podmínkách jiného státu. Úroveň kvalifikace a vzdělání dle autora Sjaastad (1962) koreluje s pravděpodobností nalezení zaměstnání a úrovní mzdy v cílové destinaci. Obecným předpokladem teorie je, že úroveň vzdělání může být faktorem, který ovlivňuje vývoj a míru migrace. Z historického hlediska, zejména v období urbanizace docházelo ke zvýšené migraci těch obyvatel, kteří byli movitější a měli lepší přístup ke vzdělání (Barnun, Sabot 1976). Současná teorie argumentuje nedostatečnými podmínkami a příležitostmi pro vzdělané a mladé obyvatele, kteří jsou motivováni či nuceni emigrovat kvůli nedostatkům na pracovním trhu (Stark 1991: 12–13; Grogger, Hanson 2011).

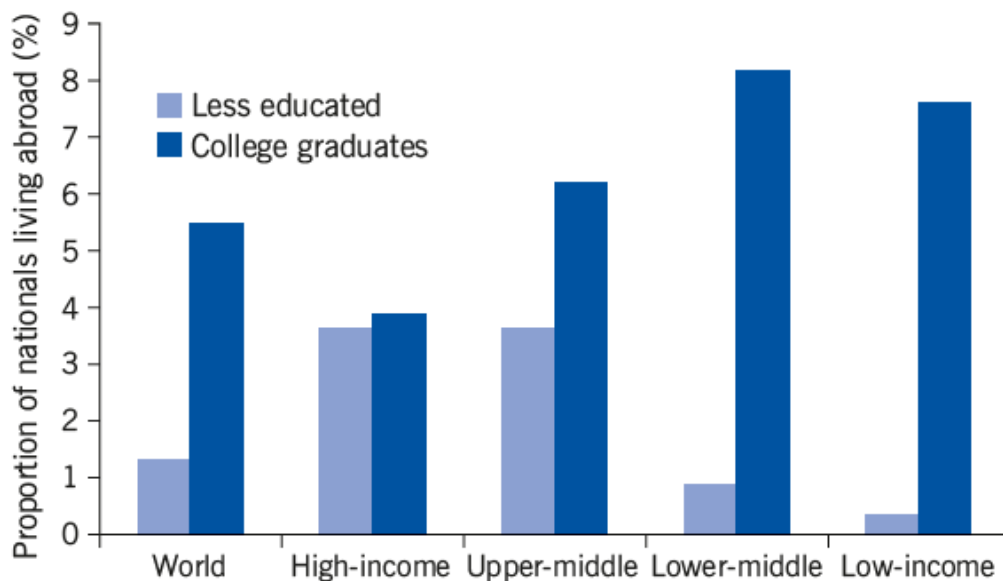
Výzkum dat zkoumající mobilitu lidského kapitálu zemí OECD ukázal, že migrace vysoce vzdělaných lidí byla v letech 1990 a 2000 až 20krát vyšší, než emigrace obyvatel s nižším vzděláním (Artuc et al. 2015). V roce 2010 byla v zemích s nižšími příjmy emigrace obyvatel s VŠ vzděláním 18krát vyšší než u lidí s nižším stupněm vzdělání. Naopak v zemích charakteristických vyššími příjmy obyvatel byl podíl jen 1,2krát vyšší (Docquier 2017: 46). Dle dalších výzkumů VŠ vzdělaní obyvatelé vykazují extrémně vyšší míru migrace. Několika analýzami bylo prokázáno, že míra migrace klesá úměrně s nižším stupněm vzdělání (Long 1973; Bogue 1969; Lansing, Mueller 1967; Zodgekar, Seetharam 1972). Na základě těchto předpokladů jsem stanovila další hypotézu, kterou budu následně testovat: *„Vyšší vzdělání jedince představuje větší pravděpodobnost a tendenci emigrovat.“*

Ačkoliv teorie brain drain nejčastěji hovoří o zvýšeném odlivu obyvatel s vyšším vzděláním či kvalifikací, existují autoři, kteří připouští rovněž vliv věku jako další vysvětlující proměnnou (Van Dalen, Henkens 2008: 5). Lowry (1966: 118) navrhuje, že migrace může souviset s faktory vztahující se k životnímu cyklu. Objem migračních toků je dle něj určován věkem, nikoliv ekonomickými determinanty. Teorie předpokládá, že více budou migrovat lidé z nižších věkových kategorií. Tento předpoklad byl několikrát empiricky zkoumán a věková proměnná byla potvrzena jako silný determinant tendence migrovat.

Nejčastěji migrují lidé ve věku do 40 let (Kelo, Wachter 2004: 24-25), někteří autoři uvádí věkovou hranici do 30 let (Miller 1966; Bogue 1969: 917). Většina studií sledujících vztah mezi migrací a věkem využívá průřezová data, ale existují i analýzy individuálních dat z dotazníkových šetření obsahující demografické údaje, na jejichž základě byla prokázána asociace mezi tendencí migrovat a věkem (Taeuber 1967). Autor McInnis (1971: 195–203) ve svém výzkumu analyzoval vztah mezi migrací, věkem, úrovní vzdělání a příjmy v kanadských provinciích. Nejsilnější asociaci našel v případě příjmů, nicméně s rostoucím věkem síla vztahu klesá. Zvýšená migrace u mladších věkových skupin může odrážet proces hledání

pracovních či studijních příležitostí. Lidé ve středním věku se vyznačují nižší nezaměstnaností než v případě mladších věkových skupin. Emigrace mladých lidí je chápána jako reakce na lepší pracovní příležitosti jinde, než na domácím pracovním trhu (Lansing, Mueller 1967: 421). Snížená migrace u starších věkových skupin (40+) je vysvětlena jejich relativně nižší zaměstnatelností na pracovním trhu. Empirické výsledky autorů Masnick (1968: 75–85) a Saben (1964) z výzkumů provedených na datech ze sčítání lidu prokázaly, že míra migrace klesá s rostoucím věkem jak u nezaměstnaných, tak i zaměstnaných obyvatel.

Obrázek 2 - Brain drain klesá s úrovní ekonomického vývoje; zdroj: Docquier et al. 2009

Pokud kvalifikovaní a vzdělaní jedinci tvoří podstatnou část migračních toků, může postupně nastat vyčerpání zásob lidského kapitálu a snížení jeho objemu v zemi zdroje (Kwok, Leland 1982). Pokud však dochází k návratnosti kvalifikovaných emigrantů, může být zmírněn pokles lidského kapitálu vyvolaný předešlou vlnou emigrace. Získané dovednosti a znalosti v zahraničí nejsou navíc limitované technickými nedostatky a zaostalostí¹⁸ a mohou představovat také zdroj inovativních politických a mravních ideálů (Trebilcock, Sudak 2006). Výsledky analýz se často rozcházejí a diametrálně se mohou lišit. G. Borjas a B. Bratberg (1994) našli signifikantní počet imigrantů, kteří se vrátili z USA zpět do země původu, které patřily nejčastěji mezi velmi chudé země. Nicméně většina z nich patřila do kategorie nekvalifikované pracovní síly a jejich návrat byl reakcí na neúspěch v cílové zemi. Jiné

¹⁸ To platí převážně pro rozvojové státy čelící brain drain.

empirické výsledky našly naopak největší pravděpodobnost zpětné migrace u kvalifikované pracovní síly (Jasso, Rosenzweig 1988).

Ztráta veřejných investic způsobená emigrací může být kompenzována rovněž případnými převody a navrácením kapitálu do země původu v podobě remitencí (Lucas, Stark 1985). V případě rozvojových zemí představují remittance částečnou nebo úplnou kompenzaci ušlého zisku příjmu domácnosti a vynahrazují nedostatek přímých zahraničních investic (Lucas 1988: 126). Remittance mohou snižovat míru chudoby a představovat zdroj investic nejen do lidského kapitálu země zdroje (Bonev 2018). Ačkoliv nelze opomíjet pozitivní aspekty emigrace, a to zejména zpětnou migraci a remittance zasílané migranty zpět do země původu, které mohou přispívat k budoucímu ekonomickému rozvoji země, emigrace představuje zejména problém spojený s depopulací a také odlivem lidského kapitálu.

Tabulka 3 - Největší příjemci remitencí v roce 2010 (v mld. USD); zdroj: Stojanov et al. 2011

Indie	55,0	Španělsko	10,2
Čína	51,0	Nigérie	10,0
Mexiko	22,6	Pákistán	9,4
Filipíny	21,3	Polsko	9,1
Francie	15,9	Libanon	8,2
Německo	11,6	Egypt	7,7
Bangladéš	11,1	Velká Británie	7,4
Belgie	10,4	Vietnam	7,2

1.4. Teorie sociálních sítí

Ačkoliv jsou ekonomické ukazatele považovány za faktory, které významně ovlivňují míru migrace, mnoho autorů trvá na tom, že nelze migraci vysvětlit pouze na základě ekonomických vztahů a procesů. Sociologové vidí migraci jako proces, který je částečně výsledkem existence sociálních sítí mezi migrujícími a nemigrujícími obyvateli. Koncept migračních „sítí“ je založen na vazbách, které mohou také představovat určitou formu sociálního kapitálu (Van Dalen, Henkens 2008: 6; Joaquín 2000: 291–293). Vliv sociálních sítí, kulturních a společenských faktorů na proces migrace byl zkoumán z počátku primárně sociology a antropology (Tilly, Brown 1967; Mitchell 1969; Choldin 1973; Hugo in DeJong et al. 1981), nicméně i ekonomové postupně pozorovali, že rodinné vazby nebo jiné sociální komunity v cílové zemi mohou zvýšit pravděpodobnost, že se jedinec rozhodne emigrovat (Nelson 1959; Greenwood 1969). Jako první navrhl ucelenější koncept migračních či sociálních sítí sociolog

D. Massey v roce 1987 a později také M. Boyd (1989). Autoři teorii migrace formulují prostřednictvím nového přístupu v sociologii migrace založeného na sítích ve společnosti. D. Massey navazuje teorií migračních či sociálních sítí na koncept sociálního kapitálu navržený původně autory J. Colemanem a P. Bourdieuem a později zkoumán politologem R. Putnamem (1993).

D. Massey na základě zkoumání migračních vln z Mexika v 70. letech konstatuje, že proces růstu sociálních sítí napomáhá vysvětlit rapidní narůstání emigrace z Mexika do Spojených států (Massey, García-España 1987: 733–738). Příbuzenské sítě a sociální sítě dle teorie ovlivňují rozhodování migrovat (Faist in Hammar et al. 1997). Proces emigrace obnáší několik rizik a také vyžaduje počáteční finanční investice, mezi které patří například výdaje na cestování nebo bydlení. Mezi nemateriální výdaje se řadí vyhledávání informací, fyzické i psychické úsilí nebo překonání jazykové bariéry (Massey 1988). Všechny zmíněné náklady jsou redukovány, pokud potenciální migrant disponuje osobními vazbami s lidmi, kteří mají již zkušenosti s emigrací do konkrétní cílové oblasti (Cornelius 1975; Lommitz 1977; Massey et al. 1987). Sociální sítě jsou definovány jako společenské vazby mezi potenciálními migranty ve vysílajících zemích a komunitami v zemích cílových. Hlavním předpokladem teorie je premisa, že přítomnost migrantů v cílové destinaci redukuje výdaje a ztráty spojené s procesem mezinárodní migrace pro potenciální migranty a současně zvyšuje pravděpodobnost pro budoucí migraci (Faist in Hammar et al. 1997; Massey et al. 1998: 42–43). V souvislosti s těmito předpoklady jsem se rozhodla testovat hypotézu P. Ritcheyho (1976: 389): „*Přítomnost rodiny či přátel žijících v zahraničí posiluje sklony k migraci.*“

Sociální sítě mohou být zdrojem informací, finančních prostředků, popřípadě ubytování a fungují jako podpůrný nástroj v procesu migrace a adaptace v několika formách. Společenské vazby a sítě usnadňují přístup k ekonomickým statkům jako je zaměstnanost nebo vyšší mzdy (Joaquín 2000: 291–293; Boyd 1989; Pries 2004). Tyto sítě mohou být definovány jako kombinace mezilidských vztahů, v nichž migranti interagují se svou rodinou nebo přáteli. Sociologové je označují jako důležitý determinant v plánování emigrovat, popřípadě jako faktor, který může určovat výběr cílové země (Banerjee 1983; Toney 1978). Teorie sociálních sítí se zaměřuje především na vliv rodiny a přátel a uvádí, že rodina je jeden z nejhlavnějších faktorů, který posiluje tendence migrovat (Haug 2008: 588–592). Migrace za přáteli a příbuznými usnadňuje adaptaci na nové prostředí, zejména proces hledání zaměstnání, představují materiální podporu a zajištění nových sociálních vazeb (Choldin 1973; Ritchey 1976; Tilly a Brown 1967). Pokud jsou migrační sítě dostatečně rozvinuté, mohou usnadnit dosažení zaměstnání v cílové zemi, a emigrace se postupně stává spolehlivým a relativně

bezpečným způsobem, jak dosáhnout ekonomické prosperity (Stark, Levhari 1982; Katz, Stark 1986). Tento předpoklad byl několikrát testován na případu emigrace z Mexika a výsledky potvrdily kauzální vzorce mezi sociálními sítěmi a emigrací (Lucas, Stark 1985; Fox, Stark 1987; Reichert 1982).

Existuje několik studií a výzkumů zkoumajících oblast migrace, která se soustředí na potenciální emigraci ze zemí střední a východní Evropy (Guentcheva et al. 2004; Krieger 2004; Wallace 2002). Integrace zemí střední a východní Evropy do struktur EU představovala mimo jiné impulz pro výzkum migrace a několik autorů se obávalo masivních migračních vln z těchto regionů. Podobně jako pobaltské státy patří Bulharsko mezi státy dlouhodobě charakteristické vysokou mírou emigrace a poklesem populace (Haug 2008: 594–596). S. Haug (2008) ve své studii analyzovala záměry potenciálních emigrantů z Bulharska na základě dat ze sčítání lidu z roku 2001. Komparace dat ze sčítání lidu z roku 1992 a 2001 ukázala, že Bulharsko přišlo o 6 % své populace, která nejčastěji emigrovala do Německa, Rakouska nebo Itálie (Kalchev 2001). Autorka dále rozdělila potenciální emigranty do pěti kategorií¹⁹ dle typu úmyslu emigrovat či nikoliv a případně na jak dlouhé období. Výsledky její analýzy jsou následující:

- Pouze třetina z celkového počtu potenciálně dlouhodobých emigrantů uvedla, že by emigrovali sami.
- Více než třetina (39,5 %) plánuje emigrovat společně s rodinou.
- Přibližně 38,6 % má v úmyslu vycestovat z počátku samostatně, později i s rodinou.
- Až dvě třetiny (64,3 %) potenciálně dlouhodobých emigrantů má příbuzné nebo přátele již žijící v zahraničí. Naopak u nemigrujících respondentů je podíl příbuzných žijících v cizině jen 29,5 %.
- Celkem 51,9 % respondentů uvádějících, že existuje vysoká pravděpodobnost, že emigrují ze země za účelem získání nového zaměstnání nebo za studiem, má již společenské vazby v potenciální cílové zemi.

Autorka na závěr konstatuje, že přítomnost příbuzných nebo přátel žijících v zahraničí představuje jeden z hlavních faktorů, které ovlivňují tendence emigrovat ze země původu a může patřit mezi „pull“ faktory (Haug 2008: 599–600). Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) rovněž uvádí, že důvodů pro migraci existuje několik, a ne nutně všechny musí mít primárně ekonomický charakter. Podobně jako v případě Bulharska konstatují, že proces

---

¹⁹ Kategorie potenciálních emigrantů: trvalí emigranti; pracovní migranti; krátkodobí emigranti; turisté; skupina nemigrujících (nepředpokládají, že by se rozhodli emigrovat v příštích několika letech) (Haug 2008: 594–596).

emigrace z Litvy může být rovněž usnadněn již zavedenými migračními komunitami v cílových zemích, které mohou plnit funkci zdroje informací, zmírnit výdaje na migraci, a tím zvyšovat motivaci emigrovat (IOM 2011).

1.5. Politické faktory a migrační politika

Zmíněné teorie zabývající se ekonomickými a sociálními determinanty migrace dle některých autorů nestačí k úplnému vysvětlení zvýšené emigrace z určitých států. Klasické teorie migrace mohou přehlížet některé faktory ovlivňující míru migrace, a to konkrétně politické. Z tohoto důvodu se diplomová práce zabývá nejen společenskými a ekonomickými aspekty migrace, ale také zohledňuje alternativní vysvětlení na základě politických faktorů. Jaká je role státu v kontextu migračních procesů? Migrační vlny jsou z velké části tvořeny také politikami, které jsou přijímány za účelem koordinace a kontroly migračního vývoje (Joaquín 2000: 294). Role státu spočívá zejména ve schopnosti vykonávat a legitimizovat jeho kontrolu a bezpečnost nad hranicemi a jeho obyvateli. Stát by navíc měl plnit funkci ochránce národní identity a integrity (Hollifield 2008: 185–190). Politická dimenze migrace je zásadní a dle K. Davise (Davis in Teitelbaum at el. 1988: 258–259) je migrace z velké části výtvorem politiky a náhodných a svévolných pravidel.

Z hlediska sociologie se mezinárodní migrace potýká s nespočtem aspektů lidského chování, které mohou postrádat logickou souvislost. Ekonomické teorie považují migranta za rozhodujícího „decision-maker“, přičemž ignorují roli dalších zúčastněných stran jak v zemích zdroje, tak v zemích přijímajících. Z perspektivy přijímajících či cílových států ovlivňují imigraci zejména restrikce, regulace a jiná opatření (např. kvóty). Státy čelící primárně emigraci by měly aplikovat politiky, které naopak mohou motivovat obyvatele žijící dlouhodobě v zahraničí k návratu do rodné země nebo redukovat potenciální emigraci různými formami inovací a optimalizací pracovního trhu, zvyšováním mezd nebo obecně zlepšením kvality života. V opačném případě může vláda země původu vyvolat odliv obyvatel svými neadekvátními reakcemi nebo jinými činnostmi (Krieger 2004, Teitelbaum 2008: 56–58). Nelze pochybovat o ekonomických vlivech, které vytváří motivace a pobídky migrovat, nicméně jakákoli teorie postavená primárně na ekonomických podkladech může mít časem problémy vysvětlit procesy na mezinárodně-migrační scéně, do níž prominentně zasahují také politické úvahy a činnosti států. Právě stát a politické zásahy jsou v mnoha teoriích migrace ignorovány a je důležité, aby nebyly přehlíženy (Zolberg 1989). Na mezinárodní úrovni působí rovněž nepřehlédnutelný faktor, kterým je činnost mezinárodních institucí a organizací, jako jsou Společnost národů (OSN), Severoatlantická aliance (NATO), OECD nebo EU.

V případě vývoje evropské migrace hraje zásadní roli evropský integrační proces. Z hlediska migrace a mobility obyvatel bylo rozšíření EU v roce 2004 a 2007 největší demografickou změnou v Evropě od druhé světové války (Favell 2008: 701–702). V průběhu 90. let, v období tranzice a obnovy států bývalého sovětského a komunistického bloku, docházelo k zavádění změn v migrační politice. Z větší části byly změny provedeny primárně tak, aby byly v souladu s předpisy převládajícími v zemích EU (OECD 2001: 131–135). Hlavním cílem vlád po pátém východním rozšíření hranic EU bylo ztraktivnění interní migrace v rámci vnitřních hranic EU a zamezení odlivu pracovníků mimo kontinent (hlavně do USA). V případě rozšíření v roce 2004 byla integrace z pohledu nově přistupujících států²⁰ vnímána spíše jako příležitost, než jako hrozba (Kelo, Wachter 2004: 9). Nicméně západoevropské státy měly zpočátku rezervovaný postoj vůči otevřenosti hranic a pohybu lidí z východní části Evropy směrem na západ. Postupně však docházelo k opuštění formálních omezení volného pohybu Východoevropanů, což v mnoha ohledech umožnilo legalizaci migrace a mobility a vznik nového migračního systému z východu na západ Evropy (Favell 2008: 702–703; Wallace 2002).

---

²⁰ Mezi novými deseti členskými státy byly země: Česká republika, Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Slovensko a Slovinsko.

2. Historický vývoj migrace z perspektivy států jihovýchodní Evropy a Pobaltí

Migrace z jihovýchodní Evropy a Pobaltí zaznamenala nárůst na počátku 90. let, a to primárně z důvodu rozpadu Sovětského svazu. Hranice mezi východem a západem postupně vymizely a na evropském kontinentě vznikala nový impuls pro migrační vlny z východu na západ (Favell 2008: 702). Zejména němečtí a rakouští odborníci predikovali budoucí vývoj migrace v horších případech jako „záplavu“ emigrantů z východu na západ (Bauer a Zimmerman 1999; Fassman a Hinterman 1997; Honekopp 1991). V období po rozpadu SSSR země východní Evropy čelily identickým trendům post-komunistického vývoje, zejména transformaci z komunistického socioekonomického systému na systém založený na principech neoliberalismu. Transformační proces vyústil v rychle se měnící ekonomický i společenský prostor (Sýkora 1999; Brade et al. 2009). Transformace ze socialistických do liberálně organizovaných kapitalistických zemí by ze své podstaty měla mít významné politické, sociální a ekonomické důsledky (Logan 2012).

Státy Pobaltí získaly zpět nezávislost a začaly se postupně integrovat do několika mezinárodních organizací a později do struktur Evropské unie (Safronovas 2014: 135–136). Od roku 1991 jsou pobaltské státy demokratické země se svobodnými volbami a jako jediné státy bývalého SSSR jsou na základě indexu *Freedom House*²¹ označovány za „svobodné“ (Freedomhouse 2020). I přes pozitivní politický a hospodářský vývoj, tyto státy stále čelí několika výzvám a problémům. Mezi problematické oblasti jejich hospodářského, společenského a politického vývoje patří zejména demografický pokles a nárůst emigrace, neúplnost etnické integrace (zejména v Lotyšsku a Estonsku) a ekonomická zranitelnost (Kramer 2012: 2). Následkem politických změn se stala migrace opět více dostupnou a emigrace z pobaltských států dosáhla svého vrcholu v roce 1992 (OECD 2001: 131–135). Mimo jiné je negativní demografický vývoj způsoben vyšší mírou úmrtnosti a nepříznivou mírou porodnosti, která ve všech třech státech v 90. letech poklesla. Celkově populace pobaltských států od znovuzískání nezávislosti zaznamenala pokles o nejméně 15–20 % (Kramer 2012; Tretjakova 2014: 301; Gorecka 2006: 75, Rychtaříková 1999). Emigračním vlnám navíc dominovaly skupiny mladých a vzdělaných lidí a docházelo k výraznému zhoršení již nepříznivých demografických trendů. Dle pozorování a reportů Mezinárodního měnového fondu (IMF) je emigrace v tomto regionu přetrvávajícím znakem demografického vývoje a patří mezi problematické faktory ovlivňující nejen ekonomiku, ale také konkurenceschopnost a

---

²¹ Dle nejaktuálnějších výpočtů FH indexu z roku 2020 dosáhlo Estonsko 94, Lotyšsko 89 a Litva 91 bodů (stejně jako Česká republika) z celkových 100 bodů. Všechny tři státy jsou klasifikovány jako „free“, tedy svobodné.

obecně budoucí rozvoj států (Atoyan et al. 2016: 5). Míra emigrace a další demografické ukazatele pobaltských států jsou znepokojujícím faktorem prognóz, které vyvolávají otázky o udržitelnosti politické nezávislosti těchto už tak malých států.

2.1. Vývojové fáze emigrace z Litvy

Demografická situace Litvy se příliš neliší od ostatních zemí střední, ale hlavně východní Evropy (Klusener, Stankunienė, Grigoriev, Jasilionis 2015: 2). Stejně jako například Bulharsko, Rumunsko, Maďarsko, Moldavsko, Lotyšsko nebo Polsko se Litva potýká s nízkou mírou porodnosti, vysokou mírou emigrace a procesem stárnutí populace. Jihovýchodní a pobaltské státy se potýkají s rychlým poklesem populace, který má výrazné společenské a ekonomické důsledky (Berzins, Zvidrins 2011: 47). Po získání nezávislosti v roce 1990 následoval kolaps dosavadních politických, společenských a ekonomických struktur a zavedených systémů. Transformace na tržní ekonomiku mimo jiné způsobila bankrot mnoha společností a rychlý nárůst nezaměstnanosti (Stankunas et al. 2006). Tato radikální změna ovlivnila následně již rostoucí nerovnosti mezi občany, které se zvýšily a viditelně ovlivnily další vývoj (Pridemore et al. 2007). Autor Daugirdas²² (et al. 2013) označuje současnou populační situaci jako demografickou krizi charakteristickou obrovským vylidňováním a považuje ji za jednu z nejhorších v evropském měřítku. Litva zažívá nejrychlejší pokles populace v Evropě a patří mezi státy s převládající mírou emigrace (tzv. čistá emigrace²³) a s narůstající depopulací (Burneika et al. 2014). Podle oficiálních dat statistického úřadu Litvy v letech 1990 až 2010 emigrovalo ze země až půl milionu obyvatel (Statistics Lithuania 2013). Některé statistiky uvádí, že počet emigrujících v tomto období dosahuje až 670 tisíc (Kumpikaitė-Valiūnienė 2019: 3). V době světové ekonomické krize v letech 2008 až 2009 se míra emigrace signifikantně zvýšila a v roce 2010 opustilo Litvu přibližně 83 tisíc obyvatel, což je čtyřikrát více než v předešlém roce (Rakauskienė, Ranceva 2012: 246; Berzins, Zvidrins 2011: 41). Dle dat Eurostatu byla v roce 2010 Litva zemí s nejvyšší mírou vylidnění ze všech členských států EU²⁴ (Daugirdas et al. 2013).

Během posledních deseti let emigrovalo oficiálně přibližně 150 tisíc občanů. Jak bylo již zmíněno, počátky moderních migračních vln z Litvy souvisí s rozpadem SSSR. První fázi

---

²² Autoři se zabývají ve svém článku teritoriální dimenzí depopulace v regionech napříč Litvou.

²³ Převažuje-li počet přistěhovalých do územní jednotky nad počtem vystěhovalých, jde o pozitivní migrační saldo, tedy *migrační růst* (zisk). Je-li naopak počet vystěhovalých vyšší než počet přistěhovalých, jde o *negativní migrační saldo* (čistá emigrace), tedy *migrační úbytek*.

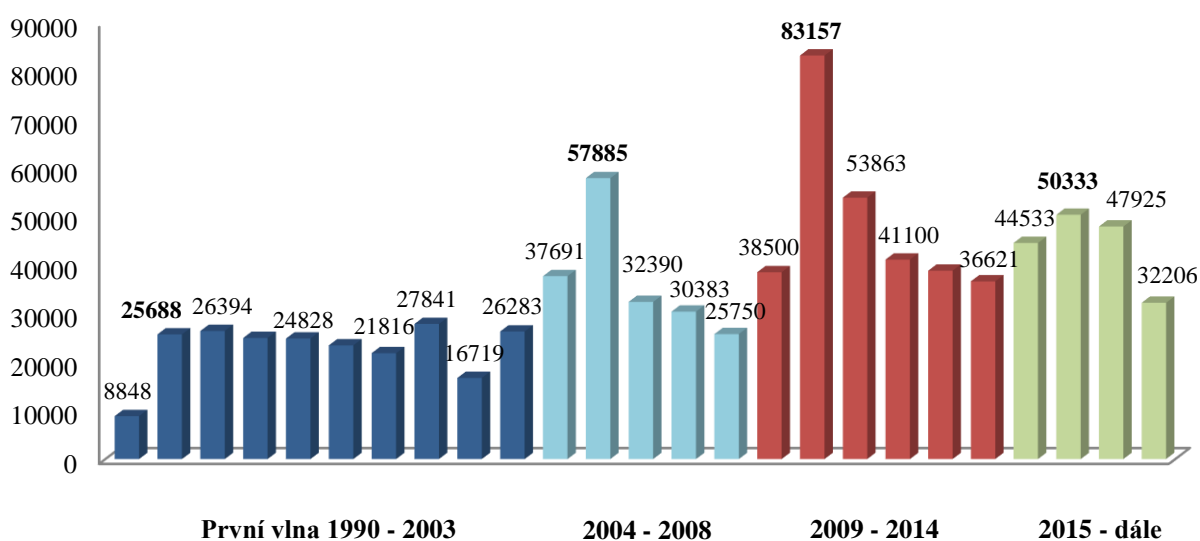
²⁴ Dle dat míra vylidnění činila v Litvě 0,62 %, v Lotyšsku 0,57 %, Bulharsku 0,56 % a Německu 0,25 %.

emigrace z Litvy tvořili nejčastěji sovětští obyvatelé (Rusové, Bělorusové a Ukrajinci) v rámci procesu repatriace. Tato emigrace byla často permanentní a legální (Kramer 2012; Sipavičienė, Stankunienė 2013: 47). Zvýšená emigrace po vstupu do EU v roce 2004 má dle mnoha autorů několik znaků ekonomické migrace nebo také tzv. migrace pracovní síly. Integrací do EU se obyvatelům Litvy zpřístupnil pracovních trh a naskytlo se jim více možností, jak získat lepší pracovní, ale také studijní příležitosti v zahraničí, nejčastěji ve Velké Británii, Irsku nebo Německu (Kumpikaitė-Valiūnienė 2019). Dle výzkumů z dotazníkových šetření respondenti uváděli jako primární důvody nízké mzdy, nedostatek příležitostí k seberealizaci a kariéernímu růstu (Rakauskienė, Ranceva 2012: 253; Berzins, Zvidrins 2011; Sipavičienė, Stankunienė 2013). Následná hospodářská krize v roce 2009 měla zásadní vliv na demografický vývoj v zemi. Dle Kaminského (2014) selhání ekonomiky způsobuje odcizení a následnou emigraci občanů. Míra nezaměstnanosti v období stagnace ekonomiky začala stoupat a emigrace byla vnímána jako „strategie přežití“. To potvrzují i data statistického úřadu (Statistics Lithuania 2013), která uvádí, že v roce 2010 zaznamenala Litva nejvyšší úroveň emigrace vůbec (Kumpikaite-Valiuniene, Žičkute 2013). Emigrace jako „strategie přežití“ nadále přetrvává, hlavně z důvodu zvyšování cen (zejména po přijetí eura), kvůli stagnaci příjmů a životní úrovni občanů.

Autorka Kumpikaitė-Valiūnienė (2019) na základě analýzy vývoje migrace od počátku 90. let rozdělila vývoj moderní migrace v Litvě do čtyř emigračních vln:

1. *Migrace po získání nezávislosti (1990-2003)*
2. *Migrace po vstupu do Evropské unie (2004–2008)*
3. *Migrace v souvislosti s ekonomickou krizí a vstupem do Schengenské zóny (2009)*
4. *Migrace po přijetí eura (2015 - do současnosti)*

Obrázek 3 - Migrační vlny; zpracování: autor; zdroj dat: Statistics Lithuania 2018a.

Konstantní převládání míry emigrace nad imigrací a stárnutí populace může mít dalekosáhlé dopady na pracovní trh, hospodářský rozvoj a na fungování sociálního systému státu. Výrazná depopulace a emigrace obyvatel mladších věkových skupin způsobuje nedostatek pracovní síly, což může mít neblahé účinky na ekonomiku státu. Ačkoliv zasílané remitence a peníze z evropského rozpočtu na modernizaci a podporu infrastruktury pomáhají situaci zlepšovat, nedostatek pracovní síly odrazuje zahraniční investory a poškozují tím hospodářský růst (Economist 2017). Detailnější analýza determinantů a indikátorů problematiky demografického vývoje Litvy v období po vstupu do EU, převážně zkoumající vliv a dopad emigrace, bude zpracována v druhé části práce.

3. Metodologie a výzkumný design

Statistiky zabývající se mezinárodní migrací měří mobilitu osob nejčastěji na základě odhadů obsahujících záznamy o imigraci a emigraci. Emigrace patří mezi jeden z atributů reprezentujících populační změny a může být obtížné určit její hodnotu, protože populace, která emigrovala, již v zemi nepobývá, a proto ji nelze měřit co nejpřesněji pomocí dat ze sčítání lidu nebo jiných průzkumů. Tato skutečnost je jednou z překážek výzkumu migrace, nicméně zatím neexistuje lepší způsob a metoda, jak trendy v migraci měřit.

Co se týče metod, které byly využity v diplomové práci, jedná se o kombinaci kvantitativních statistických metod, jako jsou vizualizace statistických dat demografických ukazatelů v podobě grafů nebo statisticky pokročilejší regresní analýza, a metod kvalitativní analýzy v podobě rešerší legislativních textů a dalších dokumentů. Problematiku migrace pravděpodobně nelze vysvětlit pouze na základě čísel, zejména proto, že se jedná o komplexní jev, který je ovlivněn rozsáhlým počtem faktorů. Migrace je proces, který je ovlivňován nejen ekonomickými ukazateli, ale rovněž sociálními aspekty a je formován rozhodováním, které probíhá na individuální úrovni každého jedince a může se lišit stát od státu. Navíc je migrace jednou z oblastí, která je velmi ovlivňována politickými rozhodnutími a mezinárodním vývojem. Všechny tyto aspekty budou v analytické části práce zkoumány.

Diplomová práce si klade dvě výzkumné otázky reflektující hlavní oblasti, které jsou v práci v souvislosti s emigrací z Litvy analyzovány. První z nich souvisí s politickými faktory, které mohou mít vliv na utváření migrační politiky Litvy. Pozornost je kladena na roli státu a jakým způsobem se politická elita snaží s emigrací vypořádat od vstupu do Evropské unie. Další výzkumná otázka se zaměřuje na determinaci sociodemografických, popř. socioekonomických charakteristik populace, která se rozhodla emigrovat. Cílem je přiblížit a ilustrovat profil emigrujících (nebo potenciálně emigrujících) občanů Litvy.

3.1. Cíle výzkumu

Cílem diplomové práce je na základě analýzy ekonomických, sociálních a politických aspektů migrace determinovat hlavní faktory a vlivy, které mají významný dopad na migrační toky z Litvy a následně zhodnotit hlavní následky a problémy, které jsou zvýšenou emigrací způsobovány. Práce si klade za cíl charakterizovat základní demografické a socioekonomické aspekty vývoje populace v Litvě se zaměřením na emigraci převážně v období od vstupu do EU v roce 2004 do současnosti (2019–2020).

3.2. Použitá data, proměnné a jejich operacionalizace

K vizualizaci základních demografických ukazatelů a jejich vývoje byla využita data z několika zdrojů. Následující proměnné slouží k základní definici demografické situace v Litvě a také k ilustraci budoucího vývoje. Databáze Světové banky (World bank) z roku 2020 poskytla data, která byla použita k projekci populačního vývoje Litvy od roku 2004 do roku 2018. Metodologie odhadu či projekce populace vypadá následovně. Světová banka upraví data ze sčítání lidu a z odhadů národních statistických úřadů nebo odhadů *Center for International Earth Science Information Network (CIESIN)* na základě meziroční hodnoty míry populačního růstu. Výsledná hodnota představuje jejich přepočítaný odhad populačního růstu a celkového vývoje. Pro určení migračních trendů a k ilustraci vývoje hodnot *emigrace* a *imigrace* Litvy byly hlavním zdrojem databáze Statistického úřadu Litvy (Statistics Lithuania), které jsou volně k dispozici na jejich stránkách²⁵. Dle klasifikací Statistického úřadu Litvy je za emigranta považován ten občan, který deklaruje záměr odejít ze země původu na dobu delší než jeden rok nebo pokud získá trvalé bydliště v jiné zemi. Imigrace je klasifikována jako deklarovaný příchod na území Litvy s úmyslem získat trvalé bydliště nebo zůstat v zemi po dobu delší než jeden rok.

Údaje o demografických ukazatelích, jako jsou *míra úmrtnosti* a *míra hodnoty přirozeného přírůstku* poskytl report o populaci OSN, konkrétně oddělení hospodářství a sociálních věcí (UN DESA). Zmíněné proměnné jsou nástrojem měření přirozeného vývoje populace. Míra hrubé úmrtnosti²⁶ vyjadřuje počet zemřelých připadajících na 1000 obyvatel za jeden kalendářní rok. Hodnota přirozeného přírůstku obyvatelstva je rozdíl mezi počtem živě narozených dětí ve sledovaném období a na daném území a celkovým počtem zemřelých osob. Je-li počet zemřelých vyšší než počet narozených, nabývá hodnota přírůstku záporné hodnoty a označuje se za přirozený úbytek obyvatelstva (populationeducation.org 2014).

K vizualizaci predikce populačního vývoje zemí EU do roku 2070 a odhadu hodnoty *net migration* Litvy do roku 2060 posloužila data ze Statistického úřadu EU (Eurostat). Populační projekce představují predikce, jejichž cílem je ukázat hypotetický vývoj velikosti populace a případně její struktury na dalších více než 50 let na základě předpokladů míry plodnosti, úmrtnosti a hodnoty *net migration*.

---

²⁵ K analýze vývoje emigrace a imigrace v Litvě byly využity primárně data ze sekce „Population and social statistics“.

²⁶ Vzorec pro výpočet hrubé míry úmrtnosti: $D/P * 1000$, přičemž D značí poměr počtu zemřelých a P meziroční populaci ve sledovaném roce.

K analýze sociodemografických charakteristik emigrantů z Litvy byla využita data a výsledky primárně ze sčítání lidu²⁷ z roku 2011, která zachycují demografický vývoj v období 2001–2010. Jelikož data ze sčítání lidu 2011 nejsou schopna pokrýt celé zkoumané období, byla analýza sociodemografických charakteristik emigrujících obyvatel částečně doplněna daty Statistického úřadu Litvy. Pokud jde o sociodemografické údaje emigrantů, mezi nejdůležitější znaky, které byly pozorovány, patří *věk* a *dosažené vzdělání*²⁸ respondentů. Data ze sčítání lidu dále umožňují určit počet obyvatel Litvy podle místa narození a trvalého bydliště jeden rok před sčítáním, jejich občanství, etnické složení a mobilitu či migraci obyvatel. K analýze migrace je nejdůležitější ta část, která se zabývá otázkou předešlé zkušenosti s emigrací a návratem zpět do Litvy²⁹. Dotazník sčítání lidu 2011 obsahoval konkrétně šest otázek, které jsou pro analýzu migračních trendů nejstěžejnější:

- a) *Kde jste žili rok před sčítáním lidu 2011 (1. března 2010)?*
- b) *Žili jste někdy v zahraničí rok nebo déle než jeden rok?*
- c) *Pokud ano, v jaké zemi?*
- d) *Kdy jste přijeli nebo se vrátili do Litvy?*
- e) *Co bylo hlavním důvodem pro váš odchod (emigraci)?*
- f) *Co bylo hlavním důvodem vašeho příjezdu/návratu zpět do Litvy?*

Druhá otázka z dotazníku (b) v tomto případě představuje *závisle proměnnou*, pokud respondent uvedl kladnou odpověď. Podle obecné definice je emigrace rozhodnutí občana odejít ze země původu na delší časové období (nebo natrvalo). Statistický úřad Litvy emigraci definuje jako odchod ze země s úmyslem získat trvalé bydliště v jiné zemi nebo zůstat v jiné zemi po dobu delší než jeden rok. Výhodou dat ze sčítání lidu je, že jsou nám navíc schopná

---

²⁷ Sběr dat ze sčítání lidu z roku 2011 byl uskutečněn dvěma způsoby. Tzv. „e-censusu“ se zúčastnilo 34 % obyvatel Litvy. Ti, kteří se neúčastnili elektronického sčítání lidu, byly tázány osobně tazateli prostřednictvím interview a výsledky byly zapisovány do dotazníků (Statistical Office of Estonia, Central Statistical Bureau of Latvia, Statistics Lithuania 2015: 17).

²⁸ Analýzy proměnné dosaženého vzdělání emigrujících obyvatel Litvy se potýkala s nedostatkem dat, která by se zaobírala otázkou vzdělání respondentů. Nicméně IOM vypracoval report, který ilustruje základní profil emigranta a mezi charakteristiky uvedl i nejčastější dosažené vzdělání. Dále budu vycházet z průzkumů analyzujících záměry emigrovat mezi studenty vysokých škol (Repeckiene et al. 2009; Kvedaraite et al. 2015; Goštautaitė et al. 2018; Kalina et al. 2018), státními úředníky (Bagdanavičius, Jodkoniene 2008), zubními lékaři (Janulyte et al. 2011) a z výsledků online průzkumu zahrnující občany dlouhodobě žijící v zahraničí (Kauzlauskienė, Rinkevičius 2006a).

²⁹ V dotazníku se informace o migraci obyvatel nachází v druhé části s názvem „Data on the person“ (Statistics Lithuania 2010).

poskytnout informace o zpětné migraci (d) a dále o důvodech rozhodnutí emigrovat, které v tomto případě představují *nezávisle proměnné* (e) a informace o důvodech vedoucích k návratu obyvatel zpět do Litvy (f). Co je naopak nevýhodou statistických šetření typu sčítání lidu, je skutečnost, že průzkum není schopen zachytit údaje o emigrantech, kteří se do země (zatím) nevrátili. Proto byly do analýzy zahrnuty výsledky studie univerzity Vytautas Magnus University, která v roce 2018 provedla dotazníkové šetření mezi emigranty žijícími stále v zahraničí, konkrétně ve Velké Británii, Skandinávii a Španělsku (Genys, Kristopaitis 2018; Sipavičienė 2019). Díky této studii bylo možné determinovat příčiny a důvody vedoucí k rozhodnutí emigrovat, a navíc výzkum doplnil chybějící informace o emigrantech, kteří se ze zahraničí nevrátili zpět.

K analýze socioekonomických ukazatelů na úrovni států byly v rámci regresní analýzy zahrnuty následující proměnné. V tomto případě představovala *závisle proměnnou* míra emigrace, která byla operacionalizována jako procentuální podíl emigrantů na populaci. Podíl byl vypočítán na základě počtu emigrantů v tisících v dané zemi a následně přepočítán na procenta ku aktuálnímu celkovému počtu obyvatel. Data o emigrujících občanech byly dostupné z databáze Eurostatu, která datovala počty emigrantů od roku 2010 do roku 2018 ve 24 státech Evropy. Původně bylo do modelu zahrnuto celkem sedm *nezávisle proměnných* (viz tabulka).

Tabulka 4 - Původně vybrané NP; zpracování: autor

Nezávisle proměnná	Význam proměnné a měření
GINI index	Index je číselné vyjádření diverzifikace ve společnosti. Index je GINI koeficient vynásobený 100 a jedná se o stejný statistický údaj na stupnici 0 až 100 (nula značí absolutní rovnost). GINI měří rozptyl a nerovnosti ve společnosti. Nejčastěji se používá k určení příjmové nerovnosti. Jeho hodnoty lze použít k evaluaci měření míry diskriminace a sociální politiky.
Happiness index (HI)	HI představuje žebříček měřící pocit spokojenosti a štěstí na národní úrovni na základě dat z dotazníkových průzkumů Cantril. Národně reprezentativní vzorky respondentů odpovídají na otázky, jak jsou spokojeni se životem od 10 (nejvíce) a nejméně (0). Výsledek je dále korelován s dalšími faktory měřícími kvalitu života.
Legatum Prosperity index	Legatum index představuje index prosperity na základě měření tempa růstu mezd a poloviny hodnoty míry nezaměstnanosti. Dalšími faktory indexu jsou bohatství, ekonomický růst, vzdělání a kvalita života.
HDI lidský rozvoj	Index lidského rozvoje či prosperity měří a komparuje faktory jako délka a zdraví života, dostupnost vzdělání, životní standard a celková vyspělost určitého státu. Patří mezi ukazatele životní úrovně.
HNP na obyvatele	HNP uvádí celkový peněžní objem produkce vyrobené za určité období výrobními faktory vlastněnými obyvateli daného státu. Započítává se i produkce vyrobená residenty v zahraničí.
Nezaměstnanost v %	Míra nezaměstnanosti měří procentuální podíl občanů v produktivním věku (tedy podíl pracovní síly), která je nezaměstnaná. Předpokládá se, že pokud je ekonomika státu dynamická a roste, míra nezaměstnanosti klesá.
Index ekonomické svobody (IEF)	IEF zahrnuje celkem 12 ekonomických ukazatelů vytvořených Heritage Foundation a Wall Street Journal. Index je definován jako ekonomická svoboda a základní právo každého člověka řídit svou vlastní činnost, podnikání či majetek. Čím vyšší je číslo, tím vyšší je svoboda obchodu a podnikání.

Před samotnou regresní analýzou bylo provedeno měření korelace jednotlivých nezávisle proměnných, z nichž Legatum, HI a HNP na obyvatele vykazovaly vysokou korelaci se zbylými proměnnými a z tohoto důvodu nebyly do modelu zahrnuty. V nadcházející tabulce jsou shrnuty konečné proměnné.

Tabulka 5 - Vybrané proměnné v modelu; zpracování: autor

Regresní model		
Nezávisle proměnná	Závisle proměnná	Zdroj dat
GINI index sociální nerovnosti Míra nezaměstnanosti v % Index ekonomické svobody HDI lidský rozvoj	Podíl emigrace v %	Databáze Eurostat Databáze World bank (UN DESA)

3.3. Metody výzkumu

Diplomová práce využila kvantitativní statistické metody k určení hlavních demografických a socioekonomických trendů. Jak bylo již zmíněno, data charakterizující demografické ukazatele jako míra porodnosti, úmrtnosti, míra emigrace, imigrace, zpětné migrace a mnoho dalších byly vizualizovány v programu Excel nejčastěji pomocí funkce spojnicového grafu, který umožňuje zobrazení několika proměnných, které jsou rozloženy do kategorií nebo do časového období. Díky grafům je možné lépe analyzovat a pozorovat změny a trendy, které probíhaly během období 2004–2018.

Další kvantitativní statistickou metodou použitou v práci je regresní analýza panelových dat umožňující zkoumat a determinovat vztah mezi dvěma a více proměnnými (závisle a nezávisle proměnnou). Dokáže určit a vysvětlit, jak se změní hodnota závisle proměnné (míra emigrace) v návaznosti na změnu jedné z nezávisle proměnných (HDI, nezaměstnanost atd.), zatímco ostatní nezávisle proměnné zůstávají konstantní. Model regresní analýzy navíc vypočítá hodnotu R^2 , která znázorňuje podíl společné variance, kterou model dokázal vysvětlit. Do regresního modelu vstoupil vzorek celkem 24 států Evropy s údaji z období od roku 2010 do roku 2018.

Druhá část analýzy používá kvalitativní metodu výzkumu prostřednictvím analýz dokumentů a textů, které nejsou primárně statisticky orientované. Analýza textů a jejich rešerše byla zaměřena na legislativní a vládní dokumenty publikované v období 2004–2018, které nějak souvisí s migrační a popřípadě i sociální politikou, s cílem určit podobu a vývoj migrační politiky Litvy. Zohledněny byly taktéž reporty a hodnocení publikované v letech 2004–2020 mezinárodních organizací a EU, která v oblasti sociální a migrační politiky působí jako poradní orgán či platforma.

4. Analytická část – analýza ekonomických, sociálních a politických aspektů migrace

Vzorce emigračních procesů Litvy se pokusím vysvětlit na základě tří migračních perspektiv: z perspektivy ekonomické, která je založená na ekonomických motivech migrantů („pull“ a „push“ faktory). Analyzována bude taktéž politická dimenze migrace, která poukazuje na nedostatek legitimních politických reforem a nedostatek legitimacy vlády ve společnosti, které představují jednu z dalších motivací k emigraci (Harzig, Hoerder 2009). Poslední z perspektiv je sociální, představující procesy, pravidla či organizace ve společnosti.

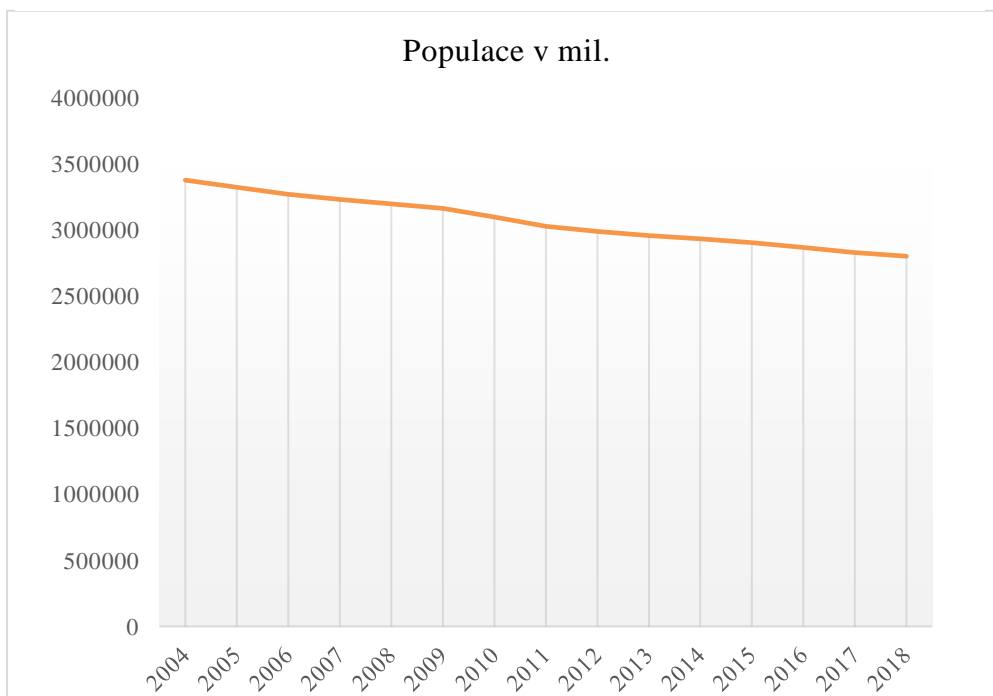
Stávající literatura publikovaná výzkumníky z Litvy (Jucevičienė et al. 2004; Mockaitis, Šalčiuvienė 2005; Rinkevičius, Kazlauskienė 2006; Sipavičienė 2006) předkládá empirické důkazy, které spojují migraci primárně s ekonomickými potřebami, ale také zdůrazňují vliv dalších faktorů, které formují současné přístupy k migraci ve společnosti. Patří mezi ně politické a socioekonomické aspekty společnosti a státu, kulturní a právní prostředí, demografický vývoj a trendy a také osobní faktory (jako profesní růst, seberealizace, rodinné důvody a vztahy).

Analytická část diplomové práce si klade za cíl zejména osvětlení hlavních demografických charakteristik a problematik v Litvě a rovněž demografické trendy v rámci srovnání se státy Evropy. Na základě statistických údajů je ilustrováno, jaký budoucí vývoj v oblasti demografie a migrace může nastat. Mimo socioekonomické determinanty, které jsou nepopíratelně hnací silou migračních toků, se práce v poslední části analýzy zabývá politickými vlivy a legislativním ukotvením migrace, sociální politikou a dalšími oblastmi, které mají dopad na vývoj trendů v migraci a demografii daného státu. Politické prostředí a legislativní nastavení bylo zkoumáno na základě dokumentů a usnesení litevské vlády a materiálů dalších vnitrostátních institucí a také byly zohledněny reporty EU a dalších mezinárodních organizací.

5. Základní demografické ukazatele

Mezi základní demografické ukazatele se řadí hrubá míra úmrtnosti, míra porodnosti, populace, přirozený přírůstek/úbytek populace a mobilita (migrace) obyvatel. Litva patří mezi státy, které dlouhodobě vykazují zejména negativní hodnoty demografických ukazatelů. Mezi nejviditelnější demografické trendy patří zejména depopulace, tedy dlouhodobý pokles populace, který trvá již od znovuzískání nezávislosti v 90. letech (Burneika in Gorzelak et al. 2012; Kriauciunas et al. 2014). Proces depopulace nezeslábl ani v 21. století a asi neznatelnějším zlomovým bodem byl vstup Litvy do EU v roce 2004. Na základě dat z World Data Atlas databáze přišla Litva v období let 2004 až 2018 celkově o 575 532 obyvatel. Depopulace byla v tomto období způsobena zejména vyššími hodnotami emigrace (Kriauciunas 2010). Od 90. let zaznamenala Litva úbytek populace o přibližně 25 % obyvatel, konkrétně v roce 1992 žilo v zemi přibližně 3,7 mil. lidí, v roce 2018 už jen 2,8 mil. K roku 2020 data uvádí stejný počet obyvatel.

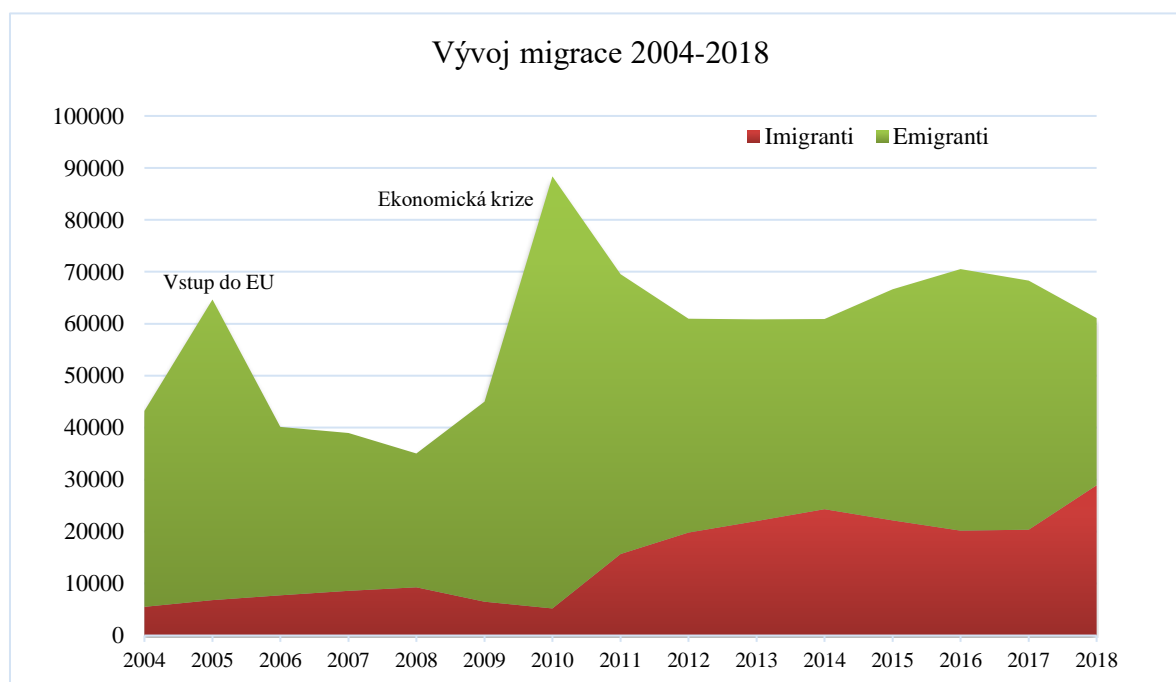
Obrázek 4 - Vývoj populace; zpracování: autor; zdroj dat: World Bank 2020

Ani v současnosti se situace týkající se emigrace a depopulace v Litvě nelepší. V kontextu členských států EU je Litva nadále zemí, která čelí nejvyšší úrovni vylidňování. Pokles obyvatel v roce 2016 činil 1,4 % a v roce 2017 klesla populace o 1,3 % (Daugirdas, Pociute-Sereikiene 2018). Příčiny vylidňování Litvy nejsou odlišné od těch v ostatních státech, které čelí podobnému problému. Nejčastěji je depopulace zapříčiněna intenzivní emigrací, která, jak bylo již ukázáno, je v Litvě dlouhodobým problémem, dále nízkou porodností a stárnutím populace³⁰ (Haase et al 2014; Janc in Komornicki et al. 2006). Tendence emigrovat a jejich nárůst, jak už bylo zmíněno, lze pozorovat hlavně po vstupu do EU v roce 2004, nicméně ani ekonomická krize, která zasáhla celosvětový trh v roce 2008–2009, nepředstavovala pozitivní aspekt pro další populační vývoj Litvy. V roce 2010 přišla tzv. třetí emigrační vlna a z Litvy odešlo přibližně 83 tisíc obyvatel (Daugirdas, Pociute-Sereikiene 2018). Dalším negativním aspektem pro budoucí vývoj populace v Litvě je velmi nízká míra imigrace, která je pravidelně zaznamenávána Statistickým úřadem Litvy. Jak už bylo poznamenáno, Litva patří mezi státy s převládající mírou emigrace, to znamená, že dlouhodobě opouští zemi více lidí a méně jich naopak imigruje.

Obrázek 5 - Vývoj migrace; zpracování: autor; zdroj dat: Statistics Lithuania 2019b

³⁰ Japonsko je zemí s nejvyšším průměrným věkem populace na světě (46,35 let). Dále následuje Německo, Itálie, Portugalsko a Bulharsko. Nicméně Litva se rovněž řadí mezi státy s vyšším věkovým průměrem populace, který k roku 2015 dle dat činí 42,67 let a hodnota od roku 1990 konstatně roste. V roce 1970 byla hodnota průměrného věku populace 30,79 let (UN DESA 2019).

Tento trend byl narušen v roce 2019, kdy do země imigrovalo přes 40 tisíc lidí a ve stejnou dobu emigrovalo okolo 29 tisíc lidí. Litva díky tomu po dlouhé době zaznamenala pozitivní hodnotu *net migration*³¹.

Dynamický vývoj migračních toků a zejména pak míry emigrace lze pozorovat v porovnání s ostatními státy EU a Evropy (obrázek č. 6). Grafy, které znázorňují vývoj míry emigrace v období mezi lety 2010–2018 ukázaly, jak se Litva viditelně liší od ostatních států. I přes krátké časové období osmi let je znatelné, že míra emigrace v Litvě je výrazně vyšší než v ostatních státech, a to i v komparaci s Chorvatskem nebo Rumunskem, které rovněž dlouhodobě patří mezi státy čelící vyšší emigraci obyvatelstva. Křivka míry emigrace v Litvě není navíc tak konstantní jako u ostatních států Evropy a vykazuje spíše dynamičnost a nestálost či proměnlivost. Na základě změn probíhajících v migračních trendech Litvy od roku 2019, lze očekávat, že křivka emigrace bude nestálá i v budoucnu.

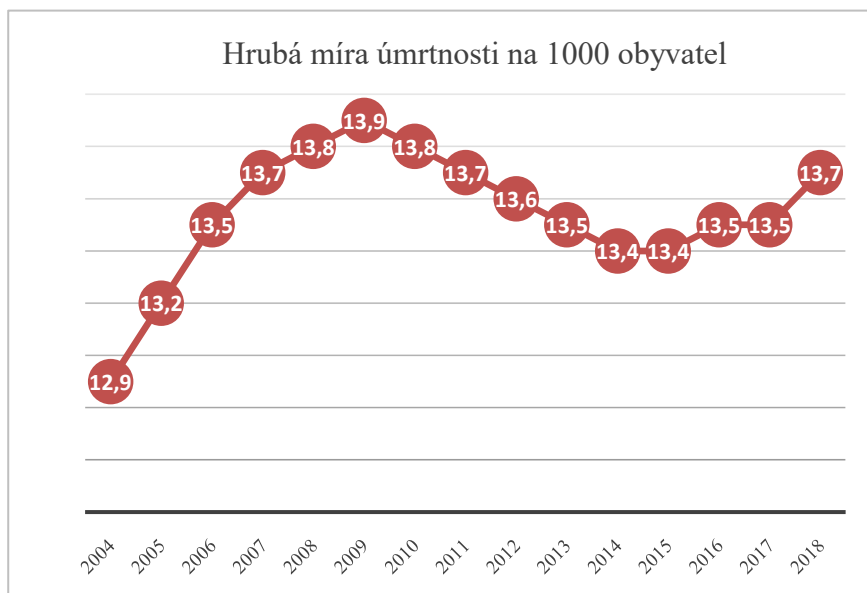
Obrázek 6 - Emigrace Evropa; zpracování: autor; zdroj dat: Eurostat 2020c

³¹ Zda se migrační bilance v Litvě bude vyvíjet dále v kladných číslech, je zatím těžké určit. V reakci na politickou nestabilitu v Bělorusku Litva vyjádřila podporu uprchlíkům z Běloruska, tudíž je možné, že imigrace z Běloruska do Litvy bude narůstat (LRT 2020).

Dalším ukazatelem poukazujícím na negativní demografický vývoj je míra úmrtnosti (viz graf níže). Hrubá míra úmrtnosti Litvy se zvýšila z 8,67 úmrtí na tisíc obyvatel v roce 1970 na 13,65 úmrtí na tisíc obyvatel v roce 2018, přičemž průměrná roční míra činila 0,96 %. V porovnání s průměrem EU, který je okolo 10,7 úmrtí, společně s Lotyšskem či Rumunskem patří Litva mezi státy s nadprůměrně vysokou mírou úmrtnosti v EU (socialnipolitika.eu 2019a). Dle dat Organizace spojených národů (OSN/UN 2019) z roku 2019 je Litva pátým státem s nejvyšší mírou mortality na světě³². Dalším negativním faktorem, který může přispívat k neblahému demografickému vývoji země, je fakt, že je Litva spojována taktéž s vysokou mírou sebevražd, která je dle odhadů Světové zdravotní organizace (WHO 2018) nejvyšší v celé EU a jako nejčastější příčiny jsou uváděny finanční a sociální důvody.

Obrázek 7 - Míra úmrtnosti; zpracování: autor; zdroj dat: UN DESA 2019

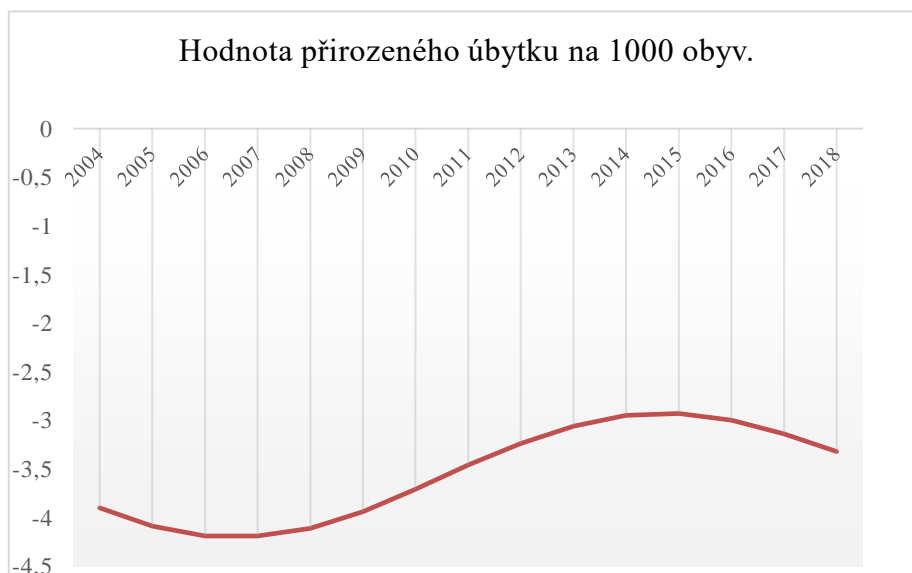
S ohledem na hodnotu přirozeného přírůstku populace³³ z roku 2018 patří Irsko, Kypr, Lucembursko, Švédsko a Francie mezi státy s pozitivním přirozeným nárůstem populace. Naopak přirozený úbytek populace byl zaznamenán nejvíce v Bulharsku, dále Lotyšsku a Litvě (socialnipolitika.eu 2019b). Míra přirozeného přírůstku Litvy postupně klesala z hodnoty 8,96

³² Bulharsko je zemí s vůbec nejvyšší mírou umrtnosti na světě a roku 2019 jí byla naměřena hodnota 15,46 úmrtí na tisíc obyvatel, což představuje 1,08 % celkové světové hrubé míry mortality. Za Bulharskem následuje Ukrajina, Lotyšsko, Lesotho a Litva.

³³Hodnota přirozeného přírůstku populace je vypočítána rozdílem mezi počtem živě narozených (hrubou mírou porodnosti) a počtem zemřelých (hrubou mírou úmrtnosti) ve sledované populaci během určitého období. Vzorec přirozeného přírůstku: $PP = N - M$ (populationeducation.org 2019).

osob na tisíc obyvatel v roce 1969 na -3,32 v roce 2018 a od roku 1995 konstantně vykazuje zápornou hodnotu (viz graf). To znamená, že od roku 1995 umírá v zemi více obyvatel, než se rodí a populace rapidně stárne. Ve světovém měřítku čelí podobným demografickým trendům například Japonsko, Rumunsko a Řecko.

Obrázek 8 - Přirozený úbytek; zpracování: autor; zdroj dat: UN DESA 2019

Následující tabulka znázorňuje hodnoty indexů věkové závislosti v populaci, tzv. *Age dependency ratio*, které vypovídají o věkové struktuře obyvatel. Existují tři typy poměrů věkových závislostí. Index závislosti mladých³⁴ vyjadřuje populaci ve věku 0-15 let vydělenou populací ve věku 16-64 let. Index závislosti starých³⁵ označuje populaci ve věku 65+ vydělenou hodnotou populace ve věku 16-64 let. Celkový index závislosti³⁶ (*total age dependency ratio*) je součtem obou indexů mladých a starých (WISH 2019).

V roce 2018 činil celkový index závislosti 53 a lze pozorovat, jak od roku 2005 jeho hodnota roste. Za posledních 60 let hodnota ukazatele kolísala mezi 59 v roce 1970 a 47 naměřenými v roce 2010. Tento index se používá k měření tlaku vyvíjeného na populaci v produktivním věku. Index je vhodným nástrojem k hodnocení a porozumění nastalých změn ve struktuře populace a jejich dopadů. Pokud je hodnota *age dependency ratio* nízká, znamená to, že podíl pracovní síly je dostatečně velký k tomu, aby finančně zajistil populaci, která je na ní závislá (děti a lidé v důchodovém věku). Nižší poměr *age dependency ratio* umožňuje například lepší penzijní zabezpečení a zdravotní péči pro občany. Naopak vyšší hodnota indexu

³⁴ Vzorec pro výpočet: $\text{Populace ve věku 0-15} / \text{Populace ve věku 16-64} \times 100$.

³⁵ Vzorec pro výpočet: $\text{Populace ve věku 65+} / \text{Populace ve věku 16-64} \times 100$.

naznačuje větší finanční zátěž kladenou na pracující populaci, která může vést k politické a společenské nestabilitě³⁷. Existuje několik možných strategií, které mohou mít vliv na snížení této hodnoty. Patří sem zejména strategie a jiné iniciativy zaměřené na zvýšení porodnosti³⁸ a politiky umožňující snadnou imigraci, zejména osob v mladším produktivním věku. Automatizace výroby, nepřítisť přístupný pracovní trh a neefektivní integrační politika mohou mít naopak negativní dopady na populační strukturu (a strukturu produktivní populace) a způsobit zvýšení hodnoty indexu.

Tabulka 6 - Index závislosti Litvy, zpracování: autor; zdroj dat: Statistics Lithuania 2018a

Rok	Celkový index závislosti (Age dependency ratio)	Index závislosti mladých (young-age dependency ratio)	Index závislosti starých (old-age dependency ratio)
2005	49	25	24
2010	47	22	26
2015	50	22	28
2016	51	22	29
2017	52	23	29
2018	53	23	30

V porovnání s Evropou se hodnota indexu v roce 2010 (46,6) nijak zásadně nelišila od hodnoty naměřené v Litvě (47) a jsou téměř totožné. Průměrná hodnota v roce 2018 v regionu střední Evropy společně s Pobaltím činila 51. Predikce vypracovaná OSN (UN 2017) v roce 2017 ukázala, že dle odhadů vývoje indexu závislosti do roku 2070 se situace v Evropě obecně s největší pravděpodobností nezlepší. Hodnota bude mít tendence narůstat, což může do budoucna způsobovat zásadní problémy s udržitelností celého politického, hospodářského, ale také společenského systému.

Tabulka 7 - Index závislosti Evropy; zpracování: autor; zdroj dat: Eurostat 2020b, UN 2017

Rok	Index závislosti (age dependency ratio)
2010	46,6
2030	64,7
2050	74,9
2070	75,6

³⁷ Ve společnosti s vysokou hodnotou indexu *age dependency ratio* lze pozorovat nedostatečnou sociální péči, problémy s udržitelností penzijního systému a nedostatky ve zdravotní péči.

³⁸ Patří sem například politiky, které umožňují matkám snadnější re-integraci na pracovní trh, nebo úprava sociální péče a navýšení příspěvků.

Všechny výše zmíněné demografické aspekty a trendy, kterými je Litva charakteristická, patří mezi negativní faktory přispívající k depopulaci země. Ačkoliv v mnoha zemích Evropy dochází k vyliďňování, k emigraci mladých lidí, stárnutí populace, ke vzniku řídké osídlených oblastí a k dalším nežádoucím demografickým jevům, není situace v zemích východní Evropy a případně v Pobaltí totožná s tou v západoevropských státech. V Litvě a dalších zemích střední a východní Evropy je situace odlišná od vyspělejších západoevropských zemí zejména kvůli odlišným typům příčin depopulace a migrace obyvatel (Daugirdas, Pociute-Sereikiene 2018: 16). Zatímco v západních zemích jsou důvody depopulace spíše tradiční a roli zde hrají vlivy sociálních a urbanizačních procesů (Burholt, Dobbs 2012; Haase et al. 2016), v případě demografických proměn v Litvě se hovoří o transformaci hodnot obyvatel. Bývalý sovětský hospodářský systém již několik desítek let neexistuje, a ještě stále dochází k hospodářské transformaci, zejména pak k odklonu od zemědělského sektoru, který dříve vyžadoval manuální pracovní sílu a také od systému umělého osídlování (Vanagas et al. 2002). Nyní neexistují žádné restriktce, které by populaci limitovaly. Obyvatelé migrují a mají možnost vybrat si město či region, ve kterém je vyšší pravděpodobnost větší prosperity a lepší životní úrovně.

5.1. Predikce budoucího demografického vývoje

Od roku 1990 po znovuzískání nezávislosti hodnota *net migration*³⁹ v Litvě klesá, což znamená, že ze země emigruje více lidí, než do ní imigruje. V roce 1990 byla hodnota ještě stále v kladných číslech, konkrétně 2,03 na tisíc obyvatel. Od roku 1995 hodnota uvádí záporná čísla, která se každoročně opakují, a navíc hodnota pravidelně narůstá. Dle údajů OSN (UN DESA 2019) k roku 2015 byla hodnota *net migration* -9,66 a v roce 2018 dokonce -11,59, což je vůbec nejhorší výsledek od roku 1990. Na základě uvedených dat lze Litvu označit jako stát, který dlouhodobě čelí vyšší emigraci, a naopak je označován za nepříliš atraktivní destinaci pro potenciální imigranty z jiných států. V dubnu roku 2019 byla po 18 letech poprvé naměřena kladná hodnota a dle statistik opustilo zemi tou dobou 3 032 lidí, zatímco 4 061 naopak do Litvy přijelo. Ekonomové nárůst hodnoty vysvětlují zejména v souvislosti s následky Brexitu a ekonomického růstu (LRT TV 2019).

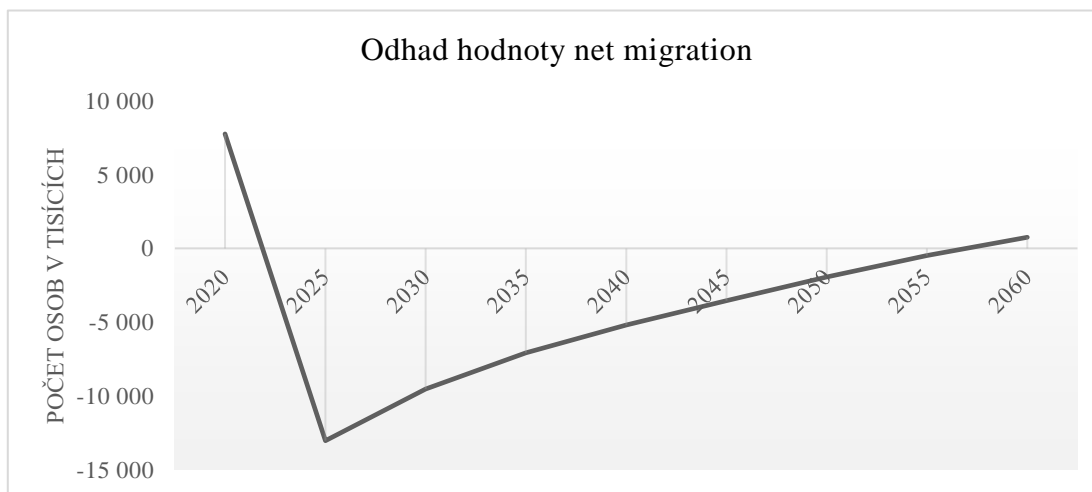
Ani predikce budoucího vývoje v případě hodnoty rozdílu emigrace a imigrace nejsou pro Litvu příznivé. Jak uvádí odhady provedené Eurostatem (2020), Litva během roku 2020 z

---

³⁹ Míra *net migration* je rozdíl mezi počtem osob emigrujících ze země a imigrujících do země v období jednoho roku na tisíc obyvatel, přepočítán dle meziroční populace.

počátku zaznamená spíše pozitivní hodnoty, nicméně následně v průběhu pěti let dojde opět k jejímu výraznému poklesu a ke kladné migraci by mělo dojít až okolo roku 2055–2060 (viz graf). Lze odhadovat, že Litva během dalších 30 let bude čelit spíše tendencím k vyšší emigraci ze země než imigraci.

Obrázek 9 - Odhad *net migration*; zpracování: autor; zdroj dat: Eurostat 2020a

Eurostat mimo běžné demografické údaje poskytuje také nejnovější data o populačních projekcích a predikce budoucího vývoje počtu obyvatel jednotlivých států EU. Populační predikce či projekce nabízí scénáře budoucího vývoje, jejichž cílem je ilustrovat hypotetický vývoj velikosti populace a její struktury na základě souboru předpokladů, které vycházejí z dat o míře plodnosti, mortality a z hodnot *net migration*. Jejich časové rozpětí je několik desítek let a nejaktuálnější soubor dat, který byl použit k výpočtům uvedených níže, poskytuje predikované výpočty velikosti populace jednotlivých států do roku 2100 (Eurostat 2019). V případě uvedené analýzy (tabulka č. 8) byla využita data o odhadu populačního vývoje do roku 2070. Výsledky prognózy Eurostatu z velké části potvrzují závěry, které byly zmíněny výše. Velká část států EU čelí demografické krizi a depopulaci určitých regionů a předpovědi budoucího vývoje vypovídají o tom, že ani do budoucna se situace v mnoha zemích nezlepší.

Prognóza Eurostatu (2019) a následné výpočty procentuálních změn v populaci států EU naznačují, že dramatický úbytek obyvatel pravděpodobně nastane zejména v případě států střední a východní Evropy. Bulharsko bude i nadále čelit úbytku obyvatel a celkově by mělo k roku 2070 přijít přibližně o 27,39 % obyvatel. Hlavními příčinami jsou již zmíněné demografické trendy, a to zvýšená mortalita, nižší porodnost a převažující emigrace. Z těchto důvodů patří Bulharsko mezi šest států EU, které jsou typické dlouhodobě převládající emigrací. Mezi zbylých pět států se řadí Chorvatsko, Lotyšsko, Litva, Polsko a Rumunsko (The

Sofiaglobe 2017). Tento trend potvrzují rovněž výsledky predikce Eurostatu, kde by Chorvatsko k roku 2070 mělo zaznamenat další úbytek populace o 25,19 %. Chorvatský premiér Andrej Plenkovic na nedávném setkání s novým předsedou Evropské rady Charlesem Michelelem v souvislosti s demografickými změnami uvedl, že problematika snižujícího počtu obyvatel a depopulace regionů se stává „evropským existenčním problémem“ (Krastev 2020). Stejný závěr lze na základě dat Eurostatu uvést i v případě Lotyšska, které k roku 2070 dle výsledků ztratí až 38,02 %, což je navíc největší procentuální změna (myšleno v záporných číslech) ze všech států EU. Ne příliš odlišný výsledek byl vypočítán v případě demografického vývoje Litvy, kde je výsledkem úbytek okolo 34,64 % obyvatel k roku 2070. Podobně je na tom například Rumunsko nebo Polsko. Všechny tyto státy budou navíc s největší pravděpodobností čelit stárnutí populace, zvýšené emigraci a s tím souvisejícím problémům, zejména nedostatkům na pracovním trhu, který bude postrádat kvalifikovanou pracovní sílu. Nelze rovněž opomenout, že úbytek pracovní síly a stárnutí populace způsobí komplikace v udržitelnosti penzijního a sociálního systému státu.

Ačkoliv je problematika vylidňování a zvýšené emigrace tématem zejména států střední a východní Evropy, ani státy západní (případně jižní) Evropy nelze označit za regiony, které by představovaly příklady zemí s udržitelným demografickým vývojem. Každopádně lze pozorovat odlišné trendy, a to hlavně v případě hodnoty *net migration* a skutečnosti, že západní státy Evropy sice rovněž čelí stárnutí populace (např. Německo), ale tento defekt často kompenzují zvýšenou imigrací obyvatel z jiných států EU i z celého světa. Německo má dlouhodobě problém se stárnutím populace, což lze demonstrovat taktéž na faktu, že patří mezi státy s nejvyšším podílem starší populace na světě⁴⁰ (Population Reference Bureau 2020). Z hlediska výsledků výpočtů populační změny k roku 2070 Německo zaznamená úbytek pouze 1,73 % populace, což je ve srovnání s ostatními státy spíše nízká hodnota. Německo je charakteristické svou otevřeností v imigrační politice, od roku 2015 patří mezi nejžádanější destinace imigrantů. Lze předpokládat, že touto strategií bude udržovat svou populační bilanci i do budoucna, ačkoliv je zřejmé, že pouze imigrací nelze problém stárnoucí populace vyřešit (UN DESA 2019; Wagstyl 2016; Johnson 2020).

Státy jako jsou Švédsko, Malta, Lucembursko, Kypr a Irsko mohou očekávat spíše pozitivnější demografický vývoj a dle prognóz bude jejich populace i nadále vykazovat pozitivní ukazatele. Všechny tyto státy mají pozitivní bilanci *net migration* a také je většina z nich charakteristická vyšší mírou porodnosti (UN DESA 2019).

---

⁴⁰ Stát s nejvyšším podílem starší populace (65+) je dlouhodobě Japonsko.

Nejen Litva, ale většina evropských zemí, v současné době čelí dvěma demografickým výzvám: stárnutí populace a poklesu populace. Zatímco nízká úroveň plodnosti a rostoucí dlouhověkost způsobují, že populace rychle stárne, vede nízká plodnost rovněž k úbytku populace. V porovnání s ostatními regiony světa je stárnutí populace v Evropě nejpokročilejší. Zatímco průměrný věk světové populace je 28 let, v Evropě hodnota činí 39 let (van Nimwegen, van der Erf 2010: 1360). Ačkoli je mezinárodní migrace nyní hlavním důvodem, proč evropská populace roste, není jisté, zda může zabránit úbytku populace. Nicméně, už nyní je znatelně vidět, že je mezinárodní migrace částečně vnímána spíše jako hrozba a je příčinou politických debat a střetů⁴¹ (BBC 2017).

---

⁴¹ Asi nejvýraznější debatou na úrovni EU byl návrh tzv. uprchlických kvót, které byly navrženy v roce 2015 v reakci na zvýšenou imigrační (uprchlickou) vlnu mířící zejména ze států Afriky a Blízkého Východu. Rozhodnutí Rady EU se stalo kontroverzním a rozdělilo státy EU na dva tábory (BBC 2017; MVCR).

Tabulka 8 - Predikce populačního vývoje EU; vlastní výpočty; zdroj dat: Eurostat 2019

Stát	2020	2030	2050	2070	Změna v %
EU27	447 671 046	449 121 599	441 220 961	424 343 512	-5,22 %
Belgie	11 507 338	11 757 990	11 926 987	11 833 541	+2,84 %
Bulharsko	6 949 549	6 450 296	5 655 026	5 045 851	-27,39 %
Česká republika	10 693 861	10 762 174	10 530 251	10 213 463	-4,49 %
Dánsko	5 811 651	5 963 578	6 098 190	6 153 605	+5,88 %
Německo	83 135 181	83 453 697	82 669 724	81 695 911	-1,73 %
Estonsko	1 329 916	1 308 435	1 256 223	1 193 810	-10,23 %
Irsko	4 966 879	5 504 390	6 213 191	6 496 490	+30,79 %
Řecko	10 696 535	10 303 200	9 503 127	8 603 587	-19,56 %
Španělsko	47 321 434	48 746 399	49 348 530	47 104 113	-0,46 %
Francie	67 197 367	68 749 400	70 010 903	69 429 375	+3,32 %
Chorvatsko	4 056 285	3 828 089	3 392 559	3 034 601	-25,19 %
Itálie	60 286 529	59 942 512	58 125 032	53 951 155	-10,51 %
Kypr	887 331	962 854	1 046 219	1 098 070	+23,75 %
Lotyšsko	1 907 094	1 712 746	1 395 039	1 181 968	-38,02 %
Litva	2 793 592	2 575 553	2 137 939	1 825 897	-34,64 %
Lucembursko	626 031	692 722	769 048	787 429	+25,78 %
Maďarsko	9 771 975	9 619 020	9 270 352	8 926 914	-8,65 %
Malta	506 951	588 691	668 373	706 915	+39,44 %
Nizozemí	17 404 793	17 969 884	18 142 292	17 988 244	+3,35 %
Rakousko	8 904 262	9 149 001	9 345 829	9 247 303	+3,85 %
Polsko	37 941 122	37 018 453	34 102 204	30 890 756	-18,58 %
Portugalsko	10 291 457	10 089 138	9 375 347	8 481 486	-17,59 %
Rumunsko	19 281 118	17 808 000	15 502 837	13 688 060	-29,01 %
Slovinsko	2 095 314	2 106 316	2 043 751	1 938 253	-7,50 %
Slovensko	5 457 679	5 440 730	5 147 215	4 724 046	-13,44 %
Švédsko	10 322 613	11 099 033	12 254 064	13 065 090	+26,57 %
Finsko	5 527 189	5 519 298	5 290 709	5 037 579	-8,86 %

6. Sociodemografické charakteristiky emigrujících obyvatel

Na základě tezí migračních teorií mají mladí, vzdělaní a ekonomicky aktivní obyvatelé země největší tendenci k mobilitě a jsou více náchylní k migraci (Castles, Miller 2003; Thaut 2009). Empirické důkazy analýz sociodemografických charakteristik emigrujících občanů z Litvy tento předpoklad jednoznačně potvrzují, a to zejména pokud se jedná o věk emigrantů. Od roku 2001 tendence emigrovat stabilně převládá u obyvatel ve věku 20-34 let (Rakauskienė, Ranceva 2012). Průzkum provedený organizací Open Society v roce 2001 odhalil, že až 41 % obyvatel Litvy ve věku do 24 let plánuje v budoucnosti emigrovat (Aidis et al. 2005: 35). Ani v roce 2010 se trend nijak zásadně nezměnil a většina emigrantů byla ve věku mezi 20-34 let, naopak zanedbatelnou část tvořili emigranti starší 60 let (přibližně 1-3 %). Obecně data statistického úřadu do roku 2012 odhalila, že okolo 70 % emigrantů patří do věkové skupiny 15-44 let (Rakauskienė, Ranceva 2012: 248–252). Online průzkum⁴² z roku 2006 analyzující „pull a push“ faktory ovlivňující emigraci Litevců ukázal, že většina respondentů deklarujících dlouhodobý pobyt v zahraničí patřila do věkové skupiny obyvatel mladších 35 let (80 %) a pouze 7,4 % z nich bylo starších 64 let (Kazlauskienė, Rinkevičius. 2006a: 29).

Výsledky z posledního průzkumu sčítání lidu z roku 2011, který je jedním ze zdrojů umožňujících determinovat sociodemografické znaky emigrujících obyvatel Litvy, potvrzují značnou tendenci k emigraci mezi mladšími obyvateli (Statistics Lithuania 2011; Labanauskas 2019: 234). Mladí lidé dle sčítání lidu byli výrazně mobilnější než starší věkové skupiny obyvatel.⁴³ Velká část (44,2 %) z těch, kteří rok před průzkumem (2009–2010) žili v jiné lokalitě, byla ve věku 20-29 let. Pokud jde o mobilitu uvnitř státu, 64 % z nich žilo v jiném městě a 11,4 % v jiné rurální oblasti. Celkem 24,6 % z nich žilo v zahraničí. Pokud jde o celkový podíl obyvatel žijících rok před průzkumem v zahraničí, jedná se o 0,5 %.⁴⁴ Většina respondentů deklarujících dlouhodobý pobyt v zahraničí žila ve Spojeném království (36,8 %), dále Irsku (11,1 %), Norsku (10,1 %) a Německu (5,4 %).

Pokud jde o podíl obyvatel, kteří někdy v minulosti pobývali v zahraničí (1950–2010), dle dat z roku 2011 se jednalo o 6,8 %. Většina z nich žila v Rusku (39,7 %), Bělorusku (11,7 %) a Velké Británii (9,8 %). Z hlediska věkové struktury populace, která má z minulosti

---

⁴² Protože se jednalo o online průzkum, který se setkává s problematikou způsobu, jak kontrolovat validitu dat a jejich sběr, je pravděpodobně na místě jejich výsledky negeneralizovat na celou populaci emigrantů.

⁴³ To platí v případě respondentů, kteří odpovídali na otázku, kde žili rok (!) před sčítáním lidu.

⁴⁴ Nutno připomenout, že se jedná pouze o část zdokumentované či deklarované emigrace. Obecně se předpokládá, že míra skutečné emigrace dosahuje vyšších čísel, nicméně není možné je statisticky ověřit.

zkušenosti s dlouhodobějším pobytem v zahraničí, je nejpočetnější věkovou skupinou kategorie 60+. To může být překvapující výsledek, zejména kvůli obecnému předpokladu, že emigrují spíše mladší věkové skupiny (do 40 let). Proto je nutné mít na paměti, že tato data ilustrují pouze ty emigranty, kteří se již vrátili zpět do země, a jedná se o celkový počet emigrujících obyvatel z hlediska dlouhodobého časového horizontu. Tyto výsledky tedy nezachycují sociodemografické ukazatele emigrantů v době, kdy emigrovali. Z hlediska cílových destinací jednotlivých věkových skupin můžeme vidět, že se částečně mění v závislosti na vyšším věku respondentů. Zatímco u mladších věkových kategorií (1–39 let) se nejčastěji cílovými státy stala Velká Británie a Irsko, ve dvou zbývajících kategoriích se již na prvním místě umístilo Rusko a Bělorusko.

Tabulka 9 - Celkem emigrující obyvatelé dle věku; zpracování: autor; zdroj dat: Statistics Lithuania 2011

Obyvatelé, kteří „někdy žili v zahraničí po dobu jednoho roku nebo déle než rok“ dle věkových kategorií				
Věk	1-19 let	20-39 let	40-59 let	60+
Celkem 205 883	3,60 %	25,20 %	36,80 %	34,40 %
Hlavní destinace (dle pořadí četnosti)	Velká Británie Irsko	Velká Británie Irsko Rusko	Rusko Bělorusko Velká Británie	Rusko Bělorusko Ukrajina

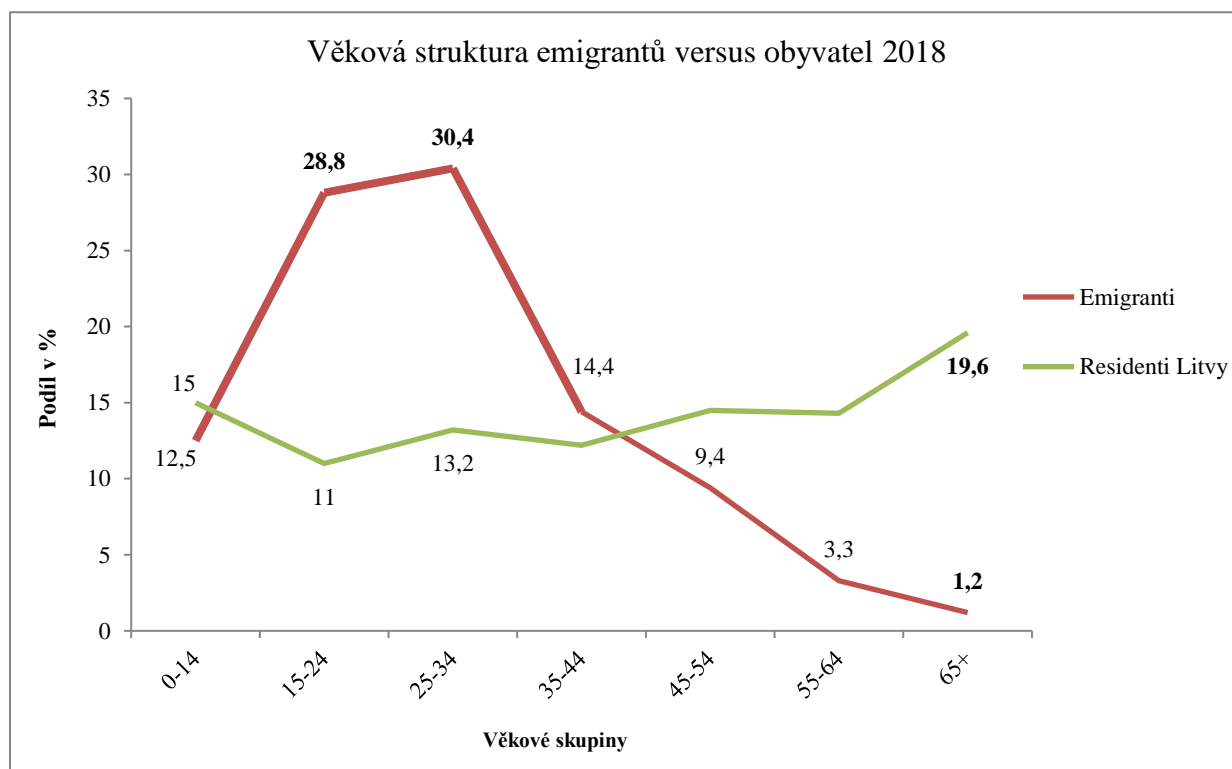
Aby bylo možné determinovat věkovou strukturu emigrujících obyvatel v době, kdy emigrovali, byla využita data statistického úřadu Litvy (Statistics Lithuania 2019a), která jsou zaznamenávána ihned při oficiální deklaraci záměru emigrovat. Zde je viditelné, že věková struktura emigrujících se od roku 2005 do roku 2018 nijak zásadně nezměnila. Největší podíl tvoří dlouhodobě obyvatelé v produktivním věku (18–59 let). Jejich podíl se pohybuje okolo 70–80 % všech emigrantů. Nejpočetnější věkovou skupinou je kategorie 20–34 let, jejíž podíl se pohybuje okolo 43–50 % z celkového počtu emigrujících obyvatel v období 2005–2018. V roce 2010 a 2017 navíc představovala tato věková skupina většinu (54,9 % a 55,1 %). Data potvrzují, že emigrace z Litvy je nejčastěji pozorovatelná u obyvatel v nižším věku, což má za následek úbytek pracovní síly a obyvatel v produktivním věku.

Tabulka 10 - Věkové složení emigrantů; zpracování: autor; zdroj dat: Statistics Lithuania 2019a

Věk	2005	2010	2015	2016	2017	2018
0-14	13,70 %	10,20 %	12,40 %	13,40 %	11,10 %	12,50 %
15-19	16,00 %	5,90 %	6,10 %	6,00 %	7,60 %	8,60 %
20-34	43,10 %	54,90 %	49,30 %	49,30 %	55,10 %	50,60 %
35-39	8,80 %	9,40 %	10,10 %	9,90 %	7,70 %	7,90 %
40-59	15,80 %	18,70 %	19,70 %	19,50 %	17,00 %	18,30 %
60+	2,70 %	0,90 %	2,40 %	1,90 %	1,50 %	2,10 %

Dále lze konstatovat, že věkové složení emigračních vln je viditelně odlišné od věkové struktury zbylé populace. Graf (č. 10) porovnává věkové složení emigrujících obyvatel se zbytkem populace Litvy v roce 2018. Zatímco obyvatelé, kteří emigrovali, byli převážně v nižším až středním věku (15–44 let), přímka vyznačující věkovou strukturu zbylé populace s narůstajícím věkem naopak mírně stoupá a největší podíl tvoří lidé ve věku 65+ (19,6 %). Emigranti ve věku 65+ tvoří nejméně početnou skupinu a jejich podíl činil pouze 1,2 %. Naopak lidé ve věku 15–24 a 25–34 let tvořili největší podíl všech emigrujících (dohromady 62,2 %). Na rozdíl od křivky zbylé populace, s narůstajícím věkem křivka emigrace klesá.

Obrázek 10 - Věková struktura; zpracování: autor; zdroj dat: Statistics Lithuania 2018c, 2019a

Emigrace má velmi silný účinek na oba demografické procesy. Ovlivňuje stárnutí populace, míru porodnosti a také tvorbu rodiny⁴⁵. Věkové složení emigrantů zvyšuje demografickou zátěž kladenou na produktivní část populace a může nepřímo působit jako další „push“ faktor, zejména v případě mladších občanů stále žijících v Litvě (Sipavičienė 2019: 22).

Dalším sociodemografickým determinantem, který je velmi často v souvislosti s migrací zkoumán, je dosažené vzdělání nejvíce migrujících obyvatel. Pokud dochází k signifikantnímu odlivu obyvatel s vyšším vzděláním či kvalifikací, označuje se tento jev jako „brain drain“ (Bagdanavičius, Jodkonienė 2008). Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) definovala tradiční profil litevského emigranta jako „občana v nízkém věku, svobodného a vzdělaného, který nejčastěji míří do Velké Británie“ (IOM 2011: 13). Jejich průzkum z roku 2010 ukázal, že emigrující obyvatelé mají nejčastěji střední vzdělání (50 %) a druhou nejpočetnější skupinu tvořili obyvatelé s dokončeným vyšším nebo vysokoškolským vzděláním (25 %). Podobné výsledky přinesl také výzkum z roku 2006, kde 36 % respondentů žijících v zahraničí uvedlo, že jsou studenti nebo již absolventi bakalářského studijního programu, a 28,5 % z nich již získalo magisterský titul nebo stále studuje za účelem jeho získání (Kazlauskienė, Rinkevičius 2006a: 29). Jiná studie uvádí, že až 60 % mladých lidí s vysokoškolským vzděláním plánuje emigrovat alespoň na dobu jednoho roku (Aidis et al. 2005: 35). Tento aspekt migrace je klíčový. Pokud tvoří velkou část emigrujících obyvatel lidé v nízkém nebo středním věku, a navíc jsou to občané, kteří dosáhli vyššího vzdělání, dochází tak nejen k úbytku populace v produktivním věku, ale také ke ztrátě investic lidského kapitálu, který je zásadní pro rozvoj státu. Na základě těchto sociodemografických charakteristik je pravděpodobné, že Litva čelí alespoň částečně jevu, který je označován jako odliv mozků. Hlubší analýza fenoménu „brain drain“ je součástí následující kapitoly, která se zaměřuje detailněji na záměry emigrovat mezi vzdělanými a kvalifikovanými občany.

---

⁴⁵ Emigrace kromě jiných společenských dopadů způsobuje také problémy v utváření rodin. Často nastává situace, kdy jeden z rodičů s dítětem zůstane v Litvě, zatímco druhý rodič emigruje. Dle statistik Státního úřadu pro ochranu a adopci dětí je až dva tisíce dětí ročně ponecháno v dočasné (pěstounské) péči z důvodu emigrace obou rodičů (State Child Rights Protection and Adoption Service).

6.1. „Brain drain“ v kontextu migračních vzorců Litvy

Společnost každého státu je charakterizována určitou úrovní lidského kapitálu, který zahrnuje lidský intelekt, vzdělání a kompetence, zkušenosti a hodnoty občanů. Cílem státu by měla být schopnost využití potenciálu svých občanů (Bagdavičius, Jodkonienė 2008). „Brain drain“ tedy představuje spíše neschopnost a neefektivnost státu využívat potenciál lidského kapitálu a jeho udržitelnost do budoucna. „Brain drain“ představuje vážnou hrozbu nejen pro socioekonomický rozvoj, ale také pro udržitelnost a formaci střední třídy, a to zejména v případě států procházejících transformací. V případě socioekonomické struktury společnosti Litvy, střední třída tvoří pouze 20 % celkové populace (Taljūnaitė 2005; Morkevicius, Norkus 2017; Taljūnaite, Sviklas 2018). Dostatek lékařů, techniků, IT odborníků a dalších kvalifikovaných pracovníků představuje předpoklad nejen pro ekonomický růst, ale také pro celkový rozvoj demokratické společnosti a její stability. Emigrace naopak přináší komplikace a bariéry pro rozvoj střední třídy a usnadňuje růst byrokracie, korupce a nezodpovědné správy státu (Jucevičienė et al. 2002).

Tzv. „brain drain“ lze v Litvě pozorovat od obnovení nezávislosti, kdy došlo k významným politickým, ekonomickým a sociálním změnám (Čiurlionytė et al. 1996). Demografické proměny a trendy, ekonomické nedostatky a problémy, zaostalost vzdělávacího systému a nevhodné podmínky v oblasti technického vybavení vědy napomohly k emigraci vysoce kvalifikované pracovní síly a mladších věkových skupin obyvatel do zahraničí (Bagdavičius, Jodkonienė 2008: 55). Odliv odborníků a kvalifikovaných občanů z různých oborů je velmi často spojován s nedostatečnými pracovními podmínkami a nabídkami na domácím pracovním trhu, které jim nedovolují naplno uplatnit získané znalosti (Rakauskienė, Ranceva 2012).

Objektem znepokojení v souvislosti s problematikou „brain drainu“ v Litvě se také stává úbytek a emigrace studentů univerzit napříč několika obory. V rozhovoru pro BBC ředitelka Programu pro vysokoškolské vzdělávání v Litvě uvádí, že podíl studentů hlásících se na univerzity v Litvě klesá o 5 až 7 % ročně. Navíc dodává, že podle odhadů by se počet absolventů litevských univerzit mohl do roku 2023 snížit o dalších 40 % v porovnání s rokem 2009 (Mitchell 2015). Pokud bude přibývat studentů a absolventů odcházejících do zahraničí, postupně dojde ke ztrátě lidského kapitálu a také potenciální pracovní síly (Repeckienė et al. 2009: 606). Existuje již několik empirických poznatků vypovídající o tendenci emigrovat mezi

absolventy nebo studenty vysokých škol.⁴⁶ Výzkum z roku 2009 zkoumal přístup k mezinárodní migraci absolventů VŠ ve městě Panevėžys. Celkem 26 % všech respondentů uvedlo, že plánuje emigrovat do zahraničí s cílem získat zaměstnání a pouze 8 % uvedlo, že zůstane v místě bydliště. Analýza navíc identifikovala nejzranitelnější obory, u kterých existuje vysoká pravděpodobnost emigrace absolventů: informační technologie, zdravotnictví a výzkum. Mezi nejvýznamnější faktory podporující motivaci emigrovat patřily kulturní a politické faktory (vzdělávací systém, politický a právní systém) a touha po profesní sebe-realizaci, které uvedlo 40 % respondentů (Tamtéž: 603–608).

Studie ukazují, že emigrace mládeže, studentů a absolventů univerzit je dynamicky vyvíjející se proces (Kondakci 2011). Empirie dokazuje, že absolventi a studenti VŠ obvykle emigrují do zemí se silnější ekonomikou, atraktivnějším pracovním trhem a nižší nezaměstnaností (Kodrzycki 2001). Výzkum z roku 2015 zkoumající vztah mezi předešlou zkušeností s pobytem v zahraničí a záměry emigrovat mezi studenty VŠ ukázal, že velká část respondentů odešla kvůli zaměstnání a pracovním zkušenostem do Velké Británie (41 %) a 10 % z nich do Norska (Kvedaraite 2015: 199–201).

Další studie analyzující záměry emigrovat mezi zdravotnickým personálem a studenty z roku 2018 došla k závěru, že nejvíce tendují k emigraci studenti medicíny (39 %) a zdravotní sestry (12 %). Výsledky výzkumu ukázaly, že nejméně přemýšlí o emigraci lékaři (6 %). Regresní analýza odhalila hlavní prediktory záměrů emigrovat, kdy u studentů byl nalezen nejsilnější vztah u faktoru „rodina nebo přátelé žijící v zahraničí“ (Goštautaitė et al. 2018: 3). Velmi podobné výsledky přinesl průzkum tendence emigrovat mezi absolventy a pracovníky dentální medicíny. Celkem 32,4 % absolventů uvedlo, že uvažují o odchodu do zahraničí (konkrétně do Velké Británie, Irska nebo Norska) a nejčastější faktor ovlivňující jejich záměry byla opět přítomnost rodiny nebo přátel v zahraničí a pocit osobní nespokojenosti (Janulyte et al. 2011: 224–230).

---

⁴⁶ Obecně byl zpozorován v posledních 20 letech trend zvyšující se emigrace mezi studenty medicíny a stal se předmětem znepokojení v několika státech, například v Chorvatsku, Mexiku a Španělsku (Kolcic et al. 2005; Rosales-Martinez et al. 2010; Bernardini-Zambrini et al. 2011). Výzkum analyzující tendence emigrovat mezi studenty z pěti zemí (Belgie, Bulharska, Maďarska, Litvy a Slovenska) rovněž poukazuje na vysoký podíl těch studentů, co plánují emigrovat ze země do zahraničí, například v případě Maďarska to uvedlo až 30 % respondentů (Kalina et al. 2018).

Tyto výsledky mohou navazovat na výzkum z roku 2006, který se zaměřoval na roli sociálního kapitálu a sociálních sítí v případě emigrace kvalifikované skupiny obyvatel.⁴⁷ Základem studie byl předpoklad, že sociální vazby, vztahy a sítě mohou v migračním procesu hrát důležitou roli (Sanders et al. 2002; Haug 2000). Sociální kapitál byl operacionalizován na individuální úrovni respondenta jako sociální vazby udržované mezi respondenty a osobami nebo institucemi v zahraničí. Jejich výsledky mohou být překvapující. Pro kvalifikované migranty má zásadní význam existence sociální vazeb v zahraničí, nicméně jejich význam významně klesá s vyšší úrovní vzdělání migrujících. Autoři tedy na závěr konstatují, že čím vyšší kvalifikace nebo úroveň lidského kapitálu byla naměřena u respondenta, tím menší mají význam sociální vazby (sociální kapitál) v zahraničí. Podle autorů může vysoká úroveň lidského kapitálu (vzdělání) nahradit sociální kapitál a představovat nástroj snižující náklady a rizika migrace (Kazlauskienė, Rinkevičius 2006b).

Pokud by měly být shrnuty hlavní příčiny „brain drainu“ v případě Litvy, empirické důkazy se z většiny shodují na ekonomických nedostatcích, nízké mzdě, neefektivnosti vzdělávacího systému a vědy, na vlivu příliš vysokých poplatků za vysokoškolské studium v Litvě, touze po sebe-realizaci a kariérním růstu nebo přítomnosti rodiny a přátel v zahraničí. Všechny zmíněné faktory a důvody, které posilují emigraci a zejména pak „brain drain“ v Litvě, jsou z velké části výsledkem efektivity migrační politiky a vládních iniciativ za posledních 20 let. Jaké konkrétní kroky provedla vláda v rámci legislativy a migrační politiky, a jaké měly iniciativy dopad, je analyzováno v poslední kapitole diplomové práce.

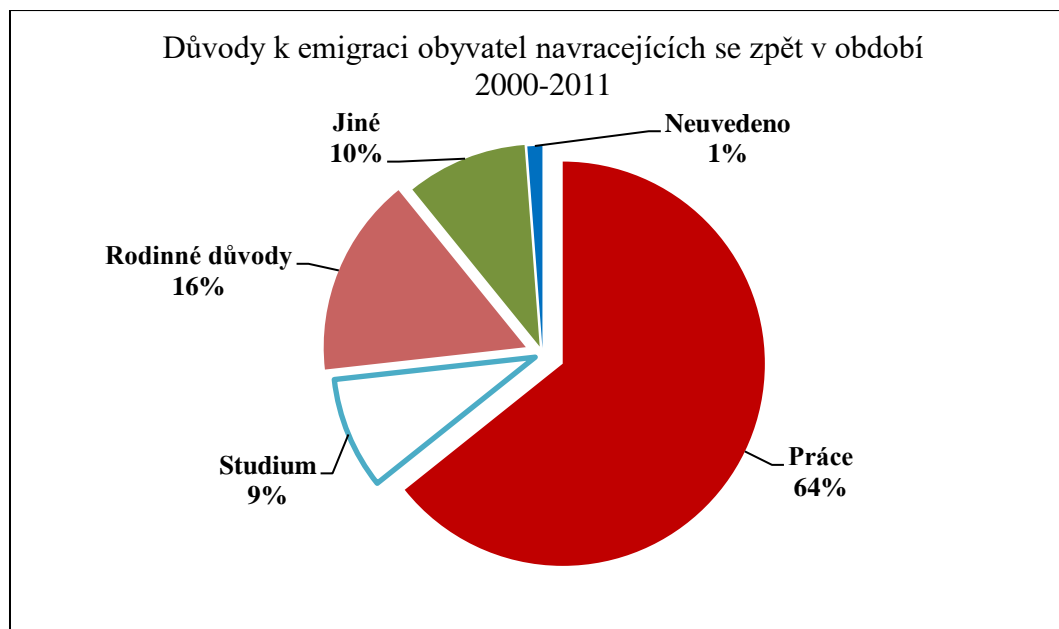
⁴⁷ Vliv sociálních sítí na migraci Litevců byl detailně analyzován ve studii zabývající se emigrací Litevců do Chicaga (Kuzmickaitė 2003). Nicméně role sociálního kapitálu v případě emigrace lidí s vyšší kvalifikací a vzděláním nebyla doposud zkoumána.

7. Analýza důvodů emigrace na základě dat ze sčítání lidu 2011 a dotazníkových šetření z roku 2018

Emigrace se stala poprvé dostupnější po obnovení nezávislosti v roce 1990, což znamenalo její první značný nárůst v době moderní Litvy. Z hlediska migračního vývoje Litvy je toto období označováno jako první emigrační vlna (Kumpikaitė-Valiūnienė 2019). Dle dostupných dat ze sčítání lidu je již možné určit alespoň základní důvody, které vedly obyvatele Litvy k emigraci po roce 1990. Většina osob, která deklarovala, že opustily Litvu po roce 1990, odešla do zahraničí za prací (58,2 %). Druhou nejčastější motivací byly rodinné důvody (17,1 %) a 9,8 % respondentů uvedlo jako důvod studium (Statistics Lithuania 2011: 107).

V případě důvodů, které respondenti uvedli jako hlavní příčinu jejich odchodu do zahraničí, se výsledek nijak zásadně neliší ani po vyselektování těch respondentů, kteří deklarovali svůj návrat v období mezi lety 2000 až 2011. Lze uvést, že valná většina emigrujících obyvatel odchází do zahraničí z důvodu pracovních příležitostí (64 %). Jako druhý nejčastější důvod respondenti uvedli rodinné důvody (16 %) a přibližně 9 % z nich v minulosti emigrovalo do zahraničí za studiem. Výsledky jednoznačně poukazují na hlavní motivace vedoucí k emigraci Litevců, nicméně data ze sčítání lidu poskytují pouze informace o těch obyvatelích, kteří se již do země navrátili.

Obrázek 11 - Hlavní důvody emigrace; zpracování: autor; zdroj dat: Statistics Lithuania 2011

Průzkumy veřejného mínění naznačují, že hlavní motivací k emigraci z Litvy zůstávají ekonomické důvody (Sipavičienė 2019: 19). To potvrdila taktéž nedávná studie univerzity Vytautas Magnus University v Litvě z roku 2018. Autoři průzkumu zahrnuli do vzorku

respondentů občanů Litvy stále žijící v zahraničí, konkrétně ve Velké Británii, Skandinávii a Španělsku. Respondenti měli možnost vybrat tři důvody, které považují za nejdůležitější. Stejně jako v případě výsledků ze sčítání lidu z roku 2011 respondenti uvedli nejčastěji jako důvod jejich odchodu ze země ekonomické důvody (celkem 85,2 %). V tomto případě se konkrétně vyšší plat ukázal jako největší motivátor emigrace (56,7 %). Ekonomické teorie migrace uvádí nízké mzdy jako jeden z hlavních důvodů, proč jsou lidé ochotni opustit zemi původu a migrovat do zahraničí. Vidina vyššího platového ohodnocení a lepších životních podmínek představuje silný „pull“ faktor migrace (Borjas 1989; Hirshleifer 1970; Lydall 1968; Sjaastad 1962; Berry 1973; Kelly, Williamson 1984; Arango 2000). Na základě výsledků uvedeného průzkumu lze potvrdit, že ekonomické důvody, zejména pak vyšší plat, lze zařadit mezi faktory, které z velké části formují emigrační toky z Litvy. Respondenti nicméně dále uváděli další důvody jejich rozhodnutí emigrovat, konkrétně pak vzdělání a kariéru (42,5 %) a tradičně také rodinné důvody (25,9 %). Podobně jako data ze sčítání lidu i tyto výsledky ukazují, že rodinné vazby a rodinné důvody patří mezi přední faktory, které mohou ovlivnit tendence k emigraci. Autoři nicméně poukazují na částečně netradiční odůvodnění emigrace, a to „únik či útěk z Litvy“ (32,4 %). Odpověď reprezentuje kombinaci několika faktorů souvisejících s vládnutím a fungováním systému Litvy. Patří sem negativní vnímání korupce, pocit nedostatečné spravedlnosti a také může indikovat nedůvěru ve schopnost vlády provádět potřebné reformy a přijímat nezbytná opatření, která by zlepšila sociálně-ekonomickou situaci. Následkem toho se občané mohou rozhodnout vyřešit své problémy prostřednictvím emigrace.

Tabulka 11 - Důvody emigrace 2018; zpracování: autor; zdroj dat: Genys, Kristopaitis 2018

Důvody k rozhodnutí emigrovat z Litvy		
	N = počet	Procenta (%)
Ekonomické důvody	1277	85,2 %
• Vyšší plat	850	56,7 %
• Pomocť rodině, která zůstala v Litvě	202	13,5 %
• Najít lepší práci	196	13,1 %
• Kvůli lepší sociální péči, zabezpečení a podpoře jinde	29	1,9 %
Rodinné důvody (setkání s blízkými nebo emigrace s rodinou)	388	25,9 %
Vzdělání, kariéra	638	42,5 %
• Získat nové zkušenosti	214	14 %
• Zvýšit si kvalifikaci, kariérní růst	119	7,9 %
• V Litvě není možné se realizovat	186	12,4 %
• Studovat	119	7,9 %
Hledání nových výzev	310	20,7 %
Útěk z Litvy	486	32,4 %
• Z důvodu systému vládnutí (politické důvody, korupce atd.)	305	20,3 %
• Najít „lepší místo pro život“	181	12,1 %
Jiné důvody	76	5,1 %
CELKEM	3175	

8. Regresní analýza socioekonomických determinantů na úrovni států

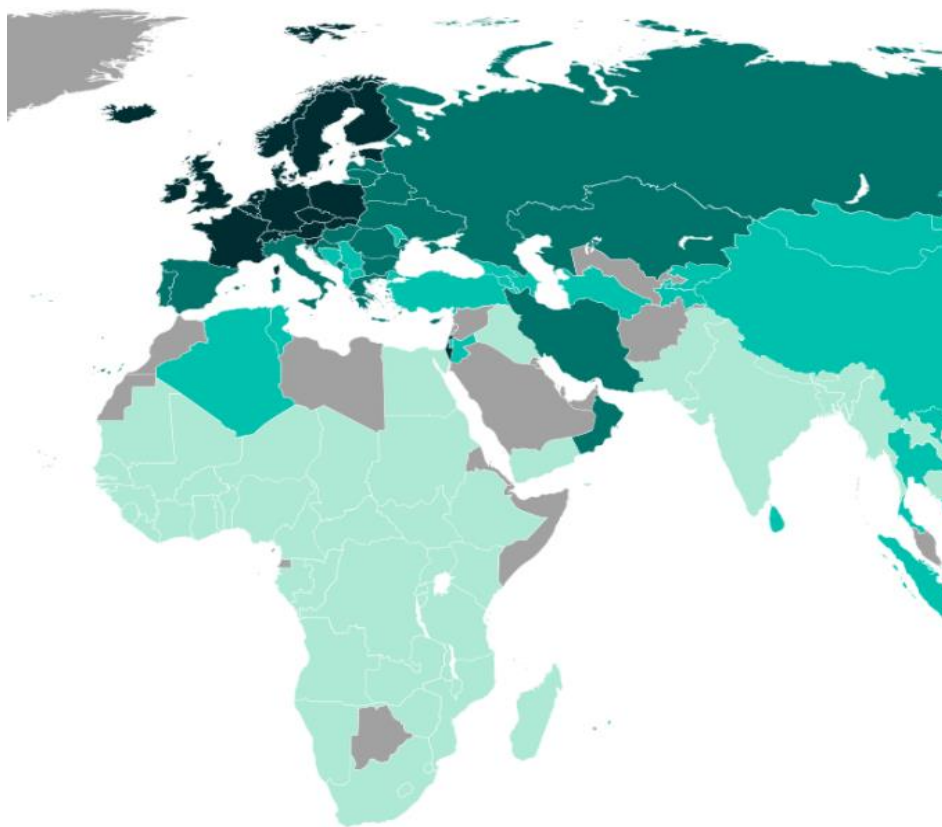
Na základě shrnutí základních demografických ukazatelů a problematických trendů, jako jsou depopulace, deformace věkové struktury populace, nedostatek pracovní síly a mnoho dalších, lze konstatovat, že problém emigrace úzce souvisí se socioekonomickou situací Litvy. Již zmíněné teorie, zejména pak ekonomická migrace, předpokládají, že ekonomické faktory budou mít na vývoj migrace a demografický vývoj zásadní, ne-li hlavní vliv. Existují studie, které tuto tezi empiricky ověřily a nepochybně existuje určitý rozsah vlivu ekonomických a socioekonomických determinantů. Aby byla teze ověřena, byl vytvořen regresní model, do kterého vstoupilo 24 států Evropy zahrnující taktéž všechny pobaltské státy včetně Litvy. Ve vzorku nejsou zahrnuty všechny státy EU (např. Česká republika) kvůli nedostatku dat o emigraci, které byly poskytnuty Eurostatem.

K analýze vztahu mezi vybranými nezávisle proměnnými a závisle proměnnou byla použita metoda jednoduché regresní analýzy. Regrese umožňuje určit vztah dvou kvantitativních proměnných X a Y a jejich závislost. Cílem této analýzy bylo změřit a odhalit hodnotu jedné proměnné ze znalosti hodnoty jiné proměnné, pokud mezi těmito dvěma proměnnými existuje příčinná souvislost.

Do modelu byly zaneseny celkem čtyři nezávisle proměnné, z nichž všechny vykazují statistickou významnost. S odkazem na typ dat, které byly použity k analýze, je pro určení vztahu nejvhodnější model tzv. panelové regrese korigovaných směrodatných chyb, která měří odhady hodnot v časových řadách a jejich efekt. V případě ukazatele HDI teorie říká, že čím více je společnost vyspělá, tím méně je pravděpodobné, že by stát čelil zvýšené emigraci svých obyvatel. Naopak teorie předpokládá, že nízký rozvoj společnosti může způsobovat vyšší míru emigrace, jakožto následek horších životních standardů a podmínek obyvatel. Dle teorie následně obyvatelé z méně vyspělých států preferují emigraci a hledají vyšší životní standardy v zahraničí. Model ukázal, že při zvýšení hodnoty indexu lidského rozvoje (NP), lze očekávat snížení míry emigrace vyjádřené v % (ZP), přičemž všechny ostatní proměnné zůstanou konstatní. Na základě výsledků lze potvrdit, že čím více je stát vyspělý, tím méně je pravděpodobné, že bude docházet k emigraci obyvatel.

Tento závěr koresponduje rovněž s klasifikací HDI úrovně států světa do skupin dle její hodnoty. Státy jako Litva, Lotyšsko, Rumunsko, Bulharsko nebo Chorvatsko patří do skupiny „vyššího“ HDI, která je na mapě znázorněna světle zelenou barvou. Všechny tyto státy se

Obrázek 12 - HDI svět; zdroj: UNDP 2019

potýkají s vyšší a převládající mírou emigrace a dalšími socioekonomickými a demografickými problémy. Naopak státy jako ČR, Rakousko, Francie nebo skandinávské státy se řadí do skupiny „velmi vysoké“ úrovně HDI (tmavě zelená barva) a naopak jsou to státy spíše charakteristické vyšší imigrací lidí z jiných států než emigrací vlastních obyvatel.

Dalším socioekonomickým ukazatelem je GINI index, který se nejčastěji používá k měření příjmové nerovnosti nebo k měření nerovnosti bohatství ve společnosti. GINI index nabývá hodnot od 0 po 100, přičemž čím vyšší je naměřená hodnota, tím vyšší je míra sociální nerovnosti v dané společnosti. V tomto případě byla naměřena signifikantní příčinnost mezi indexem sociální nerovnosti a mírou emigrace. Výsledky potvrzují, že čím větší sociální či příjmová nerovnost v zemi panuje, tím pravděpodobněji existuje předpoklad zvýšené emigrace ze země. Sociální či příjmová nerovnost ve společnosti posiluje tendence ke zvýšené emigraci obyvatel.

Také u indexu ekonomické svobody byl naměřen silný vztah, ačkoliv výsledek je překvapivě v kladných číslech, což znamená, že čím vyšší je hodnota indexu ekonomické svobody, tím více je očekáváno zvýšení míry emigrace. Tento předpoklad potvrzuje případ

Irska, které dlouhodobě čelí zvýšené emigraci obyvatel a zároveň patří mezi šest států světa s nejvyšší ekonomickou svobodou. Litva se pohybuje na 21. místě těsně před Českou republikou (Gola 2019).

Regrese na základě nezávisle proměnných, které byly zaneseny do modelu, vysvětlily přibližně 32,9 % variance, která je vyjádřena hodnotou R^2 . Výsledek regrese naměřil signifikantní hodnoty u nezaměstnanosti vyjádřené v %, nicméně výsledkem je podobně jako u ekonomické svobody opačný vztah, než byl očekáván. Panelová regrese ukázala, že při zvýšení hodnoty míry nezaměstnanosti lze očekávat snížení hodnoty míry emigrace. To částečně popírá teze zejména ekonomických teorií migrace, jejichž základem je kromě příjmové nerovnosti rovněž vyšší míra nezaměstnanosti, která by měla být jedním z „push“ faktorů emigrace⁴⁸. Tento model nicméně tuto tezi nedokázal potvrdit. Výsledky dokázaly částečně potvrdit hypotézu (H1): „Nižší ekonomický výkon (nízké mzdy, sociální nerovnost, vysoká nezaměstnanost) země původu pozitivně koreluje s vyšší mírou emigrace.“

Tabulka 12 - Regrese; zpracování: autor; zdroj dat: UN DESA 2019; Eurostat 2020c

Závisle proměnná: Emigrace v %	
Nezávisle proměnné	XTPCSE b/se
HDI lidský rozvoj	-3,211*** (0,325)
GINI sociální nerovnost	0,031*** (0,005)
Index ekonomické svobody	0,023*** (0,003)
Nezaměstnanost v %	-0,009** (0,004)
Konstanta	0,813***
Počet (N)	216
Hodnota R^2	0,329

8.1. Potenciálně pozitivní dopady emigrace – zpětná migrace a remitence

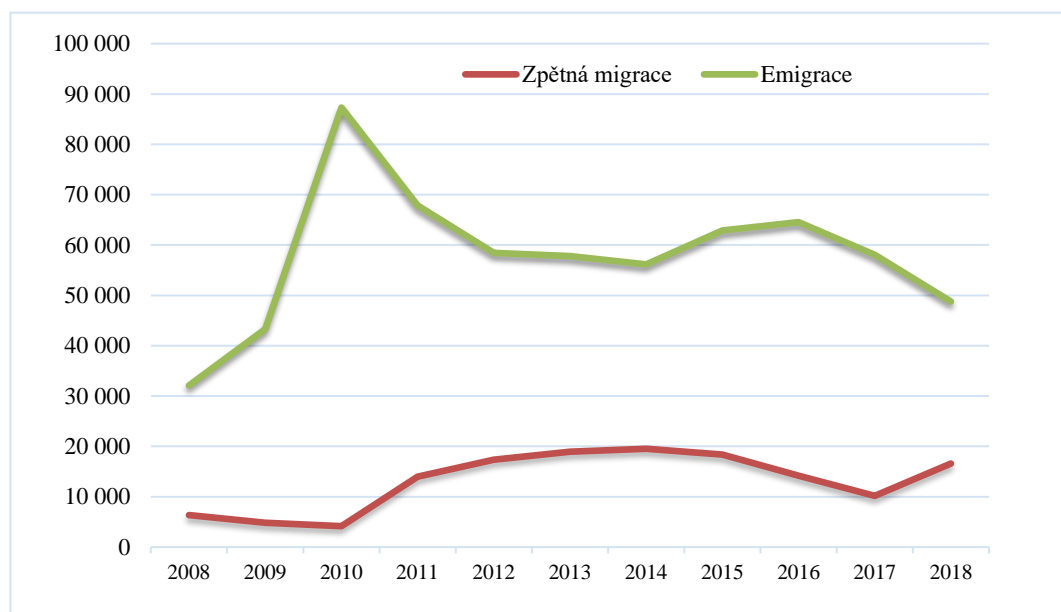
Koordinace, podpora a posílení zpětné migrace do Litvy může být jedním z možných řešení, jak čelit vysoké míře emigrace a je považována za pozitivní aspekt migrace. Zpětná migrace je proces, kdy se obyvatelé Litvy žijící dlouhodobě v zahraničí rozhodnou k návratu do země

⁴⁸Nutno podotknout, že ani ekonomické teorie migrace nejsou jednoznačné, pokud jde o vliv míry nezaměstnanosti v zemi zdroje. Někteří autoři ani na základě empirických důkazů nebyli schopni determinovat, do jaké míry má nezaměstnanost význam v otázce emigrace.

původu. Tito navracející se emigranti tvořili po mnoho let největší podíl imigrace (průměrně okolo 82 %) v porovnání s 3 % imigrujících obyvatel ze států EU a 15 % ze států mimo EU (EMN 2019). Jako další pozitivní atribut migrace, přispívající zejména k ekonomickému rozvoji, lze označit remitence, což jsou finanční prostředky zasílané občany ze zahraničí zpět do Litvy.

Data ukazují, že do roku 2014 měla míra zpětné migrace spíše vzestupný trend. V roce 2015 se situace začala měnit a počty vracejících se emigrantů začaly klesat. Po roce 2017 je znatelně vidět zvyšující se míra zpětné migrace, a naopak klesající míra emigrace, nicméně i přesto byla úroveň zpětné migrace téměř dvakrát menší než míra emigrace. V tomto období se obecně změnila podoba národnostního složení lidí imigrujících do Litvy a narušila tak doposud probíhající trend. V roce 2018 tvořilo podíl imigrujících osob 57 % Litevců a v roce 2019 činil jejich podíl již pouze 51 % (v porovnání s dlouhodobým průměrem 82 %), zatímco podíl imigrantů ze států EU klesl o 2 % a naopak imigrace ze států mimo EU⁴⁹ vzrostla na 47 % (EMN 2019). Na grafech č. 15 a 16 lze snadno pozorovat, jak se v průběhu několika málo let (2015–2018) radikálně změnilo národnostní složení a podíl imigrujících obyvatel, a především pokles Litevců navracejících se zpátky do země původu. Kombinace vyšší míry emigrace a klesající tendence k návratu přispívá k depopulaci a ke zhoršení mnoha dalších demografických ukazatelů⁵⁰.

Obrázek 13 - Zpětná migrace; zpracování: autor; zdroj dat: Statistics Lithuania 2019b; 2019c

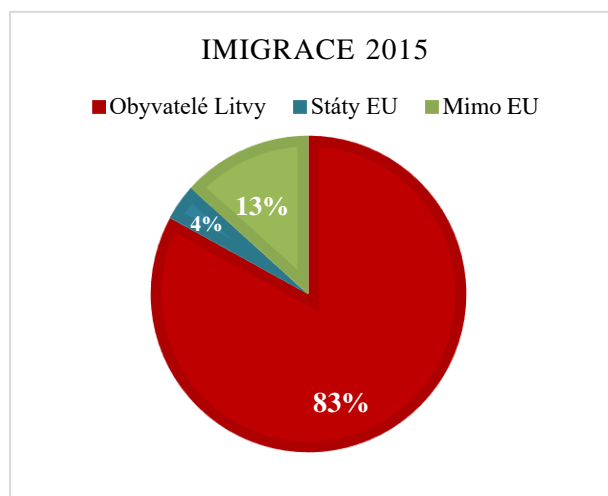

⁴⁹ Celkově tvoří největší podíl všech imigrantů v Litvě obyvatelé z Ukrajiny a Běloruska (celkem 38 %).

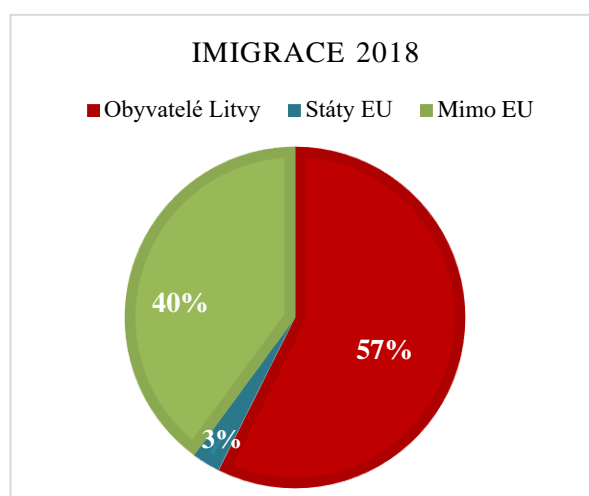
⁵⁰ Naopak nárůst imigrace v roce 2019 a vyšší příliv obyvatel ze zahraničí může indikovat do budoucna příležitost pro demografickou situaci a bilanci v Litvě.

Obrázek 14 - Struktura imigrace 2015; zpracování: autor; zdroj: EMN 2019

Obrázek 15 - Struktura imigrace 2018; zpracování: autor; zdroj: EMN 2019

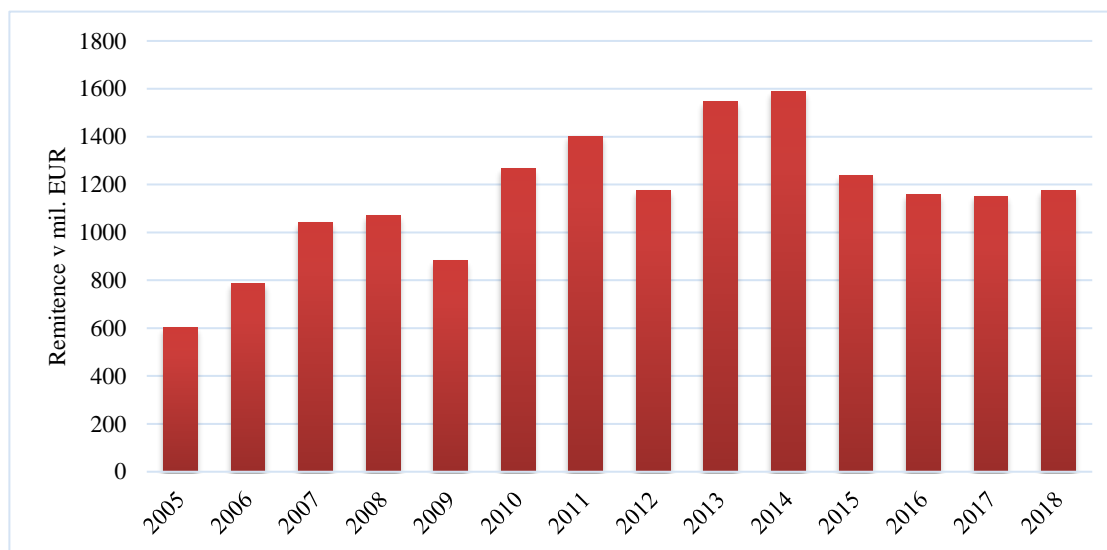

Data ze sčítání lidu umožňují určit, jaké důvody vedly emigranty k návratu do vlasti. Opět se jedná o období od roku 2000 až 2011. Příčina, kterou uvedla největší část respondentů je na rozdíl od důvodu k emigraci ne-ekonomického charakteru. Celkem 39,7 % obyvatel, kteří se v daném období vrátili zpátky do země, uvedli, že rodinné důvody byly hlavní motivací k návratu. To lze minimálně z části považovat za pozitivní aspekt migrace. Respondenti se rozhodli vrátit do země původu kvůli rodinným záležitostem, což může znamenat, že přetrvávající sociální vazby podporují zpětnou migraci a také reunifikaci rodin, což může mít pozitivní sociální vliv. Stručně řečeno, existence sociálních sítí a vazeb v zemi původu podporuje zpětnou migraci. Migrační politika by se tedy měla zaměřovat mimo jiné také na podporu a posilování těchto vazeb a usnadnit těmto občanům návrat do společnosti. Druhý nejčastěji uváděný důvod k návratu do Litvy lze považovat za důkaz existence vazeb a hodnot vztahujících se k vlasti. Až 28,8 % respondentů se rozhodlo k návratu kvůli „*přání žít v zemi původu*“. Tato skutečnost může být do jisté míry pozitivní zprávou, protože indikuje přetrvávající vazby či silný vztah k zemi původu a je pro některé občany hlavním důvodem, proč se vrátit. Pokud se jedná o příčiny k návratu ekonomického charakteru, tam jsou výsledky spíše znepokojující. Pouze 7,1 % občanů uvedlo, že se vrátili do Litvy kvůli práci. Lze konstatovat, že pracovní záležitosti či nabídky nepatří mezi silné motivátory k návratu do země, a navíc mohou indikovat neatraktivnost či neefektivnost pracovního trhu. To může značně omezit a ohrozit návratnost investic do lidského kapitálu, protože občané nemusí být dostatečně motivováni k využití získaných zkušeností či vzdělání na domácím pracovním trhu v Litvě. Ani v případě studia nelze hovořit o velkém podílu. Celkem 6,6 % obyvatel se vrátilo do Litvy kvůli studiu, což může také vypovídat o kvalitě či atraktivnosti vzdělávacího systému

Litvy (Statistics Lithuania 2011: 138–139). Výsledky naznačují, že mezi hlavní motivátory zpětné migrace patří rodinné vztahy a vazby, a naopak práce a studium mezi nejméně často uváděné, což může do jisté míry potvrdit, že ekonomické nedostatky jsou nejčastějším důvodem k emigraci a rovněž mohou potlačovat a oslabovat zpětnou migraci.

Význam a dopad remitencí na ekonomiku nejsou stále přesně známy. Každopádně v případě Litvy příliv měny ze zahraničí přispěl například ke zmírnění dopadů hospodářské krize v letech 2007–2008 a význam remitencí byl pro rodiny a domácnosti zejména v období krize obrovský. Remitence zmírnily důsledky hospodářské krize a do jisté míry kompenzovaly finanční ztráty způsobené drastickým snížením mezd v Litvě. V roce 2009 zaznamenala míra finančních převodů ze zahraničí pokles, což odráží tehdejší celkovou ekonomickou situaci nejen v Evropě. Poté v roce 2011 nastal nárůst a objem remitencí odpovídal přibližně 25 % všech příjmů vyplacených v Litvě (Sipavičienė, Stankunienė 2013: 59–61). Dle A. Sipavičienė (2019) i nyní remitence představují ekonomickou podporu na úrovni domácností, ale prozatím neexistují žádné studie zabývající se jejich vlivem na ekonomický rozvoj na regionální a národní úrovni. Na základě dat Litevské banky lze konstatovat, že mezi lety 2014 až 2017 došlo k mírnému poklesu zasílaných převodů společně s klesající mírou emigrace (Lietuvos Bankas 2019). V roce 2018 se remitence mírně zvýšily (z 1151,95 na 1174,16 milionu eur).

Obrázek 16 - Remitence; zpracování: autor; zdroj dat: Lietuvos Bankas 2019

Ačkoliv neexistuje komplexní výzkum, který by osvětlil skutečný dopad remitencí, na základě zkušeností z jiných států lze předpokládat, že pouze malá část financí je využita v oblasti investic nebo podnikání, a tudíž mají remitence spíše dopad na úrovni domácností než na ekonomickou situaci celé země. Stejně jako u zpětné migrace i v případě zasílaných

remitencí ze zahraničí existuje předpoklad, že sociální vazby a sítě hrají důležitou roli. To, do jaké míry emigranti budou ochotni zasílat své finance zpět do svých původních domovů, záleží na podobě sociálních sítí, které jsou udržovány mezi emigranty a původními obyvateli. Pokud sítě přetrvávají a jsou funkční, emigrant se cítí být zodpovědný za rodinu a příbuzné, kteří zůstali v zemi původu (Krotký, Jaworsky 2018). Je tedy více pravděpodobné, že bude zasílat část financí zpět do země a ekonomicky podporovat domácnost v Litvě.

9. Politické faktory ovlivňující migraci

Migrace je nedílnou součástí politického, ekonomického a sociálního života každého státu. Některé státy čelí silnějším migračním tokům než ostatní, v závislosti na jejich politických a socioekonomických podmínkách (Kapur 2014). Postkomunistické státy nejsou výjimkou. Díky evropské integraci se obyvatelům střední a východní Evropy naskytlo mnoho nových pracovních a studijních příležitostí, které jsou využívány zejména pracovníky toužícími po lepším socioekonomickém postavení. Tyto vzorce jsou typické také v případě emigrace z Litvy (Park 2015a: 422–423). Poté, co se Litva připojila k EU, se migrace stala legální a dostupnější, a následkem toho se dále zvyšovala její míra. Není překvapující, že obyvatelé chtějí dosáhnout lepší životní úrovně, a proto by měl stát vytvořit příznivé podmínky, které zaručí občanům odpovídající příjem a důstojný život tak, aby nemuseli tyto hodnoty hledat v jiné zemi (Rakauskienė, Ranceva 2012: 245). Migrace je oblast, která je závislá na několika pilířích, převážně ekonomických a společenských. Nelze také opomenout politickou dimenzi migrace, která ji do značné míry utváří a formuje na základě rozhodnutí vlády a jiných politických reprezentantů. Tato část analýzy je zaměřena primárně na reakce a kroky, které byly vynaloženy za účelem zlepšení demografické a společenské situace v Litvě. Součástí analýzy politických faktorů bude taktéž vývoj migrační politiky Litvy a její legislativní ukotvení, uskutečněné vládní iniciativy a aplikace reformů v několika oblastech (zdravotnictví, vzdělávání, penzijní systém, sociální inkluze a zabezpečení, změny podmínek na pracovním trhu).

Problematika migrace je v Litvě již delší dobu tématem, které je široce medializováno. Skutečnost, že obyvatelé Litvy většinou v nižším nebo středním věku opouštějí zemi, byla a je středem zájmu politického dění a veřejností je vnímána negativně. Dle reportu IOM působící ve Vilniusu existuje navíc rozšířený názor veřejnosti, že ekonomická a politická situace v některých případech dokonce „nutí“ Litevce emigrovat ze země (IOM 2011: 26). Report Evropské komise (2018a) taktéž upozorňuje na demografické trendy, které vykazují negativní ukazatele a predikce do budoucnosti zapříčiněné silnou emigrací a stárnutím populace. I nadále se očekává, že bude docházet k poklesu obyvatel o 1 % ročně. Protože Litva již dlouhodobě vykazuje vyšší míru emigrace, patří tato problematika mezi hlavní výzvy, kterým musí vláda čelit a přizpůsobovat tomu taktéž iniciativy a priority v oblasti reformů.

Skutečnost, že veřejné mínění může emigraci považovat za jednu z možností, jak vyřešit své problémy, naznačuje, že stát nedisponuje dostatečnou důvěrou a ztratil legitimitu u určité části obyvatel. Litva trpí rozsáhlou politickou apatií, která se promítá zejména v míře důvěry

v politické instituce, která je alarmující (Park 2015a). Vláda, parlament a politické strany mají dle průzkumu z roku 2018 nejnižší úroveň důvěry veřejnosti. Vládě důvěřovalo v roce 2018 jen 19,5 % a 34 % respondentů uvedlo, že jí určitě nedůvěřuje. Parlamentu důvěřovalo 8,3 % lidí a 58,8 % mu nedůvěřovalo. Podobně tomu je u politických stran, kterým důvěřovalo v roce 2018 pouze 6 % a nedůvěřovalo až 65,4 % respondentů (TBT 2018). Dle výzkumu z listopadu 2019 se důvěra veřejnosti ve vládu pohybovala okolo 29 % a politickým stranám vyjádřilo nedůvěru až dvě třetiny respondentů (BNN 2019b).

Data ukazují politickou nespokojenost, odcizení, apatii a deziluzi z politického života. Ačkoli není tento vývoj nijak ojedinělý, mluvíme-li v kontextu odcizení v Evropě, zejména pak v postkomunistických státech, je rozsah politické apatie v Litvě viditelně hlubší než jinde⁵¹ (Lubecki, Szczegola 2007; Krastev 2010). Dle některých autorů k oslabení došlo zejména po roce 2004, kdy došlo k úspěšnému impeachmentu prezidenta Rolandase Paksase, které vyvolalo další obavy o politickou stabilitu Litvy (Park 2015b). Prezident byl shledán vinným z porušení ústavy a ze zneužívání prezidentského úřadu (Lee Myers 2004). V následujících letech se odcizení od politického života občanů projevilo výrazným poklesem volební účasti ve volbách do národního parlamentu⁵² v letech 1992–2012 více než v jiných státech EU, celkem o 39,31 % (Kukovic 2013). Volební účast následně dále klesala z 52,9 % v roce 2012 na 47,5 % v roce 2020 (Vyriausioji Rinkimu Komisija). Někteří autoři pokládají politickou nespokojenost a deziluzi ve společnosti za významného přispěvatele k emigraci obyvatel (Park 2015a: 414; Stoskus 2013; Fuks 2012).

9.1. Migrační politika – vývoj, cíle a legislativní rámec

Migrační politika Litvy do roku 2008 postrádala širší a detailnější ukotvení hlavních cílů a definování nástrojů, které by měly představovat základ pro směřování migrační politiky. Nicméně lze předpokládat, že vzhledem k demografickým trendům a pozorovaným migračním vzorcům, které jsou pro Litvu typické, bude politika zaměřena převážně na tři oblasti, a to na prevenci emigrace, podporu zpětné migrace občanů Litvy a vytvoření funkčních nástrojů integračního procesu v rámci imigrace v oblasti pracovní síly ze zahraničí.

---

⁵¹ Například průzkum z roku 2020 uvádí, že vládě v Polsku důvěřuje 30,5 % (Statista 2020).

⁵² Dle výsledků barometru z roku 2019 měřícího důvěru v Evropský parlament se ukázalo, že je míra důvěry nejvyšší od roku 2014 a zůstává vyšší než důvěra v národní vlády nebo parlamenty. Nejvyšší skóre bylo naměřeno v Litvě, kde byla naměřena důvěra v EP u 72 % (EC 2019). EP je v případě Litevců mnohem více vnímán jako legitimní oproti národnímu parlamentu a vládě.

Prvním dokumentem, který se alespoň částečně zabíral migrací, byla strategie schválená v roce 2002 s názvem *Long Term Development Strategy of the State*, která zmínila problémy související hlavně s emigrací, ale nenabízela konkrétní kroky nebo cíle, jak by měla být situace řešena (The Seimas of the Republic of Lithuania 2002). Další dokument byl již konkrétnější a zaměřoval se zejména na ekonomickou migraci (Sipavičienė, Stankunienė 2013). Strategický dokument byl schválen v roce 2004 s názvem *National Demographic (Population) Policy Strategy* a jeho primárním cílem bylo zajistit, aby v případě rychlého ekonomického růstu nenastal nedostatek pracovních sil a zabránilo se co nejvíce negativním dopadům migrace (The Government of the Republic of Lithuania 2004).

Economic Migration Refulation Strategy schválená roku 2007 identifikovala dva primární cíle tehdejší migrační politiky se zaměřením na podporu pracovního trhu Litvy, a také zmínila prioritu migrační politiky, která zůstává v popředí i dodnes, a to podporu zpětné migrace ekonomických emigrantů. Dokument definuje také konkrétněji pravidla imigrace pracovníků ze třetích zemí. Pracovní síla je dle usnesení žádaná pouze k obsazení míst v odvětvích, které čelí nedostatku pracovních sil, a tam, kde není možné volná místa obsadit primárně pracovníky z Litvy nebo jiných členských států EU (The Government of the Republic of Lithuania 2007). Dokument si také kladl za cíl dosáhnout do roku 2012 nulové hodnoty *net migration*, čehož dle dat Světové banky nebylo docíleno a hodnota byla v roce 2012 záporná.

Jak bylo již zmíněno, do roku 2008 migrační politika Litvy postrádala koherentní rámec, který by zastřešoval a definoval hlubší cíle. *Lithuania's Immigration Policy Guidelines* přijaté roku 2008 byly prvním politickým dokumentem definujícím roli státu v otázce migrace, který byl poté nahrazen novou rezolucí schválenou v roce 2014. Dokument z roku 2008 zahrnoval pravidla a stanoviska k imigraci obyvatel třetích zemí a taktéž apeloval na koordinaci emigrace a jejich dopadů (například stárnutí populace). Mimo jiné bylo cílem zajistit účinné imigrační opatření. Nicméně, jako v předešlých letech, hlavním cílem zůstává podpora zpětné migrace a integrace občanů Litvy vracějící se ze zahraničí (The Government of the Republic of Lithuania 2008).

Následující strategický program, který byl přijat v roce 2011, přinesl změnu a nový přístup k emigrujícím občanům a uznal skutečnost, že i obyvatelé žijící v zahraničí mohou představovat přínos pro další vývoj státu. *Global Lithuania 2011–2019* stále zastává hlavní prioritu migrační politiky, a to zpětnou migraci. Nicméně byla definována další nová cílová skupina občanů, u kterých existuje pravděpodobnost, že se do země původu v nejbližší době nevrátí. Cílem programu je zachovat národní identitu a podpořit zapojení do kulturního, politického a ekonomického života Litvy. Účelem strategie je motivace Litevců k návratu do

země a změnit „brain drain“ v cirkulaci obyvatel, tzv. „brain exchange“ (The Government of the Republic of Lithuania 2011). Dokument naopak opomíjí imigraci a integraci cizinců a ekonomické problémy vzniklé emigrací (Sipavičienė, Stankunienė 2013).

Výše zmíněné vládní rezoluce definovaly směřování migrační politiky do roku 2014. Do té doby dle IOM stále chyběl dokument, který by sjednotil a definoval cíle migrační politiky Litvy (IOM, EMN 2012: 7–32). Nicméně po analýze uvedených dokumentů a strategií lze konstatovat, že zpětná migrace litevských občanů byla v tomto období hlavním tématem a cílem migrační politiky. Imigrace obyvatel z třetích zemí byla vnímána pouze jako jeden z prostředků, jak částečně řešit ekonomické problémy a nedostatek pracovních sil.

Nejaktuálnějším vládním dokumentem, který představuje hlavní nástroj migrační politiky Litvy, je usnesení vlády z roku 2014 *Lithuanian Migration Policy Guidelines*. Dokument stanovuje klíčové cíle a zásady migrační politiky, které by napomohly k lepší správě a koordinaci migračních toků v EU v souladu s vnitrostátními potřebami, zejména pak s řešením dlouhodobých strukturálních a kvalifikačních požadavků pracovního trhu, a zároveň zajistit zlepšení národní socioekonomické situace. Usnesení pokrývá následující oblasti migrační politiky: emigrace, imigrace, integrace cizinců, azylová politika a mezinárodní ochrana, boj proti nelegální migraci a otázky související s institucionálním uspořádáním politiky, jakož i zapojení institucí EU. Tento dokument jako jeden z prvních definuje migrační politikou v širší rovině a navazuje na některé předešlé dokumenty, jako například program *Global Lithuania 2011–2019* z roku 2011 nebo Národní strategii *Lithuania's Progress Strategy Lithuania 2030* schválenou parlamentem v roce 2012 (The Government of the Republic of Lithuania 2014). Dokument definuje Litvu jako zemi s převládající emigrací a uvádí, že více jak 600 tisíc obyvatel Litvy pobývá v zahraničí. Zatímco emigrace stoupá, imigrace má od vstupu do EU tendence udržovat stejné tempo. Posílení imigrace navíc brání také přísná imigrační politika, která může zásadně ztěžovat integraci cizinců. Vládní rezoluce z roku 2014 uvádí, že zvýšená emigrace obyvatel v produktivním věku ohrožuje fungování pracovního trhu a způsobuje nedostatek pracovní sil, a proto je zapotřebí vyšší imigrace a zavedení změn v této oblasti (Tamtéž 4–9).

V rámci legislativního ukotvení migrace jsem se zaměřila na tři nejdůležitější oblasti: emigraci, zpětnou migraci a imigraci. Usnesení definuje dva základní principy migrační politiky. Prvním z nich je tzv. zásada výběru, která uvádí, že je nutné utvářet migrační politiku tak, aby byla schopná reagovat na změny ekonomického vývoje a na požadavky pracovního trhu. Druhá zásada tzv. kompenzace pracovní síly objasňuje postoj k pracovníkům ze třetích zemí, kteří jsou vítáni, ale pouze k obsazení volných pracovních pozic, které není možné

obsadit lokální pracovní silou nebo pracovníky ze států EU. Je zdůrazněno, že zaměstnávání pracovníků ze třetích zemí by nemělo vést k emigraci občanů Litvy do jiných zemí.

Ústava Litevské republiky garantuje všem občanům plné právo vybrat si libovolně místo bydliště v Litvě, ale také právo na emigraci. Následkem přistoupení do EU v roce 2004 a poté do Schengenu v roce 2007 byly zrušeny zákony z roku 1991 a 2000 o pozemních kontrolách s Polskem a Lotyšskem. V roce 2011 bylo zrušeno omezení vstupu občanů Litvy na pracovní trh jiných členských států a byly odstraněny právní bariéry v případě pobytu v cizí zemi. To mělo zásadní vliv na růst emigračních toků a v období mezi lety 2008–2012 byla emigrace 1,3krát vyšší než v letech 2003–2007. Následně dokument zmiňuje hlavní sociodemografické znaky emigrantů a dlouhodobé trendy.⁵³ V další části jsou rozvedeny negativní aspekty a dopady zvýšené emigrace, jako například změna demografické struktury populace, zvýšená socioekonomická zátěž kladená na obyvatele v produktivním věku nebo rostoucí „brain drain“. Pokud jde o pozitivní dopady emigrace, jsou v dokumentu zmíněné hlavně zasílané remitence a získávání nových kvalitních znalostí ze zahraničí. Na závěr této části je konstatováno, že odstranění negativních účinků emigrace nepodléhá přímým nebo správním aktům a předpisům. Dle vládního usnesení by mělo být dosaženo zlepšení primárně prostřednictvím opatření jako je vytváření nových pracovních míst nebo podpora zaměstnanosti. Hlavním cílem je prevence před další emigrací skrze snižování rozdílů ve mzdách nebo úrovni nezaměstnanosti (The Government of the Republic of Lithuania 2014). Konkrétnější kroky nicméně dokument v této části nenavrhuje.

Dalším důležitým aspektem pro budoucí vývoj migrace je bezesporu otázka zpětné migrace. Pokud jde o právní vymezení zpětné migrace, každý občan Litvy žijící v zahraničí má plné právo na návrat do země původu. Hlavním cílem je udržování a posilování vztahů s emigranty a zvýšení motivace k návratu (The Government of the Republic of Lithuania 2014). Příklady iniciativ, které byly vynaloženy pro podporu zpětné migrace jsou zmíněny později.

Poslední oblastí migrační politiky je nastavení imigrace a integrace cizích občanů na území Litvy. Obecně je míra imigrace nízká a bylo zjištěno, že její nárůst je závislý na ekonomické situaci a podmínkách v Litvě. V reakci na intenzivní nárůst emigrace a rostoucí

---

⁵³ Stejně jako analýzy sociodemografických charakteristik v této diplomové práci, taktéž dokument z roku 2014 uvádí, že mezi emigranty je až 63 % občanů ve věku mezi 14–35 lety. Navíc je také zmíněna problematika narůstající emigrace mezi litevskými studenty, kteří hledají vzdělání v jiných státech EU (The Government of the Republic of Lithuania 2014). V roce 2011 činil podíl emigrujících studentů Litvy 6,4 %, což je v porovnání s průměrem EU (3,3 %) viditelně více.

poptávku po pracovní síle byly přijaty v roce 2007⁵⁴ a 2008⁵⁵ právní předpisy a dokumenty upravující imigraci. V souladu se zákonem o právním postavení cizinců se vydávají povolení k přechodnému pobytu na jeden rok a lze ho později prodloužit o jeden rok. Povolení k dlouhodobému pobytu se vydává poté, co osoba setrvá v zemi nepřetržitě po dobu pěti let a splňuje další podmínky⁵⁶ pro trvalý pobyt (The Government of the Republic of Lithuania 2014). Nízká míra imigrace může být částečně ovlivněna podmínkami nábory zaměstnanců a požadavky pro získání práce občanů ze třetích zemí. Proces spojený s vydáváním pracovních povolení a povolení k dočasnému pobytu může být navíc časově náročný a neflexibilní. Akční plán o integraci cizinců pro období 2018–2020 navazuje na Akční plán z přechodných let 2015–2017 a rozšiřuje strategii pro lepší integraci cizinců na území Litvy a zajišťuje implementaci hlavních cílů. Součástí akčních plánů byly také informační kampaně na podporu tolerance veřejnosti vůči cizincům. Nízká míra imigrace může být totiž vysvětlena taktéž převládajícím negativním vnímáním imigrace ve společnosti. To potvrzují taktéž průzkumy z let 2010–2014, které odhalily, že většina obyvatel věří, že imigrace nepřináší prospěch ani přínos pro společnost a Litva zůstává spíše „kulturně izolovanou“ společností (Ministry of Social Security and Labour of the Republic of Lithuania 2018).

Pokud by měly být zmíněny primární a obecné cíle migrační politiky Litvy, patří do nich snížení masivní emigrace a navýšení míry zpětné migrace⁵⁷. Cílem je zajistit atraktivnější prostředí na pracovním trhu, přilákat investory za účelem inovací a umožnit flexibilnější koordinaci poptávek po pracovní síle ze zahraničí. Prioritou je docílení spíše než emigrace obyvatel jejich cirkulační migrace a posilování vazeb mezi emigranty a zemí původu. Obecně má být těchto cílů (zejména posílení zpětné migrace a snížení emigrace) dosaženo eliminací vnitřních sociálních a ekonomických nedostatků, které k emigraci podněcují. Na základě vládního usnesení z roku 2014 lze konstatovat, že vládní reprezentanti jsou si vědomi mimo jiné nutnosti zajistit integraci cizinců a lépe využívat příležitostí, které imigrace přináší (The Government of the Republic of Lithuania 2014).

Vzhledem k veřejnému mínění, které není nakloněno imigraci a hlubší integraci cizinců, lze předpokládat, že vlády budou i do budoucna reflektovat preference veřejnosti a zvýšení

---

⁵⁴ „The Economic Migration Regulation Strategy“

⁵⁵ „The Lithuanian Immigration Policy Guidelines“

⁵⁶ Do podmínek patří znalost jazyka a základní znalost Ústavy Litvy.

⁵⁷ Nejaktuálnější dokument z roku 2018 nadále reflektuje důležitost otázky emigrace a zpětné migrace v oblasti migrační politiky. Parlament přijal a schválil tzv. Strategii pro demografii, migraci a integraci na období 2019–2030 (Sipavičienė 2019: 13–20).

imigrace nebude tedy patřit mezi priority v oblasti migrace a demografie.⁵⁸ To do jisté míry potvrzovaly politické debaty probíhající v kontextu prezidentských a komunálních voleb v roce 2019, kdy byly zdůrazňovány hlavně otázky spojené s emigrací a zpětnou migrací, a většina kandidátů apelovala na důležitost podpory zpětné migrace a re-integrace občanů navracejících se do Litvy (Sipavičienė 2019: 4).

9.2. Problematické oblasti systému, hlavní výzvy a priority

Zvýšená emigrace je velmi často zmiňována v souvislosti s demografickou krizí, které Litva dlouhodobě čelí. Nicméně emigrace může být pouze jeden z následků systémových nedostatků, které představují bariéry ekonomického růstu a společenského rozvoje. Ačkoli byly již zavedeny některé reformy v klíčových oblastech, jako nastavení nových podmínek na pracovišti nebo důchodová reforma a vláda začala podnikat kroky k posílení systému sociálního zabezpečení, stále zůstává největší výzvou vysoká sociální nerovnost, nerovnost příjmů a chudoba. Navíc se pracovní trh potýká s nedostatkem pracovní síly, který vyvolává obavy o udržitelnost veřejných financí z dlouhodobého hlediska (EC 2018a).

„Ekonomika, podmínky na trhu práce, zdravotní péče, penzijní systém, regionální rozvoj a také volební výsledky, to vše je poháněno demografií.“ (Margaras 2020: 2).

Nejen zvýšená emigrace způsobuje demografické problémy. Kvalita zdravotnictví v Litvě je dlouhodobě negativně hodnocena a v roce 2006 byla dokonce na základě měření pomocí *Euro Health Consumer Indexu*⁵⁹ umístěna mezi státy s nejhorsí zdravotní péčí v porovnání s 25 státy EU (Healthcare-in-europe 2006). Aktuálnější analýza OECD (2018) konstatuje, že Litva od 90. let zavedla několik reforem a zdravotnictví zaznamenalo značný progres. Nicméně stále existuje v oblasti zdravotní péče několik výzev. Očekávaná délka života roste pomalu a zůstává téměř šest let pod průměrem zemí OECD, a navíc s velkým rozdílem mezi pohlavími⁶⁰ (EC 2018a; OECD 2018). OECD v reportu stále poukazuje na nutnost

---

⁵⁸ I přesto, že imigranti přichází do Litvy pracovat nebo jsou to občané se statutem příjemců azylu, mají obyvatelé Litvy spíše tendenci přiklánět se k názoru, že je imigrace potenciální hrozbou. Podle průzkumu z roku 2015 přibližně 82 % Litevců uvedlo, že uprchlíci mohou v Litvě způsobit sociální nepokoje a zvýšit kriminalitu v zemi (Ministry of Social Security and Labour of the Republic of Lithuania 2018).

⁵⁹ Index zahrnuje celkem 28 indikátorů měření, například dostupnost zdravotní péče, práva pacientů nebo míru uzdravení a míru úmrtnosti.

⁶⁰ Průměrná délka života mužů činí 69,2 roků, což je o více než 10 let méně než u žen (79,7). Rozdíl v průměrné délce života mužů a žen je největší v EU. Obecně je průměrná délka života v EU 80,6, což je o 6 let více než v Litvě.

zavedení kvalitnějších poskytovaných služeb, které by dle analýz snížily míru předčasného úmrtí (OECD 2018: 3). Nejen, že nekvalitní zdravotní péče může přispívat k úbytku populace, ale také snižuje produktivitu pracovní síly. Nízké investice do zdravotnictví a pomalejší tempo reforem způsobují přetrvávající nedostatky v oblasti veřejného zdraví (EC 2018a: 3–4). Celkové vynaložené výdaje na zdravotnictví v poměru na obyvatele v Litvě se nachází pod průměrem EU. I přesto, že od roku 2005 došlo k nárůstu výdajů na podíl HDP, zůstávají investice do zdravotnictví jedny z nejnižších v EU (EC 2017b).

Rovněž sociální politika (penzijní systém, sociální zabezpečení, podpora) je oblast, která čelí kritikám a stále vyžaduje pozornost na půdě politické debaty. Tlak, který je vytvářený na snižující se populaci v produktivní věku, sílí. Ačkoli bylo zavedeno několik reforem (viz níže), penzijní systém stále patří mezi problematické oblasti politiky, zejména kvůli nízkému důchodu, který je v současnosti jeden z nejnižších v EU⁶¹ (EC 2018a). Penzijní systém je pod stálým tlakem kvůli demografickému poklesu obyvatel a dle EK chybí v této oblasti preventivní opatření (EC 2018b). Vláda a její partneři by dále měli zvážit možnosti, jak motivovat pracovníky k účasti na dobrovolném systému důchodového spoření a na vytváření systému zaměstnaneckého penzijního pojištění (Bouman et al. 2015).

I přes hospodářský růst zůstává míra sociální nerovnosti a chudoby v Litvě jednou z nejvyšších v EU (EC 2018a). V roce 2017 byla naměřena vůbec nejvyšší míra hrozby chudoby od vstupu Litvy do EU v roce 2004. Hodnota vzrostla na 22,9 % z 21,9 % naměřených v předešlém roce. Hrozba sociálního vyloučení a chudoby zaznamenala nárůst napříč několika sociálními skupinami, nicméně signifikantně se zvýšila zejména v případě seniorů (+6 %) a rodin s třemi nebo více dětmi (+12 %). Je nutné poznamenat, že průměrná výše starobního důchodu (255 EUR) nedosáhla na hranici chudoby či životního minima (307 EUR). To je velmi alarmující situace, která může zapříčinit prohloubení sociálního vyloučení a nerovností ve společnosti (EAPN Lithuania 2018: 2; EC 2017a).

Od znovuzískání nezávislosti došlo k viditelné konvergenci životních standardů s podmínkami panujícími v západních zemích EU. Litva je také jedna z nejrychleji rostoucích ekonomik v Evropě. Nicméně nerovnosti příjmů v zemi jsou v současnosti jedny z největších v EU. V roce 2012 se příjem 20 % nejbohatší populace a příjem 20 % nejchudších obyvatel lišil pětikrát (EAPN Lithuania 2018). V roce 2016 se příjmy lišily až sedmkrát a v porovnání s průměrem EU (5,2) je rozdíl v příjmech nejbohatších a nejchudších obyvatel v Litvě vyšší (EC 2017a). To je dle EK do značné míry výsledkem nízké úrovně výdajů na sociální podporu

---

⁶¹ Litva navíc čelí vysoké míře chudoby u lidí starších 65 let (EC 2018b).

a systému daně z příjmu fyzických osob, který patří k nejméně progresivním v EU. Disparity v příjmech jsou navíc znatelné také mezi venkovem a městy (EC 2018a).

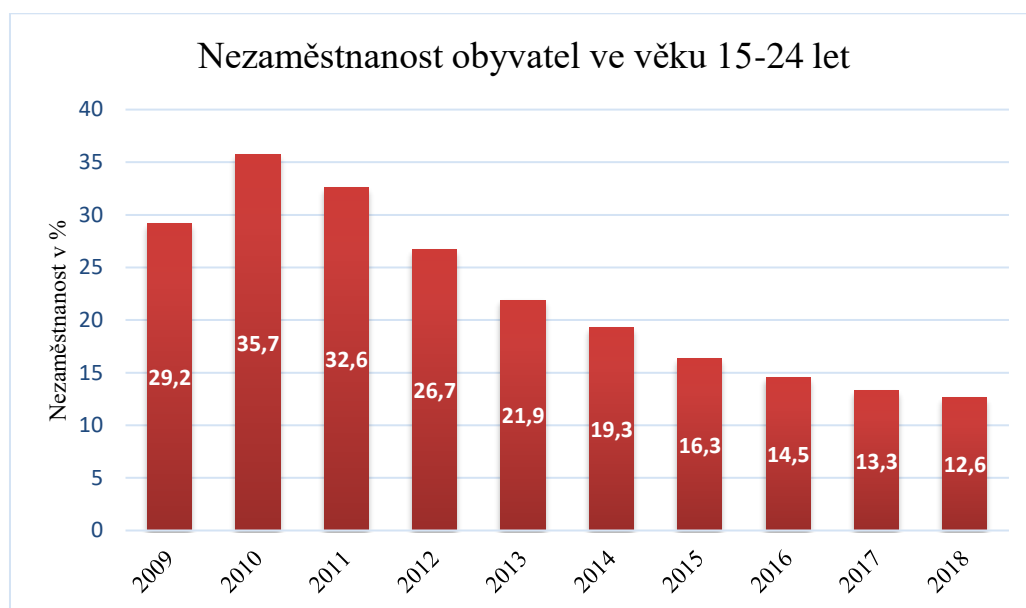
Lidský kapitál je součástí každého státu a jeho úroveň je do značné míry odrazem kvality vzdělávacího systému a nastavení podmínek na pracovním trhu. Stále přetrvávající výzvou pro Litvu je podpora zvýšení investic, a to zejména do lidského kapitálu, zvýšení produktivity a objemu pracovní síly. Nadále existuje prostor pro zlepšení v oblasti vzdělávacího systému a odborné přípravy, pokud jde o její efektivitu (EC 2018a). Ačkoli je sektor terciárního (vyššího) vzdělávání kvantitativně silný, existují obavy o jeho efektivitu a zejména pak kvalitu.⁶² Navíc byl zaznamenán pokles počtu zapsaných studentů o 16 % mezi lety 2013-2016 (EC 2018a, OECD 2019). To může souviset s již zmíněnou zvyšující se mírou emigrace mezi mladými studenty, kteří v některých případech preferují získání titulu a praxe v zahraničí (viz kap. 6.1.). Nedostatek investic do lidského kapitálu lze pozorovat také v případě srovnání vynaložených výdajů na studenta terciárního stupně. Litva dle OECD (2019) utratí průměrně 7 700 dolarů na studenta, což je v porovnání s průměrem států OECD o dost nižší částka (15 600 dolarů). Vysokoškolský vzdělávací systém navíc čelí problému stárnutí učitelů a růst učitelských platů je velmi omezený (OECD 2019). Další problematickou oblastí je skutečnost, že vysokoškolský vzdělávací systém nedostatečně reaguje na potřeby pracovního trhu. Litva se potýká i přes vysoký podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel s nedostatkem kvalifikované pracovní síly, který je mimo jiné výsledkem neefektivní odborné přípravy dospělých (rekvalifikační kurzy).

Neefektivnost vzdělávacího systému a nevhodných podmínek na pracovním trhu Litvy se rovněž odráží v míře nezaměstnanosti mezi mladými občany. Míra nezaměstnanosti mladé populace v Litvě patří mezi nejvyšší v zemích EU. V roce 2011 činila míra nezaměstnanosti mezi mladými až 33 % a existuje předpoklad, že zvýšená nezaměstnanost mladší věkové skupiny obyvatel patří mezi další „push“ faktory, které nutí mladé obyvatele k hledání zaměstnání mimo území státu původu (OECD 2013). Nicméně, jak lze vidět na grafu, nezaměstnanost obyvatel ve věku 15–24 let od roku 2011 klesla na hodnotu 12,6 % naměřenou v roce 2018 a dostala se pod průměr EU, který činil v roce 2018 16,8 % (EC 2018a; ECE 2018; Statistics Lithuania 2018b).

---

⁶² Litva patří mezi státy EU s nejvyšším podílem obyvatel ve věku 30–34 let s dosaženým vysokoškolským vzděláním (OECD 2019).

Obrázek 17 - Nezaměstnanost mladých; zpracování: autor; zdroj dat: Statistics Lithuania 2018b

Vláda by měla rovněž cílit na co největší inkluzi⁶³ starší pracovní síly na trh práce a tím zmírnit dopady nedostatku pracovní síly a také chudoby mezi staršími obyvateli (EC 2018a; Bouman et al. 2015). Negativní demografický vývoj a změna věkové struktury populace nepříznivě působí na objem pracovní síly, a tudíž by se vláda měla zaměřit na odstranění bariér, které mohou být omezující pro vstup pracovní síly staršího věku na trh práce. Jejich odstranění by nejen zlepšilo ekonomickou situaci, ale také by mohlo pomoci zlepšit blahobyt jednotlivců (Bouman et al. 2015: 10–15).

Současný politický vývoj v rámci EU si žádá zvýšenou pozornost směrem k vystoupení Velké Británie ze struktur EU a rovněž poukazuje na problematiku nastavení občanství v Litvě. Vzhledem k tomu, že většina emigrantů z Litvy míří do Velké Británie, přinesl „brexit“ nové otázky a obavy, jak bude ovlivněna budoucí situace. Pro určitou část obyvatel se stal „brexit“ hlavním tématem a stát by měl být schopen na nově nastalou situaci adekvátně zareagovat. „Brexit“ tedy nemá dopad pouze na vztahy Velké Británie a EU (Barzakova 2017). „Brexit“ představuje poměrně problematickou situaci pro mnoho Litevců, kteří se jeho následkem pokouší získat britské občanství, které by jim usnadnilo zvládnout nastalé změny. Zde se objevuje problém, jelikož podle pravidel litevského státu občan automaticky ztrácí občanství

⁶³ Vhodným příkladem ze zahraničí je inovativní prvek, který byl zaveden v roce 2011 v Norsku. Norsko zavedlo flexibilní koexistenci mezi penzí a pracovní aktivitou pro obyvatele ve věku od 62 do 75 let. Cílem inovace je nastavení takových podmínek, aby člověk mohl být stále ekonomicky aktivní a zároveň mu není odepřena možnost pobírání penze. Výsledkem této iniciativy je nárůst obyvatel v důchodovém věku setrvávajících v pracovní poměru a ekonomické aktivitě, která prospívá hospodářské stabilitě státu (OECD 2014).

Litvy, pokud získá občanství v jiné zemi.⁶⁴ (Kumpikaitė-Valiūnienė 2019: 14–15). Tento fakt by mohl vyvolat další zásadní úbytek obyvatel Litvy a pravděpodobně také způsobit nezáměr o návrat do země původu v budoucnu, jakožto „cizí“ občan. Na druhou stranu, Ministerstvo zahraničí uvádí, že práva přibližně 200 tisíc Litevců žijících v Británii jsou prioritou a nabízí zjednodušený postup podání žádosti o nové povolení k pobytu a návratu do Litvy (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Lithuania 2019). „Brexit“ poukázal na problematiku nastavení duálního občanství, které je v Litvě poměrně striktně omezeno a je možné ho získat pouze za určitých podmínek.⁶⁵

9.3. Zavedené reformy a iniciativy

V této kapitole se zaměřím na již zavedené reformy a jiné inovace a iniciativy učiněné ze strany vlády Litvy. Po analýze hlavních nedostatků a výzev, kterým Litva dlouhodobě čelí, je již známo, které oblasti jsou nejvíce problematické a cílem je zjistit, zda je v těchto politikách vynaložena vládní snaha o nápravu.

S odkazem na migrační politiku a hlavní strategie cílené na zlepšování migračních toků v Litvě se očekává, že i v této oblasti se bude vláda snažit o nalezení způsobů, jak docílit pozitivní změny. Migrační politika Litvy je dle vládních usnesení zaměřena zejména na redukci míry emigrace a posílení zpětné migrace a re-integrace původních obyvatel. Pro udržování a posilování vztahů s emigranty byly zřízeny školy s možností distanční výuky a internetové stránky, které poskytují online vzdělávání. Byl taktéž usnadněn přístup k vysokoškolskému vzdělávání pro emigranty a Litevce žijící v zahraničí. V oblasti re-integrace a vzdělávání je poskytována asistence a finanční podpora lidem vracejícím se ze zahraničí prostřednictvím kurzů a lekcí litevského jazyka, které usnadňují návrat do vzdělávacího systému v zemi a obecně do společnosti (Government of the Republic of Lithuania 2014). Mimo vládu se snaží o zlepšení a usnadnění integrace emigrantů mezinárodní organizace, konkrétně IOM sídlící ve Vilniusu, který na svých internetových stránkách nabízí asistenci pro potenciální emigranty a navracející se občany. Společně s Informačním centrem pro migraci (MIC) vytvořili v roce 2015 projekt s názvem *I Choose Lithuania*, který je zaměřený primárně na informování občanů, kteří uvažují o návratu do země. Pomáhají jim s opětovným začleněním do společnosti a s hledáním zaměstnání. Hlavním cílem projektu je usnadnění procesu a posílení udržitelnosti

---

⁶⁴ V porovnání s jinými státy EU je nastavení státního občanství poměrně striktní. Česká republika od roku 2014 umožňuje získání dalšího státního občanství jiné země a současně občan neztrácí občanství české.

⁶⁵ Duální občanství je možné získat například narozením v zahraničí nebo je umožněno dítěti ve smíšené rodině (Renkuosi lietuva 2020a).

zpětné migrace (Sipavičienė 2019: 26; Renkuosi lietuva 2020b). V roce 2016 byl odstartován další projekt zaměřený na přilákání litevských studentů, kteří získali titul na zahraničních univerzitách s názvem *Talents for Lithuania*. Globální síť odborníků v Litvě společně s dalšími partnery vytvořili projekt, který nabízí placené odborné stáže v předních organizacích a firmách působících v Litvě (Sipavičienė 2019: 26; Renkuosi lietuva 2019). Iniciativa může mít mimo jiné také pozitivní vliv na „brain exchange“ a cirkulaci kvalifikovaných a vzdělaných občanů Litvy.

Nejaktuálnější strukturální změny v oblasti vzdělávání, zdravotní péče, v oblasti inovací, penzijního systému a dalších zavedl tzv. Národní reformní program⁶⁶ (NRP), který rovněž reaguje na nejnovější report Evropské komise z roku 2019. Do důležitých oblastí NRP patří také otázka depopulace a snížení porodnosti. V souvislosti s tím byly zvýšeny příspěvky na děti za účelem podpory rodin a zvýšení porodnosti, která, ačkoliv slabě narůstá, je stále jedním z faktorů ovlivňujících negativní demografický vývoj Litvy. Dalším důležitým dokumentem, který se zabývá depopulací a demografickým vývojem je *Strategie demografické, migrační a integrační politiky pro období 2018–2030* přijatý parlamentem v roce 2018. Strategie analyzuje a identifikuje hlavní problémy a primárním cílem je zajištění pozitivní změny ve věkové struktuře populace a vytvoření vhodného prostředí pro rodiny s dětmi. Mezi předpoklady Strategie patří rovněž snížení míry emigrace a zatraktivnění země pro navracející se občany (Government of the Republic of Lithuania 2019; Juozeliūnienė, Bielevičiūtė 2020).

Pokud jde o vzdělávací systém, vláda v reakci na nedostatky v efektivitě a kvalitě vysokoškolského vzdělávání zavedla od roku 2017 minimální vstupní požadavky, aby se spíše, než kvantita studentů zvýšila jejich kvalita (EC 2018a). Díky NRP došlo k reorganizaci sítě univerzit na základě nové legislativy z roku 2018 a pozornost byla věnována zejména financování školství s účelem navýšení platů lektorů a výzkumných pracovníků. Od roku 2018 je spuštěn nový model⁶⁷ platového ohodnocování učitelů a byla zřízena tři nová národní střediska pro vzdělávání a školení učitelů. Hlavním cílem vlády je zatraktivnit profesu v oboru vzdělávání a předejít tak nedostatku učitelů v budoucnu (Government of the Republic of Lithuania 2019). *Strategie Evropa 2020* byla rovněž jedním ze zdrojů národních cílů a jejich

---

⁶⁶ NRP se zaměřuje primárně na problematiku snížení chudoby a sociálních nerovností, zvýšení inkluze, nárůstu investic do lidského kapitálu a nárůstu produktivity a pracovních nabídek (Government of the Republic of Lithuania 2019).

⁶⁷ V roce 2019 bylo alokováno celkem 300 milionu eur. Většina finančních prostředků byla použita na nový model odměňování učitelů (přibližně 66 mil eur), lektorů, výzkumníků a pro účel dotování stipendií doktorandů na univerzitách (54 mil. eur).

implementace. V oblasti vzdělávání byly stanoveny dva hlavní cíle, a to snížení počtu předčasného ukončení vzdělání mladých lidí a zachování podílu obyvatel s vyšším vzděláním (viz tabulky níže).

Tabulka 13 - Cíle ve vzdělání mladých; zpracování: autor; zdroj: Government of the Republic of Lithuania 2019: 58

Snížení předčasného ukončení vzdělání mladých lidí		
Cíl EU pro rok 2020	Národní cíle pro rok 2020	Skutečná situace v Litvě v roce 2018
Zajistit, aby míra předčasného ukončení školní docházky nepřekročila 10 %	Zajistit, aby míra předčasného ukončení školní docházky byla nižší než 9 %	Dle předběžných údajů je podíl osob předčasně ukončujících školní docházku 4,8 %

Za účelem vyšší inkluze a dostupnosti v oblasti vzdělání vzniklo několik iniciativ a projektů, například strategický dokument *Action Plan for the Inclusion of Children in Education and Multidisciplinary Education* schválený v roce 2017. Pro zlepšení podmínek ve školách pro děti se speciálními potřebami byl v roce 2019 zahájen projekt *Acquisition of special educational instruments and technical assistance for education*, který napomáhá taktéž se začleňováním dětí do kolektivu. Pro děti z rodin s nižšími příjmy byl vytvořen projekt *Increasing the accessibility of studies*, který poskytuje sociální stipendia (Government of the Republic of Lithuania 2019: 58).

Tabulka 14 - Cíl VŠ vzdělání občané; zpracování: autor; zdroj: Government of the Republic of Lithuania 2019: 59

Zachování podílu lidí s vyšším (terciárním) vzděláním		
Cíl EU pro rok 2020	Národní cíle pro rok 2020	Skutečná situace v Litvě v roce 2018
Zajistit, aby nejméně 40 % obyvatel ve věku 30-34 let dokončilo vzdělání třetího stupně	Zajistit, aby alespoň 48,7 % občanů ve věku 30-34 let dokončilo vzdělání třetího stupně	Dle předběžných údajů minimálně 57,6 % občanů ve věku 30-34 let dokončilo vzdělání třetího stupně

V oblasti vysokoškolského vzdělávání došlo k dlouho plánované reformě financování bakalářského studia (EC 2018a: 27). Vláda v roce 2018 schválila reformu, která rozšířila možnost získání stipendia na první semestr bakalářského studia pro 2 200 studentů. (Government of the Republic of Lithuania 2019: 59).

S ohledem na zjištěné aspekty a faktory vedoucí k emigraci obyvatel ze země, patří podmínky na trhu práce a politika zaměstnanosti mezi další priority, které si zaslouží pozornost politických reprezentantů. V rámci *Strategie Evropa 2020* byly implementovány cíle, které se zaměřují na zaměstnanost obyvatel. Národním cílem pro rok 2020 je dosažení 72,8 % zaměstnanosti obyvatel ve věku 20–64 let a v roce 2018 míra činila již 77,5 % (Government of the Republic of Lithuania 2019: 53).

Tabulka 15 - Cíl zaměstnanosti; zpracování: autor; zdroj: Government of the Republic of Lithuania 2019: 53

Míra zaměstnanosti lidí ve věku 20-64 let		
Cíl EU pro rok 2020	Národní cíle pro rok 2020	Skutečná situace v Litvě v roce 2018
75 % míra zaměstnanosti	72,8 % míra zaměstnanosti	77,5 % míra aktuální zaměstnanosti

Litva s cílem zvýšení úrovně zaměstnanosti zahájila několik podpůrných projektů. Projekty jsou zaměřené zejména na zvýšení a usnadnění zaměstnanosti u obyvatel, kteří mohou být nějakým způsobem znevýhodněni na pracovním trhu. Pro uvedení příkladů v roce 2018 vznikly projekty *TAPK – Creating Your Future Prospects* a *Take Advantage* s cílem zlepšení pracovní situace pro dlouhodobě nezaměstnané, obyvatele s nízkou nebo žádnou kvalifikací nebo pro zdravotně postižené osoby ve věku nad 54 let. Taktéž v tomto případě projekty fungují ve spolupráci s evropskými fondy⁶⁸ (Government of the Republic of Lithuania 2019; Beleckiene 2019: 7). Projekt by do roku 2020 měl dosáhnout 1 320 účastníků, kterým bude poskytnuta asistence a pomoc podpořená zřízením deseti regionálních pracovních agentur (Beleckiene 2019). V oblasti problematiky nezaměstnanosti mladých lidí byly iniciovány dva projekty ve spolupráci s EU *Discover Yourself* a *New Start*, které si kladou za cíl snadnější integraci na pracovní trh po ukončení vzdělání. Projekty fungovaly v období od roku 2015 do 2018 a primárním cílem bylo snížení nezaměstnanosti u občanů ve věku 15-29 let (Government of the Republic of Lithuania 2019). Projekt *Discover Yourself* rovněž nabízel řadu dobrovolných aktivit, kurzů, školení a odborné konzultace (ESF 2019).

V roce 2015 byl podepsán tzv. *New Labour Code*, tedy dohoda o reformě zákoníku práce v rámci „nového sociálního modelu“. Novela zákoníku práce měla přinést vyšší konkurenceschopnost pracovního trhu. Důležitou součástí nového sociálního modelu byla koordinace zájmů zaměstnavatelů a zaměstnanců (Bouman et al. 2015: 9). Pokud jde o nejaktuálnější změny v rámci litevské legislativy ve vztahu k pracovnímu trhu, v roce 2017 vstoupil v platnost nový zákoník práce. Pro větší flexibilitu podmínek pracovního trhu bylo zavedeno více druhů pracovních smluv. Také došlo ke zvýšení minimální měsíční mzdy o 30 eur v roce 2019.⁶⁹ Ke snížení rizika sociálního vyloučení a vyšší sociální podpory byly zvýšeny dávky v nezaměstnanosti (EC 2018a; ECE 2018). V souvislosti s problematikou rizika sociálního vyloučení a chudoby v Litvě byly implementovány cíle v rámci *Strategie Evropa*

⁶⁸ Zmíněné projekty jsou spolufinancovány z Evropského sociálního fondu.

⁶⁹ Konkrétně byla výše minimální vždy navýšena ze 400 eur na 430 eur měsíčně. Také došlo k navýšení minimální hodinové mzdy na 3,39 eur (Government of the Republic of Lithuania 2019).

2020, které se zaměřují zejména na snížení míry chudoby a na prevenci sociálního vyloučení (Government of the Republic of Lithuania 2019).

Tabulka 16 - Cíl snížení chudoby; zpracování: autor; zdroj: Government of the Republic of Lithuania 2019: 53

Občané čelící sociálnímu vyloučení a chudobě		
Cíl EU pro rok 2020	Národní cíl pro rok 2020	Skutečná situace v Litvě v roce 2017
Snížit počet lidí žijících v chudobě a čelících sociálnímu vyloučení nebo osob ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením nejméně o 20 milionů.	Snížit počet lidí žijících v chudobě a čelících sociálnímu vyloučení alespoň o 170 000 lidí, počet těchto lidí nesmí v roce 2020 překročit 814 000.	Celkem 843 000 obyvatel čelí riziku chudoby a sociálnímu vyloučení.

Ke snížení chudoby a nerovností ve společnosti byla rovněž přijata nová legislativa, která zvýšila objem sociální podpory⁷⁰ a revidovala systém finanční podpory dětí tak, aby z nich mohly těžit osoby s nižšími příjmy (EC 2018a; Government of the Republic of Lithuania 2019). V oblasti sociálního dialogu a zvýšení efektivity sociální politiky byla v roce 2017 podepsána Národní dohoda mezi vládou a sociálními partnery. Dohoda klade důraz na nutnost vytvoření lepšího sociálního dialogu a zavázala se jej podporovat a investovat do budování kolektivního vyjednávání a zapojení zaměstnavatelských organizací, odborů a svazů (EC 2018a).

Posledními oblastmi čelícími časté kritice jsou nastavení penzijního systému a kvalita zdravotní péče. Zřejmě nejvýznamnější změna v rámci penzijního systému Litvy nastala v roce 2018, kdy byl zaveden nový index pro výpočet penze a došlo k nárůstu její výše o 6,94 %. Výsledkem je zvýšení průměrného starobního důchodu z 287 eur v roce 2017 na 319,40 eur v roce 2018.⁷¹ Dále bylo dle nových opatření umožněno převádět 3 % ze svého platu na penzijní spoření se státním příspěvkem až 1,5 % z hrubé průměrné měsíční mzdy zaměstnanců. Pokud chce zaměstnanec posílat více než 3 % z platu na penzijní spoření, uplatní se úleva na dani z příjmu fyzických osob (Government of the Republic of Lithuania 2019). Aby byla zajištěna větší finanční udržitelnost ve střednědobém a dlouhodobém horizontu, došlo k navýšení věkové

⁷⁰ V roce 2018 byla přijata opatření proti chudobě, např. změna výše životního minima ze 102 eur na 122. Také vzrostly výdaje na finanční sociální podporu ze 168 mil. eur na 362,55 mil. (Government of the Republic of Lithuania 2019).

⁷¹ Celkový nárůst průměrného starobního důchodu v Litvě je téměř 25 %. Ve srovnání s Českou republikou je nicméně výše průměrného důchodu v Litvě signifikantně nižší. Dle dat Českého statistického úřadu byla výše průměrného důchodu v roce 2018 v ČR v přepočtu na eura dle aktuálního kurzu přibližně 456 eur (ČSÚ 2020). V komparaci s Lotyšskem je výše průměrného důchodu téměř totožná. V roce 2018 činila hodnota průměrného důchodu 320 eur (LSM 2018). Podobně jako v ČR, v porovnání s průměrným důchodem v Estonsku v roce 2019 (485 eur) je vidět markantní rozdíl (BNN 2019a).

hranice pro odchod do důchodu⁷² (EC 2018a). V oblasti zdravotnictví vláda v NRP uvádí, že dojde k podpoře dostupnosti služeb zdravotní péče pro obyvatele z nižších sociálních vrstev prostřednictvím snížení finanční zátěže a budou zavedena nová pravidla financování náhrad léků (Government of the Lithuania 2019).

9.3.1. Iniciativy na úrovni Evropské unie

Členství v EU má vliv na členský stát hned v několika směrech. Litva v důsledku vstupu do EU přijala a implementovala principy volného pohybu občanů a jejich rodinných příslušníků a také zjednodušila proces získání pobytu v Litvě. Globalizace, ekonomická integrace, liberalizace a mobilita populace patří mezi faktory ovlivňující migrační toky ve členských státech EU, včetně Litvy (The Government of the Republic of Lithuania 2014: 4–9).

Migrační politika, politika demografie a sociální politika jsou výhradně oblasti politik, které leží v gesci státu. Je nutné poznamenat, že EU v těchto oblastech hraje spíše poradní a podpůrnou roli (Margaras 2020). Každoročně jsou vydávány reporty, které analyzují hlavní demografické výzvy v jednotlivých státech a v EU jako celku.⁷³ Pokud jde o nejaktuálnější výzvy v rámci demografie, EU se zaměřuje zejména na strategie podporující rodiny, udržitelnost důchodových systémů a jejich podporu, zdravotnictví a vzdělávání občanů. Pro zvýšení míry porodnosti bylo zavedeno několik iniciativ zahrnujících finanční příspěvky pro mladé rodiny. Stárnutí a pokles populace EU patří mezi hlavní obavy, kterým členské státy musí čelit.⁷⁴ V oblasti migrace začaly východní a jižní státy EU zavádět režimy s cílem povzbudit kvalifikované pracovníky, kteří emigrovali v době hospodářské krize, k návratu do země a snížit tak dopady „brain drain“ efektu⁷⁵ (Margaras 2020; Cavallini et al. 2018: 13–16).

---

⁷² Věková hranice je 64 let pro muže a 63 let pro ženy.

⁷³ V článku 159 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU) je stanoveno, že: „Komise každoročně vypracuje zprávu o pokroku při dosahování cílů článku 151 [sociální politika], včetně demografické situace v unii.“ (Margaras 2020: 6–8; Úřední věstník EU 2012: 72).

⁷⁴ Populace EU se stále zmenšuje a nyní tvoří 6,9 % světové populace ve srovnání s 13,5 % v roce 1960 (Margaras 2020: 2).

⁷⁵ Například Španělsko iniciovalo několik programů pro podporu mladých rodin nebo programy usnadňující integraci mladých občanů na pracovním trhu. K podpoření zpětné migrace a re-integrace obyvatel Španělska navracejících se ze zahraničí vznikl program *Návrat do Španělska* (EMN 2009:42–45). V roce 2016 polská vláda schválila program *Rodina 500+* za účelem finanční podpory rodin, kterým je měsíčně vyplácena částka 500 zlotých na každé druhé, třetí a další dítě do věku 18 let. Navíc nebylo zavedeno žádné příjmové omezení, takže nárok na vyplacení příspěvku má každá rodina bez ohledu na jejich příjmy. Hlavním cílem je zvýšení porodnosti a podpora rodin (Ociepka 2018: 3–4).

EU funguje jako poradní orgán při řešení demografických výzev a poskytuje detailní statistické údaje týkající se vývoje populace a projekce do budoucnosti.

Pokud jde o legislativní pravomoci, EU má k dispozici pouze omezené legislativní nástroje k řešení problémů souvisejících s demografií (Kiss et al. 2020). Existující legislativní nástroje v oblasti sociální politiky, kterými EU disponuje, stanovují minimální normy EU týkající se pracovních podmínek, bezpečnosti a ochrany zdraví, volného pohybu pracovní síly a koordinace zabezpečení. EU ovlivňuje formování a vývoj nejen sociální politiky převážně prostřednictvím fondů, a to zejména Evropským sociálním fondem⁷⁶ (ESF), Evropským programem pro zaměstnanost a sociální inovace (EaSI) a mnohých dalších. Finančně podporuje inovace v několika oblastech v rámci dotací z Evropských strukturálních a investičních fondů (ESI). Zmíněné iniciativy a strukturální fondy jsou hlavními nástroji, kterými EU může přímo i nepřímo zasahovat do vývoje sociálních politik a do demografického vývoje (Margaras 2020; EC 2018a; EC 2020).

Jak bylo již zmíněno v předešlé kapitole, fondy EU spolufinancovaly několik projektů a programů, které se zabývaly zlepšením pracovních podmínek a integrace na pracovním trhu nebo vzdělávání a inkluze dětí ve školách. Patří mezi ně například uvedený projekt *Discover Yourself* nebo *Take Advantage* a desítky dalších. Jeden z prvních projektů financovaných z ESF, *Making a success of work and family life* z roku 2009, se zaměřil převážně na pomoc mladým lidem nalézt zaměstnání a vytvořit pracovní prostředí, které lze kombinovat s rodinným životem. Projekt poskytoval rovněž služby nabízející péči o děti pro pracující občany. Projekt napomohl celkem 389 participantům, z nichž 32 % nezaměstnaných našlo práci (ESF 2014). Vzhledem k tomu, že Litva patřila v minulosti dlouhodobě k zemím EU s nejvyšší mírou nezaměstnanosti mezi mladou populací, vzniklo díky ESF několik projektů, jejichž cílem bylo zvýšení zaměstnanosti a ekonomické aktivity těchto občanů. Patří mezi ně projekt *Be active in the labour market* z roku 2010, který napomohl nalézt zaměstnání 5 230 účastníkům programu (ESF 2011). Podobným projektem byl již zmíněný *Discover Yourself* z roku 2015, který cílil na 44 869 účastníků (ESF 2019). V oblasti vzdělávání byly iniciovány společně s EU projekty jako *Teacher training and re-training system development* podporující školení a vzdělávání učitelů (ESF 2015a) nebo projekt *I'm choosing teaching*, který zapojoval mladé učitele do praxe tak, že se po dobu dvou let se účastnili výuky zejména na středních školách (ESF 2015b).

---

⁷⁶ V otázce prohlubování sociální dialogu mezi vládou a dalšími aktéry ESF poskytují a podporují budování kapacit pro lepší sociální dialog a integraci jednotlivých partnerů (EC 2018a; ECE 2018).

Tabulka 17 - Projekty ESF; zpracování: autor; zdroj: Evropská komise (ec.europa.eu)

Projekty spolufinancované z fondů EU				
Název projektu	Období	EU příspěvek	Celkový rozpočet	Počet účastníků
Making a „success“ of work and family life	2009–2012	597 429 eur	597 429 eur	389
Be active in the labour market	2010–2012	6 370 000 eur	Více než 6 370 000 eur	5 230
Discover Yourself	2015–2018	23 509 401 eur	25 583 761 eur	44 869
Teacher training and re-training system development	2012–2015	2 067 696 eur	2 401 882 eur	Přes 100
I am choosing teaching!	2010–2012	208 789 eur	245 634 eur	Přes 70

ESI fondy EU představují nástroj, díky kterým lze finančně podpořit implementaci reforem v různých oblastech⁷⁷. Litva je příjemcem významné podpory ESI fondů a do roku 2020 může získat až 8,4 miliardy eur (EC 2018a). To představuje přibližně 3 % HDP ročně v období 2014 až 2018 a okolo 70 % veřejných investic. Vliv EU na realizaci reforem a zvyšování veřejných investic je významný a představuje jeden z hlavních podpůrných nástrojů vládních i nevládních iniciativ v Litvě.

9.4. Hodnocení dosavadního vývoje a doporučení do budoucnosti

Nejaktuálnější report EK z roku 2020 zabývající se dopady demografického poklesu ve státech EU konstatuje, že rozsah následků depopulace závisí zejména na stimulaci inovací a produktivitě každého státu. Hlavními otázkami zůstává zaměstnanost lidí, modernizace zdravotní péče a nastavení sociální politiky. Report je výchozím dokumentem pro plánovaný *Green paper*⁷⁸ o stárnutí populace a dlouhodobé vizi pro venkovské oblasti (EC 2020).

Litva představuje příklad státu Evropy, který čelí již dlouhodobě těmto výzvám a dle prognóz bude zmenšování populace i v budoucnu jednou z hlavních výzev. Emigrace a snižování populace je problematikou, která je úzce spojená s tím, jak výkonný daný stát je a jak efektivně dokáže poskytnout svým obyvatelům ekonomickou prosperitu a sociální zabezpečení. EK konstatuje, že Litva dosáhla zlepšení v oblasti důchodového systému, ale výše penze stále zůstávají nízké a existují obavy, že by mohlo dojít k jejich snížení i v budoucnu.

⁷⁷ Nejčastěji jdou podporovány reformy v oblastech zdravotní péče a vzdělávání.

⁷⁸ Celým názvem „*Green Paper on Ageing and a Long-term vision for Rural Areas.*“

Pozitivně taktéž hodnotí naplnění některých z cílů *Strategie Evropa 2020*, a to zejména v nárůstu podílu populace s terciárním vzděláním⁷⁹ (EC 2018a).

Dle EK stále Litvě chybí soudržná vládní politika a její činnosti a kroky mohou působit jako matoucí a nekonzistentní (EC 2017c). Političtí reprezentanti by měli společně se sociálními partnery vypracovat komplexní a soudržnou strategii, která by jasně definovala překážky a nedostatky, které způsobují následně zvýšenou emigraci lidí a snižování populace (Bouman et al. 2015). Dohoda všech zúčastněných stran, tedy státu, zaměstnavatelů a zaměstnanců by mohla mít potenciál úspěchu v dosažení hlavních cílů. Nezbytná je také podpora veřejnosti v implementaci dílčích reforem.

Poradní orgán EU Evropský výbor regionů (CoR) v současné době připravuje nové stanovisko k demografickým změnám v EU (Margaras 2020). Na úrovni EU by měla dle CoR kohezní politika hrát důležitější roli, protože je to jeden z mála nástrojů, kterými EU v této oblasti disponuje (EC 2020: 30). Při řešení demografických problémů by EU měla více využívat ESI fondy a zejména pak ESF a Evropský fond pro regionální rozvoj (Gløersen et al. 2016).

Pokud jde o migrační politiku, ačkoliv dokumenty postupem času reagovaly na konkrétní potřeby společnosti, Litva je stále charakteristická ne příliš otevřenou imigrační politikou a obecně jsou opatření a nastavení získání trvalého pobytu na území poměrně restriktivní a přísná (Government of the Republic of Lithuania 2014). To mimo další faktory způsobuje nízkou poptávku po imigraci a pracovní síly ze zahraničí. Ta je, a do budoucna zřejmě bude, nutnou alternativou k zaplnění pracovních pozic, která jsou dlouhodobě neobsazená. Litva by rovněž měla více ucelit politiku integrace cizinců a určit orgán, který by byl za její koordinaci odpovědný. Pokud nedojde v těchto ohledech k adekvátním změnám, nelze očekávat, že by se míra imigrace do Litvy zásadně zvýšila. Problém nízké imigrace však nelze řešit pouze legislativní úpravou. Pokud nebude veřejnost nakloněna hlubší integraci cizinců, nelze předpokládat, že by se nějak zásadním způsobem měnil přístup politických reprezentantů v otázce imigrace.

Premiér Litvy Saulius Skvernelis (2016–2020) ve své kampani v roce 2016 definoval své hlavní cíle následovně: potlačení sociální nerovnosti, podpoření ekonomického vyrovnaného růstu, omezení emigrace obyvatel na západ a zvýšení výdajů na obranu (BBC 2019). Podobné cíle si vzhledem ke společenské situaci v Litvě stanovil nový prezident Gitanas

---

⁷⁹ Nicméně v oblasti vzdělávání stále existuje prostor pro zkvalitnění výuky a také zvýšení uplatnitelnosti budoucí pracovní síly. Dlouhodobým problémem jsou rovněž vysoké poplatky za studium, které mohou být v některých případech tak vysoké, že studenti hledají vzdělání v zahraničí.

Nausėda. Jeho vizí je prostřednictvím vícestranné spolupráce snížit sociální a regionální nerovnosti (BBC 2019; TBT 2020). Prezident Nausėda navíc problematiku depopulace a emigrace řeší na úrovni EU. Díky negociacím Litva obdržela o 200 mil eur více v rámci kohezní politiky jakožto kompenzaci za zvýšený pokles obyvatel a jeho následky (TBT 2020).

Není pochyb, že se Litva snaží čelit problémům, které vznikají důsledkem zvýšené depopulace a vysoké míry emigrace. Významnou roli hraje zejména Evropská unie a dotace, které může Litva čerpat v rámci kohezní politiky a ESI fondů. To považuji za velice zásadní skutečnost. Díky spolupráci EU a Litvy byla iniciována řada programů a projektů, které se snaží snižovat nejen sociální nerovnosti.

Na závěr bych shrnula zásadní oblasti, kterým by Litva v oblasti sociální politiky, pracovního trhu, ekonomické situace, a hlavně migrace měla nadále věnovat zvláštní pozornost:

- Podpora inkluze ve společnosti a navýšení sociálního zabezpečení, penze
- Inovace na pracovním trhu, větší otevřenost a flexibilita trhu práce: např. zvýhodnění pracovních podmínek pro pracující seniory, studenty, matky na mateřské dovolené
- Navýšení minimální mzdy s cílem snížení příjmových nerovností
- Vyšší flexibilita vztahu vzdělávání a praxe
- Zlepšení komunikace s veřejností v otázkách migrace: prohloubení dialogu o problematice emigraci, povzbuzení občanů k návratu do vlasti, imigrace jako příležitost, ne jako hrozba⁸⁰
- Potenciál pro legislativní úpravu pojetí státního občanství: změna podmínek pro případné získání cizího občanství a ponechání litevského (prevence před permanentní emigrací občanů)

---

⁸⁰ Litva by mohla významně posílit politický dialog a spolupráci v otázce imigrace především s jejími hlavními partnery (například zeměmi Východního partnerství).

Závěr

Diplomová práce se zabývala problematikou demografických trendů a emigrace v Litvě. Hlavním cílem práce bylo determinovat faktory podporující pokles populace, a to zejména pokles zapříčiněný zvýšenou emigrací, která patří dlouhodobě mezi hlavní výzvy Litvy. K teoretickému ukotvení migrace byly využity tři nejvlivnější teorie. Teorie vycházející z ekonomických disciplín (Lewis 1954; Zelinsky 1971; Williamson 1998; Williamson 2006; Scott in Browning et al. 2000; Borjas 1989, 1994, 1995, 1996; Todaro 1976; Lucas 2004; De Haas 2007, 2012; Docquier 2017), které migraci nejčastěji spojují s ekonomickým růstem a rozvojem státu a společnosti obecně. Teorie „brain drain“ dává do souvislosti rovněž socioekonomické faktory, ale na úrovni individuální společně s demografickými faktory emigrujících obyvatel (věk, vzdělání, kvalifikace). Teorie předpokládá, že migrace nastává pravděpodobněji u osob, které jsou více vzdělané nebo mají vyšší kvalifikaci než průměrný občan, a tím dochází ke zmenšování kvalifikované pracovní síly, která je navíc převážně v produktivním věku (Kwok, Leland 1982; Mountford 1995; Kelo, Watcher 2004; Smith, Favell 2006; Trebilcock, Sudak 2006; Bonev 2018). Poslední teorií, kterou považují také za jednu z nejvýraznějších v oblasti teorií migrace, vychází více ze sociologických poznatků než z ekonomie. Teorie sociálních sítí nabízí vysvětlení migrace na základě motivů migrovat, které nejsou zcela individuální, ale dochází k jejich ovlivnění sítěmi ve společnosti, jako jsou rodinné vazby, kolegové či přátelé (Ritchey 1976; Stark, Bloom 1985; Massey 1988; Boyd 1989; Haug 2008). Migrace přináší zejména z počátku finanční zátěž a také nutnost disponovat řadou informací o zemi, do které občan plánuje emigrovat. Tyto sociální vazby dle teorie usnadňují celý proces emigrace a integrace v dané destinaci.

Na základě těchto teorií byly stanoveny tři hypotézy, které byly následně testovány. První hypotézou byl předpoklad, že „*nižší ekonomický výkon (nízké mzdy, sociální nerovnost, vysoká nezaměstnanost) země původu pozitivně koreluje s vyšší mírou emigrace*“. Na základě výsledků panelové regresní analýzy lze konstatovat, že ekonomický výkon a míra emigrace vykazují příčinný vztah. Čím nižší byla úroveň prosperity státu (HDI) a čím vyšší byla naměřená míra sociální a příjmové nerovnosti (Gini), tím vyšší nárůst míry emigrace lze očekávat. Současně regresní model neprokázal silný vztah vzhledem k míře nezaměstnanosti, tak jak bylo předpokládáno. V případě analýzy důvodů, proč respondenti emigrovali z Litvy, nejčastěji uváděli jako důvod pracovní záležitosti. Pracovní záležitosti uvedla většina respondentů ze sčítání lidu v roce 2011 a také z dotazníku z roku 2018. Na základě tohoto

zjištění, lze předpokládat, že ekonomické motivy patří mezi významné faktory, které mohou motivovat občany k emigraci.

V souvislosti s teorií „brain drain“ byla stanovena hypotéza, která předpokládá, že: „*vyšší vzdělání jedince představuje větší pravděpodobnost a tendenci emigrovat*“. Na základě údajů, které byly k dispozici, lze potvrdit, že převážnou část emigrujících obyvatel tvoří mladí občané ve věku 15–34 let a lidé se středoškolským nebo vysokoškolským vzděláním. Toto zjištění současně přináší odpověď na výzkumnou otázku: „*Jaké sociodemografické, popř. socioekonomické charakteristiky lze pozorovat u populace, která se rozhodla emigrovat v posledních 20 letech?*“ Emigrující obyvatelé lze definovat následovně: občané v nižším (produktivním) věku, s vyšším vzděláním a kvalifikací nejčastěji mířící do Velké Británie, Německa nebo Skandinávie. Naopak nejmenší podíl emigrujících občanů tvoří lidé starší 60 let. Dále byly analyzovány empirické výsledky výzkumů, které se zabývaly motivací či tendencí k emigraci mezi studenty medicinských oborů, mezi lékaři a jinými odborníky s vyšší kvalifikací. Výsledky naznačují, že občané s vyšší kvalifikací (např. zdravotní sestry) či studenti tendují k migraci nebo alespoň vyjádřili plány k emigraci. Také byl zaznamenán každoroční pokles okolo 5–7 % studentů hlásících se na vysoké školy v Litvě. Výsledky naznačují, že Litva čelí podobným „brain drain“ tendencím jako například Bulharsko či Rumunsko a není pochyb, že do budoucna se může potýkat s dalším nedostatkem kvalifikované pracovní síly a s úbytkem lidského kapitálu. Zvýšený odliv mladších a kvalifikovanějších občanů způsobuje zmenšování podílu střední třídy, která je důležitým prvkem pro fungování demokracie a celého systému.

V návaznosti na teorii sociálních sítí byla stanovena poslední hypotéza: „*Přítomnost rodiny či přátel žijících v zahraničí posiluje sklony k migraci*“. Hypotéza byla testována na základě výsledků odpovědí respondentů na otázku, jaký důvod je vedl k rozhodnutí migrovat ze země. Jak bylo již zmíněno, ekonomické či pracovní příležitosti patří k nejčastějším důvodům, nicméně rodinné důvody se ukázaly jako druhým nejuváděnějším odůvodněním, proč se respondenti rozhodli emigrovat ze země. Tento výsledek ukázala data ze sčítání lidu z roku 2011 i z dotazníkového šetření z roku 2018. Závěrem lze uvést, že rodina či příbuzní v zahraničí mohou představovat faktor, který hned po ekonomických příležitostech posiluje tendence k migraci. Rodinné a sociální vazby se ukázaly také jako silný „pull“ faktor zpětné migrace, který podporuje navrácení emigrantů zpět do země původu.

Třetí pilíř diplomové práce, který zahrnoval politické faktory migrace na základě analýzy migrační politiky, odpovídá na druhou výzkumnou otázku: „*Jak se politická elita s problematikou emigrace snaží vypořádat, jaké jsou hlavní cíle migrační politiky a jak je*

emigrace reflektována na poli politické agendy v období po vstupu do EU?“ Dle dostupných dokumentů a reportů zabývajících se migrační a demografickou situací v Litvě lze definovat hlavní cíle migrační politiky a její vývoj. Od roku 2004 lze pozorovat snahu litevských vlád blíže upřesnit cíle migrační politiky a definovat hlavní problémy, kterým je nutné v souvislosti s demografií čelit. Patří mezi ně zejména prevence a snížení míry emigrace a motivace občanů k návratu do země. Co považují za méně projednávanou oblast, je zejména imigrace a nedostatečná definice nástrojů pro snadnější integraci občanů z jiných zemí. Vzhledem k tomu, že je imigrace v Litvě vnímána veřejností velmi negativně, lze očekávat, že bude integrace a imigrace občanů z cizích států spíše okrajovým tématem. To může způsobit problémy související se skutečností, že imigrace do Litvy od roku 2019 stoupá a bude nutné věnovat integraci cizinců a imigrační politice větší pozornost než doposud.

Na základě analýzy emigrace z Litvy zohledňující několik potenciálních faktorů, které by mohly nejvíce vysvětlit, proč obyvatelé Litvy opouští zemi původu, lze konstatovat, že faktorů je hned několik. Patří mezi ně jak ekonomické faktory a ukazatele, tak i sociální aspekty jako je rodina žijící v zahraničí nebo získání lepšího vzdělání. Nelze ignorovat ani politické faktory a mezinárodní prostředí a zejména nastavení migrační politiky, které může mít signifikantní dopad na vývoj migrace. Nicméně ekonomické vlivy (pracovní příležitosti, příjmová nerovnost, prosperita státu) se zdají být nejvýznamnějšími faktory determinující vývoj emigrace na individuální úrovni (v rámci dotazníků), tak i na úrovni států (regresní analýza). Na základě těchto výsledků lze konstatovat, že emigraci z Litvy lze z velké části vysvětlit pomocí ekonomických teorií migrace.

Pokud jde o limitace výzkumu či jeho nedostatky, je zapotřebí zohlednit nejdříve skutečnost, že samotný teoretický rámec migračních teorií není ukotven do jedné, sjednocené a konzistentní teorie migrace. Migraci lze zkoumat na základě nespočtu teoretických tezí a předpokladů, které vycházejí nejen z ekonomie, ale také ze sociologie nebo psychologie. Pokud jde o analytické nedostatky, jak už bylo uvedeno, data ze sčítání lidu nepřináší informace o populaci, která emigrovala, ale (zatím) se do země nevrátila. Nicméně tento nedostatek byl alespoň částečně vykompenzován výsledky dotazníkového šetření provedeného na vzorku respondentů stále žijících v zahraničí.

Analýza v diplomové práci obsahovala širokou škálu faktorů a oblastí, které byly zkoumány (ekonomické, sociální, politické). Pro budoucí výzkum migračních a demografických trendů by bylo vhodné zvolit analýzu zabývající se pouze politickou oblastí,

kteřá se zdá být dosavadní empirií přehlížena⁸¹. Detailnější rozbor politických faktorů jako jsou vládní kroky a reformy a taktéž postoj parlamentních politických stran, případně médií, by mohl přispět k hlubšímu poznání politických a společenských dopadů na emigraci nejen z Litvy. Také by mohlo být zajímavé pokusit se zkoumat vztah demografie a demokracie, tedy jaký vztah mezi těmito dvěma proměnnými existuje (zda nějaký existuje) a zda kvalita politických institucí a demokracie a důvěra veřejnosti může souviset s vyšší tendencí emigrovat. Objevují se názory, že krize demografická a krize demokracie mohou být velmi úzce spjaté a pokud je nutné vyřešit krizi první, je zapotřebí zaměřit se taktéž na oblast druhou (Krastev 2020).

Z hlediska přínosu kvantitativních dat by pro další výzkum mohlo být vhodnější zaměřit se spíše na kvalitativní metody výzkumu. Dosavadní literatura používá převážně kvantitativní statistické metody k určení faktorů a vlivů, které formují tendence k migraci. Tyto metody nejsou nicméně schopné determinovat důvody individuálně a nepřináší detailnější rozbor důvodů, které vedly jednotlivce k emigraci. Kvalitativní výzkum v podobě *focus group* a dalších metod by naopak mohly odhalit důvody, které se statistickými údaji nedají vyjádřit. Díky rozmanitosti problematiky migrace je možné ji zkoumat několika způsoby a nahlížet na ni z více úhlů pohledu.

Migrace mění společnost a je nepopíratelně její součástí. Litva je zemí, která má s migrací a převážně s emigrací historickou zkušenost, která trvá několik desítek let, díky čemuž představuje vhodný příklad k analýze. Míra emigrace v Litvě se velmi často měnila důsledkem společenských, ekonomických a politických změn. Je pravděpodobné, že migrační vzorce budou reagovat na další politické změny, jako jsou „brexit“ nebo politická destabilizace v sousedním Bělorusku. Pokud se Litva rozhodne využít potenciál vyšší imigrace nejen z okolních států, může být výsledkem přetrvání pozitivní bilance *net migration* hodnoty a příznivě působit na další demografické a ekonomické ukazatele. Data z let 2020 (případně ze sčítání lidu 2021), která nejsou ještě k dispozici, mohou odhalit další výzvy zejména v oblasti imigrační politiky, kterým bude nutné čelit. Každý stát by měl reagovat na vzniklé změny a přizpůsobit tomu rovněž související politiky.

---

⁸¹ V rámci kvalitativní analýzy bylo původním záměrem reflektování poznatků ředitelky Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) působící ve Vilniusu, Audry Sipavičienė, získaných v rámci krátkého dotazníku, který se měl týkat převážně hodnocení migrační situace v Litvě a vládních reakcí jako součást politické dimenze migrace. A. Sipavičienė již přes 20 let působí ve vedení organizace a patří mezi hlavní autory zabývající se emigrací, imigrací a integrací v Litvě. Bohužel pokus o kontaktování kanceláře IOM ve Vilniusu nebyl úspěšný a interview tedy nebylo součástí analýzy.

Seznam tabulek a obrázků

Tabulka 1 - Příklad push a pull faktorů z hlediska ekonomické teorie migrace	12
Tabulka 2 - Koncept teorie Brain drain	21
Tabulka 3 - Největší příjemci remitencí v roce 2010 (v mld. USD)	24
Tabulka 4 - Původně vybrané NP	37
Tabulka 5 - Vybrané proměnné v modelu	38
Tabulka 6 - Index závislosti Litvy	45
Tabulka 7 - Index závislosti Evropy	45
Tabulka 8 - Predikce populačního vývoje EU	50
Tabulka 9 - Celkem emigrující obyvatelé dle věku	52
Tabulka 10 - Věkové složení emigrantů	53
Tabulka 11 - Důvody emigrace 2018	60
Tabulka 12 - Regrese	63
Tabulka 13 - Cíle ve vzdělání mladých	80
Tabulka 14 - Cíl VŠ vzdělání občané	80
Tabulka 15 - Cíl zaměstnanosti	81
Tabulka 16 - Cíl snížení chudoby	82
Tabulka 17 - Projekty ESF	85
Obrázek 1 - Asociace mezi úrovní vývoje a migrace	16
Obrázek 2 - Brain drain klesá s úrovní ekonomického vývoje	23
Obrázek 3 - Migrační vlny	32
Obrázek 4 - Vývoj populace	40
Obrázek 5 - Vývoj migrace	41
Obrázek 6 - Emigrace Evropa	42
Obrázek 7 - Míra úmrtnosti	43
Obrázek 8 - Přirozený úbytek	44
Obrázek 9 - Odhad <i>net migration</i>	47
Obrázek 10 - Věková struktura	53
Obrázek 11 - Hlavní důvody emigrace	58
Obrázek 12 - HDI svět	62
Obrázek 13 - Zpětná migrace	64
Obrázek 14 - Struktura imigrace 2015	65

Obrázek 15 - Struktura imigrace 2018	65
Obrázek 16 – Remitence	66
Obrázek 17 - Nezaměstnanost mladých	77

Literatura a prameny

Aidis, Ruta, Dovilė Krupickaitė, Lina Blinstrubaitė. 2005. „The loss of intellectual potential: migration tendencies amongst university students in Lithuania.“ *Geografija* 41 (2): 33-40.

Arango, Joaquín. 2000. „Explaining migration: a critical view“ *International Social Science Journal* 52: 283-296.

Artuc, Erhan, Frederic Docquier, Çağlar Ozden, Christopher Parsons. 2015. „A Global Assessment of Human Capital Mobility: The Role of Non-OECD Destinations.“ *World Development* 65: 2-26.

Atoyán, Ruben, Lone Christiansen, Allan Dizioli, Christian Ebeke, Nadeem Ilahi, Anna Illyina, Gil Mehrez, Haonan Qu, Faezeh Raei, Alaina Rhee, Daria Zakharova. 2016. „Emigration and Its Economic Impact on Eastern Europe.“ *International Monetary Fund Discussion note* 16 (7): 2-48.

Bagdanavičius, Juozas, Zita Jodkonienė. 2008. „Brain Drain from Lithuania: the Attitude of Civil Servants.“ *Engineering Economics* 2 (57): 55-60.

Bagdanavičius, Juozas, Zita Jodkonienė. 2008. „Brain Drain from Lithuania: the Attitude of Civil Servants.“ *Engineering Economics* 2 (57): 55-60.

Banerjee, Biswajit. 1983. „Social Networks in the Migration Process: Empirical Evidence on Chain Migration in India.“ *The Journal of Developing Areas* 17 (2): 185-196.

Barnum, H. N., R. H. Sabot. 1976. *Migration, Education and Urban Surplus Labour: The Case of Tanzania*. Paris: OECD Publishing.

Bauer, Thomas, Klaus F. Zimmermann. 1999. *Assessment of Possible Migration Pressure and its Labour Market Impact Following EU Enlargement to Central and Eastern Europe*. Bonn: IZA, London: CEPR.

Beleckiene, Giedre. 2019. *European inventory on validation of non-formal and informal learning 2018 update: Lithuania*. Brussels: European Commission, CEDEFOP.

Bernardini-Zambrini, Diego, Noel Barengo, Ariel Bardach, Mina Hanna, Juan Macias Nunez. 2010. „Emigrate or not? How would the next Spanish generation of physicians decide? A study on emigration-related reasons and motivations of advanced medical students in 11 Universities in Spain.“ *Atencion Primaria* 43 (5): 222–226.

Berry, Brian, J., L. 1973. *The Human Consequences of Urbanization*. New York: St. Martin's Press.

Berzins, Atis, Peteris Zvidrins. 2011. „Depopulation in the Baltic States.“ *Lithuanian Journal of Statistics* 50 (1): 39-48.

Bobeva, Daniela. 1997. *Brain Drain from Central and Eastern Europe*. Munich: University Library of Munich.

Bogue, Donald, J. 1969. *Principles of Demography*. New York: Wiley.

Bonev, Magdalena. 2018. „Socio-economic and Socio-political Effects of Emigration on the Sending Countries.“ *Economics World* 6 (4): 325-330.

Borjas, George J. 1989. „Economic Theory and International Migration.“ *International Migration Review* 23 (3): 457-485.

Borjas, George J., Bernt Bratsberg. 1996. „Who Leaves? The Outmigration of the Foreign-Born“ *Review of Economics and Statistics* 78 (1): 165-176.

Borjas, George, Beret Bratsberg. 1994. “Who leaves? The Outmigration of the Foreign Born.” *Review of Economics and Statistics* 78 (1): 165-176.

Borjas, George. 1994. „The economics of immigration.“ *Journal of Economic Literature* 32 (4): 1667-1717.

Borjas, George. 1995. „The economic benefit from migration.“ *Journal of Economic Perspective*, 9 (2): 3-22.

Bouman, Ronald, Richard Horne, Santo Milasi, Naren Prasad. 2015. *Ageing and labour market implications for Lithuania*. Geneva: International Labour Office (ILO).

Boyd, Monica. 1989. „Family and Personal Networks in International Migration: Recent Developments and New Agendas.“ *International Migration Review* 23 (3): 638-670.

Brade Isolde, Herfert Günter, Wiest Karin 2009. „Recent trends and future prospects of socio-spatial differentiation urban regions of Central and Eastern Europe: A lull before the storm?“ *Cities* 26 (5): 233-244.

Burneika, Donatas. 2012. „Transformations in Lithuania – factors of change and regional patterns.“ In Gorzelak, G., G. Goh, K. Fazekas (eds.). 2012. *Adaptability and Change: The Regional Dimensions in Central and Eastern Europe*. Warsaw: Scholar.

Bushnell, Peter, Wai Kin Choy. 2001. „Go west, young man, go west?“ *Treasury Working Paper Series 01/07*, New Zealand Treasury.

Cardoso, Lawrence. 1980. *Mexican Emigration to the United States 1897-1931*. Tuscon: University of Arizona Press.

Carrington, W. J., E. Detragiache, Tara Vishwanath. 1996. „Migration with Endogenous Moving Costs.“ *The American Economic Review* 86 (4): 909-930.

Castles, Stefen, Mark J. Miller. 2003. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. New York: Guilford Press.

Cavallini, Simona, Rossella Soldi, Lorenzo Di Matteo, Mihaela Alina Utma, Beatrice Errico. 2018. *Adressing brain drain: The local and regional dimension*. Brussels: European Committee of Regions. (pdf) Dostupné z: <https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/addressing-brain-drain/addressing-brain-drain.pdf>

Cedula, Richard, J., Richard K. Vedder. 1973. „A note on migration, economic opportunity and the quality of life.“ *Journal of Regional Science* 13: 205-211.

Clemens, Michael A. 2014. *Does Development Reduce Migration?* Washington, DC: Center for Global Development.

Coleman, James S. 1990. *Foundations of Social Theory*. Cambridge: Belknap Press.

Collier, Paul. 2013. *Exodus: How Migration is Changing Our World*. Oxford: Oxford University Press.

Constant, Amelie, Douglas S. Massey. 2002. „Return Migration by German Guestworkers: Neoclassical versus New Economic Theories.“ *International Migration* 40 (4): 5-32.

Cornelius, Wayne A. 1975. *Politics and the Migrant Poor in Mexico City*. Stanford: Stanford University Press.

Courchene, Thomas., J. 1970. „International Migration and Economic Adjustment.“ *The Canadian Journal of Economics / Revue canadienne d'Economique* 3 (4): 550-576.

Čiurlionytė, Ramunė, Sarmite Mikulionienė, Audra Sipavičienė. 1996. *Potential Emigration of Scientists – Demographic Changes and Population Policy in Lithuania*. Vilnius.

Daugirdas, Vidmantas, Gintare Pociute-Sereikiene. 2018. „Depopulation tendencies and territorial development in Lithuania.“ *Regional Studies* 8 (2): 1-23.

Davis, Kingsley. 1988. „Social Science Approaches to International Migration.“ In Teitelbaum, M. S., J. M. Winter (eds.). 1988. *Population and Resources in Western Intellectual Traditions*. New York: The Population Council.

De Haas, Hein, Sonja Fransen. 2018. *Social transformation and migration: An empirical inquiry*. Amsterdam: International Migration Institute, University of Amsterdam.

De Haas, Hein. 2003. *Migration and Development in Southern Morocco: The Disparate Socio-Economic Impacts of Out-Migration on the Todgha Oasis Valley*. Nijmegen: Radboud University

De Haas, Hein. 2007. „Turning the Tide? Why Development Will Not Stop Migration.“ *Development and Change* 38 (5): 819-841.

De Haas, Hein. 2010. „Migration transitions: A theoretical and empirical inquiry into the developmental drivers of international migration.“ *International Migration Institute: University of Oxford*, working paper: 1-41.

De Haas, Heine, Marie-laurence Flahaux, María Villares-varela, Mathias Czaika, Edo Mahendra, et al. 2019. „International Migration: Trends, Determinants, and Policy Effects.“ *Population and Development Review*: 1-38.

Docquier, Frédéric. 2017. „The emigration-development nexus: Recent advances from the growth theory perspective.“ *Revue d'économie du développement* 25 (3): 45-68.

Docquier, Frederick, B. L. Lowell, A. Marfouk. 2009. „A gendered assessment of highly skilled emigration.“ *Population and Development Review* 35 (2): 297–322.

Docquier, Frederick. 2014. „The Brain Drain from Developing Countries.“ *IZA World of Labor* 31: 1-10.

Donatas, Burneika, Vidmantas Daugirdas, Rūta Ubarevičiene. 2014. „Migration as a factor of development of the depopulating areas in East EU countries – The case of Lithuania.“ *Lithuanian Social Research Centre* 27: 79-95.

Erikson, Charlotte. 1957. *American Industry and the European Immigrant 1860-1885*. Cambridge: Harvard University Press.

European Centre of Expertise in the field of labour law, employment and labour market policy (ECE). 2018. *Labour Market Policy Thematic Review 2017: An in-depth analysis of the emigration of skilled labour*. Brussels: Office of the EU.

European Commission (EC). 2018a. „Country Report Lithuania 2018.“ ec.europa.eu, 7. 3. 2018 (online).

European Commission (EC). 2019. „Spring 2019 Standard Eurobarometer: Europeans upbeat about the state of the European Union – best results in 5 years.“ ec.europa.eu, 5. 8. 2019 (online).

European Commission (EC). 2020. *European Commission Report on The Impact of Demographic Change*. 4-30.

European Migration Network (EMN). 2009. *Programmes and Strategies Fostering Assisted Return and Reintegration in Third Countries. Spain*. Madrid: EMN, the Spanish National Contact Point. Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/assisted_return/25a_spain_national_report_assisted_return_reintegration_study_final_version_27january2011_en.pdf

Fabricant, Ruth, A. 1970. „An Expectational Model of Migration.“ *Journal of Regional Science* 10 (1): 13-24.

Faist, Thomas. 1997. „The Crucial Meso-Level“ in Thomas, Hammar, Grete Brochmann, Kristof Tamas, Thomas Faist (eds.). 1997. *International Migration, Immobility and Development*. Oxford: Berg.

Fassmann, Heinz, Christiane Hintermann. 1997. *Migrations potential Osteuropa: Struktur und Motivation potentieller Migranten aus Polen, der Slowakei, Tschechien, und Ungarn*. Vienna: Austrian Academy of Sciences.

Favell, Adrian. 2008. „The New Face of East-West Migration in Europe.“ *Journal of Ethnic and Migration Studies* 34 (5): 702-716.

Fox, Marc, Oded Stark. 1987. *Remittances, exchange rates, and the labor supply of Mexican migrants in the US*. Cambridge, Massachusetts: Center for Population Studies, Harvard University.

Genys, D., R. Kristopaitis. 2018. *Skirtumų beieškant – lietuvių išeivių požiūrio į Lietuvą skirtumai po išvykimo*. Kaunas: VDU.

Giannoccolo, Pierpaolo. 2004. *The Brain Drain. A Survey of the Literature*. Bologna: University of Bologna.

Gløersen, Erik, Marius Dragulin, Sebastian Hans, Jiannis Kaucic, Bernd Schuh, Florian Keringer, Pietro Gelotti. 2016. *The impact of demographic change on European regions, report*. Committee of the Regions.

Gorecka, Stanisława. 2006. „Demographic changes in the Central and East Europe on the turn of the 20th and 21st century.“ *Bulletin of Geography* 6: 68-75.

Goštautaitė, Bernadeta, Ilona Buciuniene, Žemyna Milašauskiene, Karolis Bareikis, Eglė Bertašiūtė, Gabija Mikelionienė. 2018. „Migration intentions of Lithuanian physicians, nurses, residents and medical students.“ *Health Policy* 122 (10): 1-6.

Greenwood, Michael, J. 1969. „An analysis of the determinants of geographic labor mobility in the United States.“ *Review of Economics and Statistics* 59: 189-194.

Grogger, Jeffrey, Gordon H. Hanson. 2011. „Income Maximization and the Selection and Sorting of International Migrants.“ *Journal of Development Economics* 95 (1): 42-57.

Guentcheva, Rossitza., Petya Kabakchieva, Plamen Kolarski. 2004. *Migration Trends in Selected Applicant Countries. Volume I. Bulgaria. The Social Impact of Seasonal Migration*. Vienna: International Organization for Migration (IOM).

Haase, Annegret, Dieter Rink, Katrin Grossman, Matthias Bernt, Vlad Mykhnenko. 2014. „Conceptualizing Urban Shrinkage.“ *Environment and Planning A* 46 (7): 1519-1534.

Haase, Annegret, Matthias Bernt, Katrin Grossmann, Vlad Mykhnenko, Dieter Rink. 2016. „Varieties of shrinkage in European cities.“ *European Urban and Regional Studies* 23 (1): 86-102.

- Harzig, Christiane, Dirk Hoerder. 2009. *What is Migration History?* Cambridge: Polity Press.
- Hatton, Timothy, J., Jeffrey G. Williamson. 1998. *The Age of Mass Migration: Causes and Economic Impact*. New York: Oxford University Press.
- Haug, Sonja. 2000. *Klassische und neuere Theorien der Migration*. Mannheim: Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung.
- Haug, Sonja. 2008. „Migration Networks and Migration Decision-making.“ *Journal of Ethnic and Migration Studies* 34 (4): 585-605.
- Hirshleifer, Jack. 1970. *Investment, Interest and Capital*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Hollifield, James F. 2008. *The Politics of International Migration. Migration Theory Talking Across Disciplines*. New York: Routledge.
- Honekopp, E. 1991. *Migratory Movements from Countries of Central and Eastern Europe. Europe: Causes and Characteristics, Present Situation and Possible Future Trends. The cases of Germany and Austria*. Strasbourg: Council of Europe.
- Hugo, Graeme, J. 1981. „Village-community ties, village norms and ethnic and social networks: A review of evidence from the Third World.“ In DeJong, Gordon, Robert Gardner (eds.). 1981. *Migration Decision Making: Multidisciplinary Approaches to Microlevel Studies in Developed and Developing Countries*. New York: Pergamon Press.
- Chiswick, Barry. 1999. „Are Immigrants Favorably Self-selected?“ *American Economic Review, Papers and Proceedings* 89 (2): 181-185.
- Choldin, H. M. 1973. „Kinship Networks in the Migration Process.“ *Demography* 10 (1): 163-175.

International Organization for Migration (IOM), European Migration Network (EMN). 2012. *Organization of Asylum and Migration Policy in Lithuania*. Vilnius: IOM/EMN. Dostupné z: <http://emn.lt/wp-content/uploads/2013/06/3.Publication-of-Organisation-of-Asylum-and-Migration-Policy-in-Lithuania-EN.pdf>.

Issac, Julius. 1998. *Economics of Migration*. London: Routledge.

Janc, Krzysztof. 2006. „Human and social capital in Poland – spatial diversity and relations.“ In Komornicki, T., K. Czapiewski (eds). 2006. *Core and peripheral regions in Central and Eastern Europe*. Warszawa: EUROPA XXI, 14.

Janulyte, Vilija, Alina Puriene, Jadvyga Petrauskiene, Vytaute Peciuliene, Habib Benzian. 2011. „International migration of Lithuanian oral health professionals: a survey of graduates.“ *International Dental Journal* 61: 224-230.

Jucevičienė P., R. Viržintaitė, G. Jucevičius. 2002. *Protų nutekėjimo reiškiny ir jo atspindžio Lietuvos intelektiniame kapitale bruožai: žvalgomas tyrimas*. Vilnius: Lietuvos mokslo taryba.

Jucevičienė, P. R. Viržintaitė, G. Jucevičius. 2004. “Brain drain” in country in-transition: paradox of higher education.“ *Social Sciences* 2 (44): 45-55.

Juozeliūnienė, Irena, Indrė Bielevičiūtė. 2020. „Troubling Migrant Families: Representations of Family and Migration in Official Lithuanian Policy Documents.“ *Vilnius University Press*: 51-62.

Kalchev, Iordan. 2001. *International Migration of Population in Bulgaria*. Sofia: Dunav Press.

Kalina, Ondřej, G. Van Hal, A. Lukacs, J. Petkeviciene, V. Naydenova. 2018. „Health professionals and systems. Analysis of push factors of emigration among students from five European countries.“ *11th European Public Health Conference: Posters walk*.

Kaminski, Kyle. 2014. "The Consequence of Freedom: A Sociological Analysis of the Suicide Epidemic in Lithuania" *Honors Theses, Paper 2490*.

Kapur, Devesh. 2014. „Political Effects of International Migration.“ *Annual Review of Political Science* 17 (1):479-502.

Katz, Eliakim, Oded Stark. 1986. „Labor migration and risk aversion in less developed countries.“ *Journal of Labor Economics* 4 (1): 131-149.

Kazlauskienė, Aušra, Leonardas Rinkevičius. 2006a. „Lithuanian „Brain Drain“ Causes: Push and Pull Factors.“ *Engineering Economics* 46 (1): 27-37.

Kazlauskienė, Aušra, Leonardas Rinkevičius. 2006b. „The Role of Social Capital in the High-Skilled Migration from Lithuania.“ *Engineering Economics* 4 (49): 69-75.

Kelly, Allen, C., Jeffrey G. Williamson. 1984. „Population growth, industrial revolutions, and the urban transition.“ *Population and Development Review* 10: 419-441.

Kiss, Monika, Tajra Laanine, Vasileios Margaras, Ionel Zamfir, Marie-Laure Augere-Granier, Nikolai Atanassov. 2020. *Demographic Outlook for the European Union 2020*. EPRS, European Parliament. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/646181/EPRS_STU\(2020\)646181_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/646181/EPRS_STU(2020)646181_EN.pdf)

Klusener, Sebastian, Vlāda Stankunienė, Pavel Grigoriev, Jasilionis. 2015. „The Mass Emigration Context of Lithuania: Patterns and Policy Options.“ *International Organization for Migration* 1-15.

Kodrzycki, Yolanda. 2001. „Migration of Recent College Graduates: Evidence from the National Longitudinal Survey of Youth.“ *New England Economic Review* 1: 13–34.

Kolcic, Ivana, Ozren Polasek, H. Mihalj, E. Gombac, V. Kraljevic, I. Kraljevic, I. Krakar. 2005. „Research involvement, specialty choice, and emigration preferences of final year medical students in Croatia.“ *Croatian Medical Journal* 46 (1): 88–95.

Kondakci, Yasar. 2011. „Student mobility reviewed: attraction and satisfaction of international students in Turkey.“ *Higher Education* 62 (50): 573-592.

Kramer, Mark. 2012. „The Baltic Countries after Two Decades of Independence.“ *PONARS Euroasia Policy Memo* 200 (7): 1-8.

Krastev, Ivan. 2010. „Deepening Dissatisfaction.“ *Journal of Democracy* 21 (1): 113-119.

Kriauciunas, Edis, D. Krupickaitė, Gintarė Pociutė-Sereikiene, Ruta Ubareviciene. 2014. „Lietuvos kaimo gyvenviečių funkcijų kaitos regioninės ypatybės.“ *Geografijos Metraštis* 47: 70–87.

Kriauciunas, Edis. 2010. „Some development patterns of Lithuania rural territories in 1990-2010.“ *Geopolitical Studies* 16: 199-212.

Krieger, Hubert. 2004. *Migration Trends in an enlarge Europe*. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.

Kukovic, Simona. 2013. „(Dis)trust in Political Institutions: Comparisons Between New Democracies of Central and Eastern Europe.“ *Journal of Comparative Politics* 6 (2): 20-30.

Kumpikaite, Vilmante, Ineta Zickute. 2013. „Regression Analysis of Economic Factors Influencing Emigration Rate in Lithuania.“ *Procedia – Social and Behavioral sciences* 92: 457-461.

Kumpikaitė-Valiūnienė, Vilmante. 2019. *Four Lithuanian Emigration Waves: Comparison analysis of the main host countries*. Kaunas: Kaunas University of Technology.

Kuzmickaitė, Daiva Kristina. 2003. *Between two worlds: recent Lithuanian immigrants in Chicago (1988–2000)*. Vilnius: Versus Aureus.

Kvedaraite, Nida, Donatas Baksys, Ausra Recpekiene, Rasa Glinskiene. 2015. „Research of Experience of Emigration for Employment and Education Purposes of Students.“ *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics* 26 (1): 196-203.

Kwok, P., H Leland. 1982. „An Economic Model of the Brain Drain.“ *The American Economic Review* 72 (1): 91-100.

Labanauskas, Liutauras. 2019. „Highly Skilled Migration from Lithuania: A Critical Overview of the Period 1990-2018.“ *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 39(2): 229–248.

Lansing, John, B., Eva Mueller. 1967. *The Geographic Mobility of Labor*. Ann Arbor: Survey Research Center.

Lauby, Jennifer, Oded Stark. 1988. „Individual Migration as a Family Strategy: Young Women in the Philippines.“ *Population Studies* 42: 473-486.

Logan, John R., 2012. „Making a place for space: Spatial thinking in social science.“ *Annual Review of Sociology* 38: 507-524.

Lomnitz, Larissa. 1977. *Networks and Marginality*. New York: Academic Press.

Long, Larry, H. 1973. „Migration differentials by education and occupation: trends and variations.“ *Demography* 10 (2): 243-258.

Lowry, I., S. 1966. *Migration and Metropolitan Growth: Two Analytical Models*. San Francisco: Chandler.

Lubecki, Jacek, Lech Szczegóła. 2007. “Polish Exceptionalism. What Explains Low Turnout in Polish Post-Communist Elections?” *The Polish Review* 52 (1): 3–35.

Lucas, Robert, E., B., Oded Stark. 1985. „Motivations to remit: Evidence from Botswana.“ *Journal of Political Economy* 93 (5): 901-918.

Lucas, Robert. 1988. „On mechanics of economic development.“ *Journal of Monetary Economics* 22: 3-42.

Lucas, Robert. 2006. „Migration and Economic Development in Africa.“ *Journal of African Economies* 15 (2): 337-395.

Lydall, Harold. 1968. *The Structure of Earnings*. New York: Oxford University Press.

Margaras, Vasilis. 2020. „Demography on the European Agenda. Strategies for tackling demographic decline.“ *European Parliamentary Research Service (EPRS)*: 1-12.

Masnack, George. 1968. „Employment status and retrospective and prospective migration in the United States.“ *Demography* 5: 75-85.

Massey, Douglas S. 1988. „Economic Development and International Migration in Comparative Perspective.“ *Population and Development Review*, 14 (3): 383-413.

Massey, Douglas S., Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino, J. Edward Taylor. 1998. *Worlds in Motion. Understanding International Migration at the End of the Millennium*. Oxford: Clarendon Press.

Massey, Douglas, Rafael Alarcón, Jorge Durand, Humberto Gonzalez. 1987. *Return to Aztlan: The Social Process of International Migration from Western Mexico*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

Massey, Douglas, S., Felipe García España. 1987. „The Social Process of International Migration.“ *Science* 237 (4816): 733-738.

McInnis, Marvin. 1971. „Age, education and occupation differentials in interregional migration: some evidence for Canada.“ *Demography* 8: 195-203.

Miller, Ann. 1966. „Migration differentials in labor force participations: United States, 1960.“ *Demography* 3: 58-67.

Mitchell, Clyde, J. 1969. *Social Networks in Urban Situations*. Manchester: Manchester University Press.

Mockaitis, Audra, Laura Šalčiuvienė. 2005. „Protų nutekėjimas iš Lietuvos – reali grėsmė ar išpūstas burbulas.“ *Tiltai* 4: 51-58.

Morkevicius, Vaidas, Zenonas Norkus, 2017. „Towards rediscovery of social class after the post-communist transition: A comparative neo-Weberian analysis of Baltic States.“ *Filosofija, Sociologija* 28(2): 128–138.

Mountford, Andrew, W. 1995. „Can a brain drain be good for growth?“ *Center for Economic Research* 8 (10): 1-13.

Munshi, Kaivan. 2003. „Networks in the modern history: Mexican migrants in the US labor market.“ *The Quarterly Journal of Economics* 118 (2): 549-599.

Nelson, Philip. 1959. „Migration, real income, and information.“ *Journal of Regional Science* 1: 43-74.

Ociepka, Tomasz. 2018. *Role programu 500+ v polské politice*. Praha: Institut pro křesťansko-demokratickou politiku (IKDP).

Okolski, Marek. 2006. *Costs and benefits of migration for Central European countries*. CMR Working Papers. Warsaw: Centre of Migration Research.

Opp, Karl, D. 1999. „Contending conceptions of the theory of rational action.“ *Journal of Theoretical Politics* 11 (2): 171-202.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). 2018. *OECD Reviews of Health Systems: Lithuania 2018. Assessment and Recommendations*. Paris: OECD Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). 2019. *Education at a Glance 2019*. Paris: OECD Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). 2014. *Working Better with Age: Norway, Assessment and Main Recommendations*. Paris: OECD Publishing

Organization of Economic Co-operation and Development (OECD). 2004. *Trends in International Migration. Continuous Reporting System on Migration*. Paris: OECD Publishing.

Organization of Economic Cooperation and Development (OECD). 2001. *Trends in International Migration. Continuous Reporting System on Migration*. Paris: OECD Publishing.

Park, Ausra. 2015a. „A society of departure in post-communist Europe: sociopolitical reasons behind mass Lithuanian emigration.“ *East European Politics* 31 (4): 407-428.

Park, Ausra. 2015b. „Post-Communist Leadership: A Case Study of Lithuania’s ‘White House’ (1993–2014).“ *Demokratizatsiya* 23 (2): 151–180.

Preston, Samuel, H. 1979. „Urban growth in developing countries: A demographic reappraisal.“ *Population and Development Review* 5: 195-215.

Pridemore, William, Mitchell Chamlin, Kirk J. Cochran. 2007. "An Interrupted Time-Series Analysis of Durkheim's Social Deregulation Thesis: The Case of the Russian Federation" *Justice Quarterly* 24 (2): 271-290.

Pries, Ludger. 2004. „Determining the Causes and Durability of Transnational Labour Migration between Mexico and the United States: Some Empirical Findings.“ *International Migration* 42 (2): 3-39.

Putnam, Robert, D., Robert Leonardi, Raffaella Nanetti 1993. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, N. J: Princeton University Press.

Rakauskiene, Gražina Ona, Olga Ranceva. 2012. „Strengths of Emigration from Lithuania: Demographic, social and economic consequences.“ *Intellectual Economics* 6 (2): 246-257.

Ravenstein, Ernest, G. 1885. „The Laws of Migration.“ *Journal of the Statistical Society of London* 48 (2): 167-235.

Reichert, Joshua. 1982. „Social stratification in a Mexican sending community: The effect of migration to the United States.“ *Social Problems* 29: 422-433.

Repeckiene, Ausra, Nida Kvedaraite, Renata Zvireliene. 2009. „External and Internal Migration Insights in the Context of Globalization: Higher School Graduates' Attitude.“ *Economics and Management* 14: 603-610.

Rinkevičius, L. A. Kazlauskienė. 2006. „Sociologinė migracijos procesų Lietuvoje studija: protų nutekėjimas ar protų apyvarta.“ *Socialiniai Mokslai* 4 (54): 42-53.

Ritchey, Neal, P. 1976. *Explanations of Migration*. Cincinnati: University of Cincinnati.

Romer, Paul, M. 1986. „Increasing Returns and Long-Run Growth.“ *The Journal of Political Economy* 94 (5): 1002-1037.

Romer, Paul, M. 1990. „Endogenous technological change.“ *Journal of Political Economy* 98: 71-108.

Rosales-Martinez, Yetzi, Gustavo Nigenda, Omar Galarraga, José Arturo Ruiz-Larios. 2010. „Migration expectations among nursing students in Mexico City.“ *Salud Publica de Mexico* 52 (3): 244–253.

Rutherford, Donald. 1992. *Dictionary of Economics*. London: Routledge.

Rychtaříková, Jitka. 1999. „Is Eastern Europe experiencing a second demographic transition?“ *Geographica* 1: 19-44.

Saben, Samuel. 1964. „Geography mobility and employment status.“ *Monthly Labor Review* 87: 873-881.

Safronovas, Vasilijus. 2014. „Coming to Terms with the Dictatorial Past: Rising of Conservative Trend in Contemporary Lithuania.“ *Studia Universitatis Cibiniensis*, 11: 133-162.

Salt, John. 1997. *International Movement of the Highly Skilled*. Paris: OECD Publishing.

Salt, John. 2003. *Current Trends in International Migration in Europe*. Council of Europe.

Sanders, Jimmy, Victor Nee, Scott Sernau. 2002. „Asian Immigrants' Reliance on Social Ties in a Multiethnic Labor Market.“ *Social Forces* 81: 281–314.

Sarvutyte, Migle, Dalia Streimikiene. 2010. „New concepts and approaches of migration“ *Economic and Management* 15: 226-233.

Scott, John. 2000. „Rational choice theory“ In Browning, G., A. Halcli, & F. Webster (Eds.), *Understanding Contemporary Society: Theories of the Present*. London: Sage Publications.

Schelling, T. C. 1978. *Micromotives and Macrobehavior*. New York: Norton and Co.

Schmitter-Heisler, Barbara. 2000. „The sociology of immigration.“ In Brettell, Caroline, James Hollifield (eds). 2000. *Migration Theory: Talking across Disciplines*. New York: Routledge.

Sipavičienė, Audra, Vlada Stankunienė. 2013. „The Social and Economic impact of emigration on Lithuania.“ In OECD. 2013. *Coping with Emigration in Baltic and East European Countries*. Paris: OECD Publishing.

Sipavičienė, Audra. 2006. *Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė*. Vilnius: IOM.

Sipavičienė, Audra. 2019. *Report for Lithuania. Recent Developments in International Migration and Migration Policy in Lithuania, 2018*. Paris: OECD Publishing.

Siroj, Sirojudin. 2009. „Economic Theories of Emigration.“ *Journal of Human Behaviour in the Social Environment* 19 (6): 702-712.

Sjaastad, Larry. 1962. „The Costs and Returns of Human Migration.“ *Journal of Political Economy*, 70 (5): 80-93.

Smith, Michael, P., Adrian Favell. 2006. *The Human Face of Global Mobility: International High Skilled Migrants in Europe, North America and the Asia Pacific*. New Brunswick: Transaction Press.

Sommers, P, M., D. B. Suits. 1973. „Analyses of net interstate migration.“ *Southern Economic Journal* 40 (1): 193-201.

Stankunas, Mingaudas, Ramune Kalediene, Skirmante Starkuviene, Violeta Kapustinskiene, V. 2006. "Duration of unemployment and depression: a cross-sectional survey in Lithuania" *BMC Public Health* 6 (174): 1-9.

Stark, Oded, D. Levhari. 1982. „On migration and risk in LDC's.“ *Economic Development and Cultural Change* 31: 191-196.

Stark, Oded, Edward J. Taylor. 1988. „Relative deprivation and international migration.“ *Migration and Development Discussion Paper*. Cambridge

Stark, Oded, Shlomo Yitzhaki. 1988. „Labour migration as a response to relative deprivation.“ *Journal of Population Economics* 1: 57-70.

Stark, Oded. 1984. „Migration Decision making: A review article.“ *Journal of Development Economics* 14: 251-259.

Stark, Oded. 1991. *The Migration of Labor*. Cambridge: Basil Blackwell.

Statistical Office of Estonia, Central Statistical Bureau of Latvia, Statistics Lithuania. 2015. *2011 Population and Housing Censuses in Estonia, Latvia and Lithuania*. Tallinn: Statistical Office of Estonia. Riga: Central Statistical Bureau of Latvia. Vilnius: Statistics Lithuania.

Stojanov, Robert, Wadim Strielkowski, Dušan Drbohlav. 2011. „Pracovní migrace a remitence: současné trendy v době ekonomické krize.“ *Geografie* 116 (4): 375-400.

Sýkora Luděk. 1999. „Processes of socio-spatial differentiation in post-communist Prague.“ *Housing Studies* 14 (5): 679-701.

Taeuber, Karl, E. 1967. „The residential redistribution of farm-born cohorts.“ *Rural Sociology* 32: 20-36.

Taljunaite, Meilute, Kestutis Sviklas. 2018. *Vidurinė klasė Lietuvoje*. Vilnius, Lithuania: Lietuvos socialinių tyrimų centras.

Taljūnaitė, Meilute. 2005. *Pilietybė ir socialinė Europos integracija*. Vilnius, Lithuania: Mykolo Romerio universitetas.

Tarver, D., W. R. Gurley. 1965. „The Relationship of Selected Variables with County Net Migration Rates in the United States, 1950-1960.“ *Rural Sociology* 30: 3-22.

Teitelbaum, Michael S. 2008. *Demographic Analyses of International Migration. Migration Theory Talking Across Disciplines*. New York: Routledge.

Thaut, Laura. 2009. „EU Integration and Emigration Consequences: The Case of Lithuania.“ *International Migration* 47 (1): 191-233.

The Government of the Republic of Lithuania. 2008. „Resolution No. 1317.“ 3. 12. 2008. Vilnius.

The Government of the Republic of Lithuania. 2011. „Resolution No. 389.“ 30. 3. 2011. Vilnius.

The Government of the Republic of Lithuania. 2014. „Resolution No 79.“ 22. 1. 2014. Vilnius.

The Government of the Republic of Lithuania. 2019. „Resolution No. 461. National Reform Programme 2019.“ 8. 5. 2019. Vilnius.

The Government of the Republic of Lithuania. 2004. „Resolution No. 1350.“ 28. 10. 2004. Vilnius.

The Government of the Republic of Lithuania. 2007. „Resolution No. 416.“ 25. 4. 2007. Vilnius.

The Lithuanian Anti Poverty Network (EAPN Lithuania). 2018. *Poverty and Social Exclusion in Lithuania 2018*. Vilnius: EAPN.

The Seimas of the Republic of Lithuania. 2002. „Resolution No. IX-1187.“ 12. 12. 2002. Vilnius.

Thomas, Dorothy. 1941. *Social and Economic Aspects of Swedish Population Movements 1970-1933*. New York: The Macmillan Company.

Tilly, Charles, Harold C. Brown. 1967. „On Uprooting Kinship, and the Auspices of Migration.“ *International Journal of Comparative Sociology* 8 (2): 139-164.

Todaro, Michael. 1976. *Internal Migration in Developing Countries*. Geneva: International Labour Office.

Toney, M. B. 1978. „The Simultaneous Examination of Economic and Social Factors in Destination Selection: Employing Objective and Subjective measures.“ *Demography* 15 (2): 205-212.

Trebilcock, Michael J., Matthew Sudak. 2006. „Political Economy of Emigration and Immigration.“ *New York University Law Review* 81 (234): 236-290.

Tretjakova, Vaida, Lina Šumskaitė, Deimantė Šeporaitytė-Vismantė. 2014. „Fertility desires and visions of fatherhood: individual preferences of young heterosexual men in Lithuania.“ *Filosofija, Sociologija* 25 (4): 300-307.

United Nations Development Programme (UNDP). 2019. *Human Development Report 2019. Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century*. New York: UNDP. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>

Van Dalen, Hendrick P., Kene Henkens. 2008. „Emigration Intentions: Mere Words or True Plans? Explaining International Migration Intentions and Behaviour“ *Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute* 60 (6): 2-27.

Van Dalen, Hendrik P., George Groenewold, Tineke Fokkema. 2005. „The Effect of Remittances on Emigration Intentions in Egypt, Morocco and Turkey.“ *Population Studies* 59 (3): 375-392.

Van Nimwegen, Nico, Rob van der Erf. 2010. „Europe at the Crossroads: Demographic Challenges and International Migration.“ *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36 (9): 1359-1379.

Vanagas, Jurgis, Zaiga Krisjane, Rivo Noorkoiv, Eugenius Staniunas. 2002. „Planning urban systems in Soviet times and in the era of transition: the case of Estonia, Latvia and Lithuania.“ *Geographia Polonia* 75 (2): 75-100.

Vanessa, Burholt, Christine Dobbs. 2012. „Research on rural ageing: where have we got to and where are we going in Europe?“ *Journal of Rural Studies* 28 (4): 432-446.

Wallace, Claire. 2002. „Opening and closing borders: migration and mobility in East-Central Europe.“ *Journal of Ethnic and Migration Studies* 28 (4): 603-625.

Williamson Jeffrey G. 2006. „Global migration. Finance and Development.“ *A Quarterly Magazine of the IMG* 43 (3).

Williamson, Oliver E. 1998. „Transaction cost economics: How it works; Where it is headed“ *De Economist* 146 (1): 24-53.

Zelinsky, Wilbur. 1971. „The Hypothesis of the Mobility Transition.“ *Geographical Review* 61 (2): 219-249.

Zlonilski, Christian. 2006. *Janitors, street vendors and activists: The lives of Mexican immigrants in Silicon Valley*. Berkeley and Los Angeles: University Of California Press.

Zodgekar, Arvind, Y., Kadamattumadom S. Seetharam. 1972. „Interdivisional migration differentials by education for groups of selected SMSA's, United States, 1960.“ *Demography* 9 (4): 683-699.

Zolberg, Aristide. 1989. „The Next Waves: Migration Theory for a Changing World.“ *International Migration Review* 23 (3): 403-430.

Internetové zdroje

Bailey, Lindsey. 2019. „What is Rate of Natural Increase (RNI)?“ *populationeducation.org*, 29. 8. 2019 (online). Dostupné z: <<https://populationeducation.org/what-is-rate-of-natural-increase-rni/>> (1. 12. 2020)

Baltics News Network (BNN). 2019a. „Estonian average pension to exceed 500 euros after indexation.“ *bnn-news.com*, 10. 9. 2019 (online). Dostupné z: <<https://bnn-news.com/estonian-average-pension-to-exceed-500-euros-after-indexation-205097>> (1. 12. 2020)

Baltics News Network (BNN). 2019b. „Poll: Lithuanians losing trust in political parties and prosecutors.“ *bnn-news.com*, 25. 11. 2019 (online). Dostupné z: <<https://bnn-news.com/poll-lithuanians-losing-trust-in-political-parties-and-prosecutors-207743>> (1. 12. 2020)

Barzakova, Teodora. 2017. „Will Brexit damage the dreams of young Lithuanians?“ *bbc.com*, 6. 6. 2017 (online). Dostupné z: <<https://www.bbc.com/news/av/world-europe-40168431>> (1. 12. 2020)

BBC. 2017. „EU ‚has east-west split‘ on migrant quotas.“ *bbc.com*, 14. 12. 2017 (online). Dostupné z: <<<https://www.bbc.com/news/world-europe-42352876>> (1. 12. 2020)

BBC. 2019. „Lithuania Country Profile.“ *bbc.com*, 9. 8. 2019 (online). Dostupné z: <<https://www.bbc.com/news/world-europe-17536867>> (1. 12. 2020)

Carlson, Lauren. 2014. „What is Total Fertility Rate?“ *populationeducation.org*, 30. 12. 2014 (online). Dostupné z: <<https://populationeducation.org/what-total-fertility-rate/>> (1. 12. 2020)

Český statistický úřad (ČSÚ). 2020. „Průměrná výše starobního důchodu v České republice.“ *czso.cz*, 28. 8. 2020 (online). Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/graf-prumerna-vyse-starobniho-duchodu-v-ceske-republice>> (1. 12. 2020)

European Commission (EC). 2017a. „Employment nad Social Developments in Europe.“ *ec.europa.eu*, 7/2017 (online). Dostupné z: <<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8030&furtherPubs=yes>> (1. 12. 2020)

European Commission (EC). 2017b. „Country Report Lithuania 2017.“ *ec.europa.eu*, 2/2017 (online, pdf). Dostupné z: <<https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-report-lithuania-en.pdf>> (1. 12. 2020)

European Commission (EC). 2017c. „European Innovation Scoreboard 2017“ *ec.europa.eu*, 27. 7. 2017 (online). Dostupné z: <<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/24829>> (1. 12. 2020)

European Commission (EC). 2018b. „Pension Adequacy Report 2018 – Current and future income adequacy in old age in the EU.“ *ec.europa.eu*, 26. 4. 2018 (online). Dostupné z: <<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8084&furtherPubs=yes>> (1. 12. 2020)

European Migration Network (EMN). 2019. „Immigration“ *emn.lt* (online). Dostupné z: <<https://123.emn.lt/en/#immigration>> (1. 12. 2020)

European Social Fund (ESF). 2011. „Be active in the labour market“ *ec.europa.eu*, 15. 10. 2011 (online). Dostupné z: <<https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en&projectId=267>> (1. 12. 2020)

European Social Fund (ESF). 2014. „Making a „success“ of work and family life“ *ec.europa.eu*, 21. 2. 2014 (online). Dostupné z: <<https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en&projectId=841>> (1. 12. 2020)

European Social Fund (ESF). 2015a. „A professional development opportunity for experienced teachers“ *ec.europa.eu*, 18. 9. 2015 (online). Dostupné z: <<https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en&projectId=1739>> (1. 12. 2020)

European Social Fund (ESF). 2015b. „Selected specialists for schools“ *ec.europa.eu*, 21. 9. 2015 (online). Dostupné z: <<https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en&projectId=1758>> (1. 12. 2020)

European Social Fund (ESF). 2019. „Discover Yourself“ – and find your dream job!“ *ec.europa.eu*, 7. 10. 2019 (online). Dostupné z: <<https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en&projectId=3059>> (1. 12. 2020)

Eurostat. 2019. „Population on 1st January by age, sex and type of projection“ *ec.europa.eu*, 6. 9. 2019 (online). Dostupné z: <<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00002/default/table?lang=en>> (1. 12. 2020)

Eurostat. 2020a. „Assumptions for net migration by age, sex and type of projection.“ *ec.europa.eu*, 22. 6. 2020 (online). Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/proj_19nanmig> (1. 12. 2020)

Eurostat. 2020b. „Old-age-dependency ratio Per 100 persons.“ *ec.europa.eu*, 7. 3. 2020 (online). Dostupné z: <<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00198/default/table?lang=en>> (1. 12. 2020)

Eurostat. 2020c. „Emigrants by age group, sex and country of birth“ *ec.europa.eu*, 3. 6. 2020 (online). Dostupné z: <<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00177/default/table?lang=en>> (1. 12. 2020)

Freedom House. 2020. „Freedom in the World.“ *freedomhouse.org*, (online). Dostupné z: <<https://freedomhouse.org/countries/freedom-world/scores>> (1. 12. 2020)

Fuks, Erika. 2012. „Apklausa: Lietuva pagal gyventojų pajamas – tarp Argentinos ir Pietų Afrikos.“ *delfi.lt*, 23. 5. 2012 (online). Dostupné z: <<http://www.delfi.lt/verslas/verslas/apklausa-lietuva-pagal-gyventojupajamas-tarp-argentinos-ir-pietu-afrikos.d?id=58772597#ixzz3UbdOuwCr>> (1. 12. 2020)

Gola, Petr. 2019. „Ekonomická svoboda v Česku je vysoká“ *finance.cz*, 25. 3. 2019 (online). Dostupné z: <<https://www.finance.cz/521187-ekonomicka-svobody-v-cr-2019/>> (1. 12. 2020)

Healthcare-in-europe. 2006. „First EU ranking of the Lithuanian healthcare – worst in EU.“ *healthcare-in-europe.com*, 30. 8. 2006 (online). Dostupné z: <<https://healthcare-in-europe.com/en/news/first-eu-ranking-of-the-lithuanian-healthcare-worst-in-eu.html>> (1. 12. 2020)

International Organization for Migration (IOM). 2011. „Migration Profile of Lithuania“ *iom.lt*, (online, pdf). Dostupné z: <http://www.iom.lt/images/publikacijos/failai/1427792338_7TMOMigration%20profile%20Lithuania.pdf> (1. 12. 2020)

ISPV. 2019a. „Eurostat: Nejvíce lidí umírá na kardiovaskulární a nádorová onemocnění.“ *socialnipolitika.eu*, 21. 7. 2019 (online). Dostupné z: <<https://socialnipolitika.eu/2019/07/eurostat-nejvice-lidi-umira-na-kardiovaskularni-a-nadorova-onemocneni/>> (1. 12. 2020)

ISPV. 2019b. „Loni se počet obyvatel zvýšil v 18 zemích EU, včetně ČR. Zejména kvůli migraci. Nejvyšší porodnost byla v Irsku, nejnižší v Itálii.“ *socialnipolitika.eu*, 10. 7. 2019 (online). Dostupné z: <<https://socialnipolitika.eu/2019/07/loni-se-pocet-obyvatel-zvysil-v-18-zemich-eu-vcetne-cr-zejmena-kvuli-migraci-nejvyssi-porodnost-byla-v-irsku-naopak-nejnizsi-v-italii/>> (1. 12. 2020)

Johnson, Miles. 2020. „Italy’s collapsing birth rate rings demographic alarm.“ *ft.com*, 17. 1. 2020 (online). Dostupné z: <<https://www.ft.com/content/a9d1fe0c-2306-11ea-92daf0c92e957a96>> (1. 12. 2020)

Krastev, Ivan. 2020. „Depopulation is eastern Europe’s biggest problem.“ *ft.com*, 27. 1. 2020 (online). Dostupné z: <<https://www.ft.com/content/c5d3e0ae-36eb-11ea-ac3c-f68c10993b04>> (1. 12. 2020)

Krotký, Jan, Bernadette Nadya Jaworsky. 2018. „Remittance“ *encyclopediaofmigration.org*, 10. 11. 2018 (online). Dostupné z: <<https://www.encyclopediaofmigration.org/remittance/>> (1. 12. 2020)

Lee Myers, Steven. 2004. „Lithuanian Parliament Removes Country’s President After Casting Votes on Three Charges.“ *nytimes.com*, 7. 4. 2004 (online). Dostupné z: <<https://www.nytimes.com/2004/04/07/world/lithuanian-parliament-removes-country-s-president-after-casting-votes-three.html>> (1. 12. 2020)

Lietuvos Bankas. 2019. „Lithuania Economic Review 2019.“ *lb.lt*, 10. 9. 2019 (online).

Dostupné z:

<https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/23151_a543191042fd033c49e1294f48b8ea96.pdf> (1. 12. 2020)

LRT TV. 2019. „Positive migration for first time in 18 years gives hope for Lithuania’s demographic crisis.“ *lrt.lt*, 29. 5. 2019 (online). Dostupné z: <<https://www.lrt.lt/naujienos/news-in-english/19/1063911/positive-migration-for-first-time-in-18-years-gives-hope-for-lithuania-s-demographic-crisis>> (1. 12. 2020)

LRT TV. 2020. „Lithuania readies for potential refugees from Belarus.“ *lrt.lt*, 12. 8. 2020 (online). Dostupné z: <<https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1206694/lithuania-readies-for-potential-refugees-from-belarus>> (2. 12. 2020)

LSM. 2018. „Average old-age pension in Latvia grows 19 eur on year in January.“ *lsm.lv*, 12. 3. 2018 (online). Dostupné z: <<https://eng.lsm.lv/article/society/society/average-old-age-pension-in-latvia-grows-19-on-year-in-january.a271093/>> (1. 12. 2020)

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Lithuania. 2019. „Lithuania’s national preparedness for Non-Deal Brexit.“ *urm.lt*, 18. 2. 2019 (online). Dostupné z: <<https://urm.lt/default/en/foreign-policy/lithuania-in-the-region-and-the-world/lithuania-member-of-the-european-union/brexit-news/lithuanias-national-preparedness-for-no-deal-brexit>> (1. 12. 2020)

Ministry of Social Security and Labour of the Republic of Lithuania. 2018. „Action Plan 2018-2020 on the integration of foreigners into society.“ *socmin.lrv.lt*, 21. 12. 2018 (online). Dostupné z: <<https://socmin.lrv.lt/en/activities/social-integration/integration-of-foreigners>> (1. 12. 2020)

Mitchell, Nic. 2015. „Can Lithuania turn brain drain into brain gain?“ *bbc.com*, 18. 2. 2015 (online). Dostupné z: <<https://www.bbc.com/news/business-31488046>> (1. 12. 2020)

Oficiální webové stránky Ministerstva Vnitra České republiky. „Souhrnné informace o postupu MV v problematice relokací.“ *mvcz.cz* (online). Dostupné z: <<https://www.mvcz.cz/migrace/clanek/souhrnne-informace-o-postupu-mv-v-problematice-relokaci.aspx>> (1. 12. 2020)

Oficiální webové stránky „Migration Data Portal“, *migrationdataportal.org* (online) Dostupné z: <<https://migrationdataportal.org/>> (1. 12. 2020)

Oficiální webové stránky „State Child Rights Protection and Adoption Service“, *vaikoteises.lt* (online) Dostupné z: <https://vaikoteises.lt/about-us/regulations_1/> (1. 12. 2020)

Population Reference Bureau. 2020. „Countries With the Oldest Populations in the World.“ *prb.org*, 23. 3. 2020 (online). Dostupné z: <<https://www.prb.org/countries-with-the-oldest-populations/>> (1. 12. 2020)

Renkuosi Lietuva. 2019. „Programs for returning Lithuanians.“ *renkuosilietuva.lt*, 27. 11. 2019 (online). Dostupné z: <<https://www.renkuosilietuva.lt/en/programs-for-returning-lithuanians/>> (1. 12. 2020)

Renkuosi Lietuva. 2020a. „Dual citizenship.“ *renkuosilietuva.lt*, 29. 6. 2020 (online). Dostupné z: <<https://www.renkuosilietuva.lt/en/dual-citizenship/>> (1. 12. 2020)

Renkuosi Lietuva. 2020b. „Migration Information Centre "I Choose Lithuania"“ *renkuosilietuva.lt*, 22. 9. 2020 (online). Dostupné z: <<https://www.renkuosilietuva.lt/en/about-us/>> (1. 12. 2020)

Stata. „Linear regression with panel-corrected standard errors.“ *stata.com*. Dostupné (online, pdf): <<https://www.stata.com/manuals13/xtxtpcse.pdf>> (1. 12. 2020)

Statista. 2020. „Public level of trust in selected authorities and institutions in Poland in 2020.“ *statista.com*, 24. 1. 2020 (online). Dostupné z: <<https://www.statista.com/statistics/1091866/poland-trust-in-authorities-and-institutions/>> (1. 12. 2020)

Statistics Lithuania. 2010. „Population and Housing Census of the Republic of Lithuania 2011 Questionnaire (one-off).“ *osp.stat.gov.lt*, 29. 9. 2010 (online). Dostupné z: <<https://esurasymas2011.stat.gov.lt.>> (1. 12. 2020)

Statistics Lithuania. 2011. „Results of the 2011 Population and Housing Census of the Republic of Lithuania“ *osp.stat.gov.lt*, 25. 10. 2013 (online). Dostupné z: <<https://osp.stat.gov.lt/gyventoju-ir-bustu-surasymai1>> (1. 12. 2020)

Statistics Lithuania. 2013. „Report on the 2011 Population and Housing Census of the Republic of Lithuania.“ *osp.stat.gov.lt*, 12/2013 (online). Dostupné z: <https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/1680046/Report2011_Population_and_Housing_Census> (1. 12. 2020)

Statistics Lithuania. 2018a. „Statistical Yearbook of Lithuania 2018.“ *osp.stat.gov.lt*, 10/2018 (online). Dostupné z: <<https://osp.stat.gov.lt/statistikos-leidiniu-katalogas?eventId=177985>> (1. 12. 2020)

Statistics Lithuania. 2018b. "Lithuanian Youth" *osp.stat.gov.lt*, 8. 10 2018 (online). Dostupné z: <<https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=5800524>> (1. 12. 2020)

Statistics Lithuania. 2018c. "Resident population by sex and age group by county and municipality at the beginning of the year" *osp.stat.gov.lt* (online). Dostupné z: <<https://osp.stat.gov.lt/gyventojai1>> (1. 12. 2020)

Statistics Lithuania. 2019a. „Emigrants and immigrants by age group and sex“ *osp.stat.gov.lt* (online). Dostupné z: <<https://osp.stat.gov.lt/EN/statistiniu-rodikliu-analize?hash=c7fd5ee9-3c03-4f2d-96b6-b0e5c0c9b3b4#/>> (1. 12. 2020)

Statistics Lithuania. 2019b. „Emigrants and Immigrants.“ *osp.stat.gov.lt* (online). Dostupné z: <<https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=af3cd0a3-5f81-479d-b4ca-92ec41972ad5#/>> (1. 12. 2020)

Statistics Lithuania. 2019c. „Lithuanian nationals who returned to Lithuania.“ *osp.stat.gov.lt* (online). Dostupné z: <<https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=af3cd0a3-5f81-479d-b4ca-92ec41972ad5#/>> (1. 12. 2020)

Stoskus, Krescencijus. 2013. „Siurpi Lietuvos nykimo statistika,” *delfi.lt*, 28. 1. 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/kstoskus-siurpi-lietuvos-nykimo-statistika.d?id=60528863>> (1. 12. 2020)

The Baltic Times (TBT). 2018. „Lithuania’s army enjoys highest public trust in 13 years.“ *baltictimes.com*, 25. 6. 2018 (online). Dostupné z: <https://www.baltictimes.com/lithuania_s_army_enjoys_highest_public_trust_in_13_years/> (1. 12. 2020)

The Baltic Times (TBT). 2020. „Nauseda calls EU’s EUR 200 mln emigration compensation major achievement for Lithuania“ *baltictimes.com*, 24. 2. 2020 (online). Dostupné z: <https://www.baltictimes.com/nauseda_calls_eu_s_eur_200_mln_emigration_compensation_major_achievement_for_lithuania/> (1. 12. 2020)

The Economist. 2017. „Eastern Europe’s workers are emigrating, but its pensioners are staying.“ *economist.com*, 19. 1. 2017 (online). Dostupné z: <<https://www.economist.com/europe/2017/01/19/eastern-europes-workers-are-emigrating-but-its-pensioners-are-staying>> (1. 12. 2020)

The Sofiaglobe. 2017. „Eurostat: Emigrants from Bulgaria outnumbered immigrants in 2017.“ *sofiaglobe.com*, 21. 3. 2017 (online). Dostupné z: <<https://sofiaglobe.com/2019/03/21/eurostat-emigrants-from-bulgaria-outnumbered-immigrants-in-2017/>> (1. 12. 2020)

United Nations Department of Economic and Social Affairs. 2019. „World Population Prospects 2019.“ *population.un.org*, 6/2019 (online). Dostupné z: <<https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Mortality/>> (1. 12. 2020)

United Nations Population Division (UN). 2017. „World Population Prospects 2017. Total Dependency Ratio.“ *population.un.org* (online). Dostupné z: <<https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Population/>> (1. 12. 2020)

Úřední věstník Evropské unie. 2012. „Smlouva o fungování Evropské unie (konsolidované znění).“ 26. 10. 2012 (online). Dostupné z: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=FI>> (1. 12. 2020)

Vyriausioji Rinkimu Komisija. „Elections“ *vrk.lt*. (online). Dostupné z: <<https://www.vrk.lt/en/rinkimai>> (1. 12. 2020)

Wagstyl, Stefan. 2016. „Germany’s demographic dilemma.“ *ft.com*, 16. 11. 2016 (online). Dostupné z: <<https://www.ft.com/content/a4d8316e-8566-11e6-8897-2359a58ac7a5>> (1. 12. 2020)

Wisconsin Department of Health Services (WISH). 2019. „WISH: Age Dependency Ratios“ *dhs.wisconsin.gov*, 30. 12. 2019 (online). Dostupné z: <<https://www.dhs.wisconsin.gov/wish/population/ratio.htm>> (1. 12. 2020)

World Bank. 2019. „Age dependency ration (% of working-age population)“ *data.worldbank.org* (online). Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.DPND?end=2018&name_desc=false> (1. 12. 2020)

World Bank. 2020. „Population Estimates And Projections.“ *worldbank.org*, 1. 7. 2020 (online). Dostupné z: <<https://datacatalog.worldbank.org/dataset/population-estimates-and-projections>> (1. 12. 2020)

World Health Organization. 2018. „Suicide rate estimates, age standardized Estimates by country.“ *apps.who.int*, 17. 7. 2018 (online). Dostupné z: <https://apps.who.int/gho/data/node.main.MHSUICIDEASDR?lang=en> (1. 12. 2020)

Abstrakt

Diplomová práce si klade za cíl analyzovat hlavní faktory, které determinují a ovlivňují demografický vývoj a emigraci v Litvě. Diplomová práce se zaměřuje na společenské, ekonomické a politické faktory, které by mohly mít dopad na migrační vzorce a demografický vývoj v Litvě. Fenomén migrace je spojován s teorií ekonomické migrace, teorií sociálních sítí a teorií „brain drain“. Všechny zmíněné teorie jsou součástí teoretického rámce výzkumu. Analytická část zahrnuje několik proměnných jako například míra emigrace, nezaměstnanost nebo lidský kapitál, které jsou následně analyzovány. Dále zkoumá následky a možný vývoj problematiky v budoucnu na základě dostupných dat.

Klíčová slova: emigrace, Litva, demografický pokles, lidský kapitál, brain drain, teorie ekonomické migrace

This master thesis aims to analyse main factors that determine demographic development and emigration in Lithuania. The thesis focuses on social, economic and political factors that could have an impact on migration patterns and demographic development in aforementioned country. The phenomenon of migration is associated with the theory of economic migration, the theory of social networks and the theory of a „brain drain“. All the mentioned theories are part of the theoretical framework of my research. The analytical part includes several variables such as emigration rate, unemployment rate or human capital, which are then analysed. Finally, the master thesis also examines the consequences and possible development of emigration in the future based on available data.

Key words: emigration, Lithuania, demographic decline, human capital, brain drain, theory of economic migration